

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет

Кафедра української мови імені професора Івана Ковалика

Оксана Костів, Олеся Сколоздра-Шепітко

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчально-методичний посібник

для студентів українського відділення
філологічного факультету

**Львів
2018**

УДК 373.5.091.33.016 : 811.161.2(075.3)
ББК

Рецензенти:

Кочан І. М., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка

Дільна О. А., кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Відповідальний редактор – Купчинська З. О., доктор філологічних наук, завідувач кафедри української мови імені професора Івана Ковалика Львівського національного університету імені Івана Франка

Рекомендувала до друку кафедра української мови
імені професора Івана Ковалика
(протокол № 11 від 06. 06. 2018 року)

Рекомендувала до друку Вчена рада філологічного факультету
Львівського національного університету ім. Івана Франка
(протокол № 11 від 13. 06. 2018 року)

Костів О., Сколоздра-Шепітко О.

Методика викладання української мови : Навчально-методичний посібник.
Для студентів українського відділення філологічного факультету / Оксана Костів,
Олеся Сколоздра-Шепітко. – Львів, 2018. – 202 с.

Посібник рекомендований для роботи на практичних заняттях із методики викладання української мови в середній школі. Містить перелік важливих для засвоєння курсу тем та питань до них, методичний коментар, рекомендовану літературу, систему практичних завдань, питання для самостійного опрацювання, перелік екзаменаційних питань, зразки підсумкових тестів, завдання та зразки виконання контрольної роботи для студентів українського відділення заочної форми навчання, додатки (зразки конспектів уроків з української мови, перелік видів робіт з української мови, передбачених чинною програмою).

© Оксана Костів, Олеся Сколоздра-Шепітко, 2018

ЗМІСТ

Передмова	4
Зміст курсу «Методика викладання української мови»	6
Тема № 1. Методика викладання української мови як наука та навчальна дисципліна	13
Тема № 2. Українська мова як навчальна дисципліна в загальноосвітніх закладах. Документи, які регламентують навчання української мови в закладах середньої освіти	22
Тема № 3. Підручники з української мови для середньої школи.....	31
Тема № 4–5. Методи навчання української мови в середній школі	36
Тема № 6. Урок як основна форма організації навчально-виховного процесу	45
Тема № 7. Технологія уроків з української мови. Методика написання конспектів уроків з української мови	53
Тема № 8–9. Система завдань на уроках української мови. Основні помилки та робота над їх виправленням	56
Тема № 10. Позакласна робота з української мови в середній школі.....	75
Перелік питань для самостійної роботи	83
Перелік питань на іспит з методики викладання української мови в середній школі	85
Зразки тестових завдань з методики викладання української мови	88
Контрольна робота для студентів філологічного факультету заочної форми навчання	117
Додаток А. Зразки конспектів уроку з української мови	133
Додаток Б. Види робіт з української мови, передбачені чинною програмою	143
Рекомендована література	163

ПЕРЕДМОВА

...Викладання мови – найважча справа. Викладати цей предмет повинні найздібніші й найталановитіші. Бо це не просто передача знань, практичних умінь, навичок. Це передусім виховання. Виховання розуму, формування думки, копінгке різьблення й ліплення найтонших рис духовного обличчя людини. Адже із думки і слова почалося становлення людини... Слово ввібрало в себе найтонші порухи наших почуттів; у ньому закарбувалася душа, звичаї, традиції, радощі й болі народу – всі його духовні цінності, творені століттями. Викладання мови – це майстерність творення людської душі, бо воно є найніжнішим, найтоншим діткненням до серця дитини. Викладання мови – це лінгвістика, бо в слові поєднуються думка, почуття, ставлення людей до всього навколишнього світу. Викладання мови – це й суспільствознавство, бо в слові закарбовані століття життя й боротьби народу, його мужність і слава, надії й сподівання.

В. О. Сухомлинський. «Слово рідної мови».

Курс «*Методика викладання української мови*» – важливий етап у формуванні педагогічної майстерності студента-філолога. Адже одним із головних призначень майбутнього фахівця з української мови та літератури є праця у школі, де філолог-україніст реалізує себе як фахівець у царині мовознавчої науки, передає набуті знання і вміння молодшому поколінню. Опрацювання курсу методики навчання української мови допоможе студентам оволодіти основними знаннями і вміннями, необхідними вчителів-словесників.

Навчальний процес передбачає лекції, практичні заняття, самостійну роботу. Пропонований навчально-методичний посібник з курсу «*Методика викладання української мови*» організовано так, щоб найточніше відповідати структурі курсу. Кожна із 10 тем містить поданий у формі методичного коментаря узагальнений теоретичний матеріал, питання і завдання для практичних занять, для самостійного опрацювання окремих тем, розгорнутий список рекомендованої літератури.

Підготовка до практичного заняття складається з двох етапів. На першому студент-філолог знайомиться із системою запитань та вивчає основний теоретичний матеріал. Опрацювання наукових відомостей та ознайомлення з методичними засадами, закладеними в працях із лінгводидактики, – важливий етап для формування теоретичного підґрунтя майбутньої професійної діяльності. Робота з рекомендованою літературою вчить виявляти, критично осмислювати та творчо використовувати кращі надбання педагогічного досвіду.

Другий етап – виконання практичних завдань, основне призначення яких навчити свідомо набувати власного досвіду викладання української мови в середніх закладах освіти. На практичному занятті студенти формують навички застосовувати загальні й часткові дидактичні методи та прийоми в навчанні рідної мови, обирати відповідні форми роботи, оцінювати їхню ефективність, що надалі повинно забезпечити розвиток професійної майстерності, удосконалення вмінь реалізувати успішну педагогічну взаємодію під час навчального процесу в закладах середньої освіти. Практичні завдання побудовано на засадах творчого підходу, з урахуванням можливостей залучення здобутих теоретичних знань.

У посібнику також уміщено питання для самостійного опрацювання, перелік питань для іспиту, зразки підсумкових тестів, завдання та зразки виконання контрольної роботи для студентів українського відділення заочної форми навчання та додатки (**Додаток А.** Зразки конспектів уроків з української мови. **Додаток Б.** Види робіт з української мови, передбачені чинною програмою).

Отже, основна мета курсу *«Методика викладання української мови»* – підготувати студентів українського відділення філологічного факультету до роботи в закладах середньої освіти в умовах реформування освіти і становлення нової школи в Україні.

ЗМІСТ КУРСУ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Опис курсу

Мета: ознайомити студентів із змістом і структурою курсу української мови в середній школі; зі шкільною програмою з української мови; із чинними підручниками для 5–11 класів; дидактичними основами навчання мови; традиційними та інноваційними методами і прийомами навчання української мови; уроком як основною формою організації навчально-виховного процесу та його типами; методикою вивчення основних питань шкільного курсу мови (фонетики, лексики, будови слова і словотвору, морфології, синтаксису, культури мовлення); із позакласною роботою з української мови в середній школі.

Завдання: формувати у студентів уміння реалізовувати дидактичні принципи навчання української мови в середній школі; виробляти вміння вибирати необхідний метод проведення конкретного уроку; вміння реалізовувати відповідні прийоми навчання; використовувати необхідний тип уроку залежно від теми уроку, рівня знань учнів тощо; навчати учнів виокремлювати особливості навчання того чи іншого розділу мовознавчої науки.

У результаті вивчення курсу студент повинен

знати: дидактичні принципи навчання української мови в середній школі; методи і прийоми навчання української мови; типи уроків; види роботи з розвитку зв'язного мовлення; особливості навчання і вивчення різних мовних дисциплін; методику проведення позакласної роботи; норми оцінювання усних відповідей та письмових робіт учнів.

вміти: підготувати конспект уроку; використовувати у навчанні традиційні та інноваційні методи та прийоми; провести урок будь-якого типу; провести диктанти, організувати написання переказів та творів; оцінити усні та письмові види роботи з української мови; проводити позакласну роботу з української мови в середній школі.

Загальні питання методики. Методика викладання української мови як наука і навчальна дисципліна: предмет, об'єкт, завдання методики, зв'язок методики мови з іншими дисциплінами. Різновиди методики. Дидактичні основи навчання мови. Принципи навчання. Підходи до навчання української мови. Методи і прийоми навчання української мови. Навчальна, виховна, розвивальна та контрольна-корекційна функції методів. Класифікація методів навчання: метод усного викладу (види викладу – розповідь, пояснення, шкільна лекція), метод бесіди (види бесіди), метод спостереження над мовою, метод роботи з підручником, метод вправ, програмоване навчання, проблемний метод. Інноваційні методи навчання. Інтерактивне навчання.

Українська мова як навчальна дисципліна в загальноосвітніх закладах. Документи, які регламентують навчання української мови в середніх закладах освіти (Державний стандарт загальної середньої освіти, базовий навчальний план, типова освітня програма, типовий навчальний план, Програма з української мови для 5–9 та 10–11 класів, Методичні рекомендації щодо викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах, календарно-тематичне планування з української мови). Компетентнісний підхід до викладання української мови в школі: характеристика ключових компетенцій, наскрізних та змістових ліній програми. Підручники та посібники з української мови для 5–11 класів.

Урок як основна форма навчання. Урок як основна форма організації навчально-виховного процесу. Проблема типології уроків з української мови. Макро- і мікроструктура уроку. Методика проведення уроків з української мови залежно від змісту, теми, мети, етапів навчання тощо. Тип уроку, його оптимальний варіант структури, правильний вибір методів і прийомів, засобів організації пізнавальної діяльності учнів, системи завдань і вправ, що забезпечують добре засвоєння знань, формування умінь і навичок. Спостереження та аналіз уроків з мови. Вибір методів навчання. Типи уроків з української мови: 1) вивчення нового матеріалу; 2) закріплення вивченого; 3) перевірки й обліку набутих знань; 4) аналіз контрольних робіт; 5) узагальнення та систематизація вивченого; 6) повторення теми, розділу, 7) розвитку зв'язного мовлення. Структура уроку кожного типу. Інноваційні типи уроків.

Методика навчання основних розділів шкільного курсу української мови.

Методика навчання фонетики й орфоєпії. Зміст шкільного курсу вивчення фонетики та його значення. Завдання вивчення фонетики. Навчання фонетики в умовах говірки. Методи і прийоми навчання фонетики. Вироблення в учнів усного мовлення, що відповідає літературній нормі. Удосконалення

артикуляції звуків української мови. Тренувальні вправи з фонетики. Фонетичний розбір. Використання наочності й технічних засобів у процесі навчання фонетики. Робота над орфоепією в школі. Навчання орфоепії – складова частина роботи над культурою мови учнів. Основні орфоепічні норми української літературної мови, обов'язкові для учнів. Типові порушення орфоепічних норм. Робота над орфоепічними нормами, що узгоджуються і не узгоджуються з орфографією. Робота над літературним наголосом. Значення зразкової вимови вчителя. Використання технічних засобів навчання на заняттях з орфоепії (аудіо- та відеозаписи).

Методика навчання лексики. Значення і завдання вивчення лексики в школі. Методика розкриття значення слова. Слово як одиниця мови, його ознаки. Багатозначні й однозначні слова. Пряме і переносне значення слова. Омоніми. Різниця між багатозначністю та омонімією. Позначення багатозначності та омонімії у словниках. Синоніми. Антоніми. Загальноживані, діалектні та професійні слова; запозичена лексика, застарілі слова (архаїзми та історизми), неологізми. Методи і прийоми роботи над збагаченням словника учнів. Активний і пасивний словники учнів і співвідношення між ними. Сприймання і засвоєння нових слів і нових значень слів. Пояснення незрозумілих слів. Словникова робота на уроках мови. Онлайн-словники. Укладання словникових статей. Типові лексичні помилки в мовленні учнів; усунення цих помилок.

Тренувальні вправи з лексики; лексичний розбір, виявлення в тексті відповідних лексичних явищ та їх аналіз; самостійний підбір слів певної категорії; самостійне складання речень зі словами різних лексичних категорій; групування слів за певними ознаками. Творення антонімічних пар. Аналіз текстів із професійною, діалектною та іншомовною лексикою. Матеріал для занять із лексики, вимоги до нього і методика його добору.

Методика навчання фразеології. Фразеологічні одиниці та їх ознаки. Система тренувальних вправ для засвоєння фразеології: відшукування фразеологізмів у тексті; розкриття значення фразеологізмів; добирання синонімів до фразеологізму; введення фразеологізмів у текст тощо.

Ознайомлення з найуживанішими в літературній мові фразеологізмами, прислів'ями, приказками, розкриття їх значення, походження, особливості уживання. Методи і прийоми збагачення фразеологічного запасу учнів. Використання посібників та електронних ресурсів у роботі над лексикою і фразеологією. Види вправ на засвоєння фразеологічного матеріалу. Наочні посібники з лексики і фразеології.

Методика навчання будови слова і словотвору. Зміст шкільного курсу про будову слова і словотвір та його значення. Морфемна будова слова.

Закінчення. Основа слова. Корінь, префікс, суфікс. Методи навчання будови слова. Опрацювання визначень морфем та основи слова. Морфемний аналіз та методика його проведення. Тренувальні вправи у процесі вивчення будови слова. Методи навчання словотвору. Способи словотворення. Словотвірний аналіз та методика його проведення. Тренувальні вправи під час вивчення словотвору. Унаочнення у процесі вивчення будови слова і словотвору. Робота зі словниками під час вивчення будови слова і словотворення. Типові помилки при поділі слова на морфеми та визначенні способу словотвору, робота над їх усуненням.

Методика навчання граматики. Граматика як предмет викладання та її місце в курсі української мови в середній школі; загальноосвітнє й виховне, теоретичне і практичне значення граматики.

Методика навчання морфології української мови. Вивчення частин мови в школі. Наступність і перспективність у процесі вивчення частин мови в початкових і середніх класах. Спільне у вивченні імен (іменника, прикметника, числівника, займенника), дієслів і дієслівних форм, службових частин мови та вигуку. Формування понять про частини мови на основі лексико-граматичних значень (смислу, морфологічних і синтаксичних функцій). Вивчення системи відмінювання іменних частин мови; зв'язок цієї роботи з вивченням орфографії та розвитком мови, зокрема із засвоєнням орфоепічних норм. Шляхи подолання труднощів у вивченні відмінювання іменних частин мови і дієвідмінювання. Вивчення словотвору частин мови, зв'язок роботи з вивченням правопису і розвитком мови.

Основні методи, прийоми й види роботи з морфології. Морфологічний розбір за частинами мови. Порівняння, систематизація та узагальнення. Застосування таблиць, електронних ресурсів. Утворення різних форм і нових слів. Вставлення пропущених слів у потрібній формі. Вправи на визначення родових і видових понять. Складання словосполучень і речень. Вживання слів, словосполучень, фразеологічних зворотів у зв'язному мовленні, робота над синонімами, омонімами, антонімами. Граматично-стилістичні вправи, перекази, твори. Матеріал до цих вправ. Плани і зразки уроків вивчення частин мови. Найпоширеніші помилки в морфологічному розборі, методи та прийоми їхнього усунення.

Методика навчання синтаксису української мови. Послідовність, наступність і перспективність у вивченні синтаксису в початкових і середніх класах. Поняття про речення, інтонацію, зв'язок слів у реченні. Повторення морфології та орфографії в процесі вивчення синтаксису та пунктуації. Розвиток мовлення учнів на уроках синтаксису.

Шляхи подолання труднощів у вивченні синтаксису (способи вираження головних і другорядних членів речення; виділення та розмежування другорядних членів; членів речення і частин мови; застосування активних і пасивних зворотів; класифікації членів речення і підрядних речень; структури безсполучникових складних речень, однорідних і відокремлених членів речення та ін.).

Основні методи і прийоми навчання синтаксису. Синтаксичний розбір простого і складного речень; побудова речень, схем, їх перебудова; добір і складання речень за поданими схемами; розгортання речень і стискання їх, спрощення, розгортання другорядних членів речення у підрядні конструкції. Використання таблиць та інших засобів унаочнення. Виразне читання різних речень з дотриманням логічних наголосів, відповідних пауз, інтонацій. Добір однорідних членів до узагальнювального слова і навпаки – позначення родового поняття до низки видових понять (розумові операції з видовими і родовими поняттями); різні синтаксично-стилістичні вправи на узгодження, керування, прилягання; синонімну заміну синтаксичних конструкцій і речень. Матеріал для вправ із різних літературних стилів і фольклорних джерел. Плани і зразки уроків із синтаксису.

Методика навчання пунктуації. Зміст шкільного курсу пунктуації. Взаємозв'язок синтаксису та пунктуації у шкільному курсі української мови. Основні принципи, методи, прийоми та засоби навчання пунктуації. Різновиди вправ із пунктуації. Основні пунктуаційні помилки та робота над їх виправленням.

Методика навчання орфографії. Зміст шкільного курсу вивчення орфографії та його значення. Завдання вивчення орфографії. Методи і прийоми навчання орфографії. Різновиди вправ із орфографії. Використання наочності й технічних засобів у процесі навчання орфографії. Робота над орфографічними помилками.

Диктанти як орфографічно-пунктуаційні вправи, їхні різновиди та методика проведення. Дидактичне та виховне значення диктантів. Підготовка вчителя до проведення диктанту. Аналіз диктанту та робота над усуненням помилок.

Завдання й місце занять із розвитку мовлення у шкільному курсі української мови. Найважливіші принципи методики розвитку мовлення в школі: зв'язок занять з розвитку мовлення з вивченням граматики, орфографії, пунктуації, засвоєнням орфоепічних норм, збагаченням лексики, фразеології, роботою з літератури; взаємозв'язок усної і писемної мови; поступове збільшення самостійності учнів у роботі з розвитку мовлення.

Переказ як вид роботи з розвитку мовлення. Підготовка вчителя та учнів до написання переказу. Методика написання навчальних і контрольних переказів. Класифікації переказів.

Методика написання **творів** та їхні види. Класифікації шкільних творів. Вироблення навичок самостійного складання плану творчої роботи. Особливості мовно-літературного твору. Аналіз змістових, логічних, граматичних, лексичних, стилістичних, орфографічних та пунктуаційних помилок, допущених у творах.

Методика навчання стилістики та культури мовлення. Вивчення мовних стилів у шкільній програмі. Дидактичні основи навчання стилістики. Формування основних стилістичних умінь і навичок на уроках мови. Форми роботи зі стилістики в середніх і старших класах. Стилiстичний аналіз тексту. Основні стилістичні помилки. Робота над їхнім виправленням.

Значення культури мовлення у шкільному курсі української мови. Взаємозв'язок культури мовлення з іншими розділами мови. Основні принципи, методи та прийоми навчання культури мовлення у школі. Система вправ із культури мовлення. Найпоширеніші помилки в усному та писемному мовленні учнів та способи їхнього подолання.

Методика навчання риторики. Місце риторики у шкільному курсі. Загальна характеристика методів, прийомів і засобів навчання риторики. Риторичні жанри. Практичне значення риторики. Типи завдань із риторики. Основні вимоги до публічного виступу та промови. Робота над типовими помилками.

Факультатив з української мови. Мета та завдання факультативних занять. Програми факультативів з української мови.

Позакласна та позашкільна робота з української мови. Мета позакласних занять з української мови: 1) підвищення інтересу учнів до мови як навчальної дисципліни, виховання в них любові до мови та її носіїв, народу; 2) поглиблення знань про мову, її зв'язки з мисленням, зміцнення мовних умінь, навичок, здобутих на уроках; 3) загальний мовний розвиток учнів. Значення позакласної роботи з мови.

Гурткова робота з мови (організація, планування, методика проведення). Мовний гурток. Види мовних гуртків.

Кабінет української мови у середній школі. Роль кабінету, його обладнання. Зміст і форми роботи.

Шляхи та засоби удосконалення кваліфікації вчителя мови в умовах нової української школи.

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ ІЗ КУРСУ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

1.	Аудиторна робота	
	<ul style="list-style-type: none"> • Діяльність на практичних заняттях* 	10 балів
	<ul style="list-style-type: none"> • Модульна робота № 1 (тести) 	10 балів
	<ul style="list-style-type: none"> • Письмовий аналіз підручника з української мови (практичне заняття № 3) 	5 балів
	<ul style="list-style-type: none"> • Електронна презентація одного з методів навчання української мови 	10 балів
	<ul style="list-style-type: none"> • Конспект уроку з української мови (практичне заняття № 7) 	5 балів
	<ul style="list-style-type: none"> • Модульна робота № 2 (завдання 1, 3 із практичного заняття № 8–9) 	10 балів
	Усього	50 балів
2.	Екзаменаційна робота (комплексна)	50 балів
	Загальна кількість балів	100 балів

* Діяльність студента на практичних заняттях викладач оцінює в діапазоні 1–5 балів.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

1. Предмет, об'єкт і завдання методики мови.
2. Різновиди методики.
3. Зв'язок методики мови з іншими дисциплінами.
4. Підходи до навчання української мови в середній школі.
5. Принципи навчання української мови.

Методичний коментар:

Предмет, об'єкт і завдання методики мови

У методичній літературі є кілька поглядів на методику як науку. І. Олійник вважає, що це просто наука, яка досліджує процес навчання української мови, розкриває закономірності засвоєння різних сторін мови, визначає і вмотивовує засоби передачі знань учням. На думку С. Чавдарова, Є. Дмитровського, це педагогічна наука, педагогічна дисципліна. Чи не найповніше визначення методики сформулював О. Біляєв: **методика мови** – це педагогічна наука, що визначає мету й завдання, принципи, зміст, форми і методи навчання, шляхи засвоєння учнями мовних та мовленнєвих умінь і навичок, формування засобами предмета національно мовної особистості. Отже, методика української мови як наука та навчальна дисципліна дає відповіді на питання: *кого навчати? чого навчати?* (зміст та обсяг навчання), *як навчати?* (які форми, методи, прийоми та засоби навчання використовувати), *як контролювати засвоєне?* (вибір найефективніших методів контролю успішності, регламентованих програмою з української мови), *яка мета навчання української мови в середній школі?*

Методика викладання української мови в середній школі є окремою наукою й навчальною дисципліною у вищих навчальних закладах, яка має теоретичну та практичну складові. Теоретична частина методики описує підходи, принципи, методи, прийоми, засоби та форми навчання української мови в середній школі. Практична ж частина містить коментарі щодо особливостей викладання різних розділів мови залежно від віку, обсягу матеріалу, сформованості мовних та мовленнєвих навичок учнів.

Об'єктом методики мови є процес навчання української мови в закладах освіти, тобто тісна взаємодія вчителя та учнів, у процесі якої розв'язуються питання навчання й загального виховання.

Предметом методики навчання мови є професійна підготовка вчителя до роботи в закладах загальної середньої освіти.

Як і будь-яка наука, методика навчання української мови в середніх загальноосвітніх закладах має свої **завдання**:

- 1) показати значення вивчення української мови в середній школі для індивідуального розвитку кожної людини та суспільства загалом;
- 2) сприяти засвоєнню необхідних мовних і мовленнєвих понять з української мови;
- 3) описати найефективніші методи, прийоми, засоби та форми навчання української мови в середній школі;
- 4) дати рекомендації щодо використання методів, прийомів та засобів навчання залежно від індивідуальних особливостей учнів, обсягу і складності матеріалу тощо;
- 5) сприяти засвоєнню мовних і мовленнєвих понять з української мови;
- 6) забезпечити постійний розвиток комунікативних умінь і навичок учнів;
- 7) сформуванати національно свідому мовну особистість через реалізацію світоглядних функцій мови.

До **базових категорій методики мови** належать мета, завдання, зміст, принципи, методи, прийоми, форми навчання та основні підходи до нього.

Різновиди методики мови

У науковій літературі прийнято розрізняти методику загальну та конкретну. **Загальна методика (лінгводидактика)** – частина методики мови, основним завданням якої є розроблення методології навчання мови. Лінгводидактика досліджує загальні питання навчання української мови в середній школі, подає відомості про специфіку предмета, принципи, методи, прийоми, засоби та форми навчання, описує шляхи формування комунікативної компетенції.

Конкретна (часткова) методика описує реалізацію змістових ліній шкільних програм з української мови, описує специфіку навчання української мови на різних мовних рівнях. Відповідно виділяють методику навчання фонетики, орфографії, морфології, синтаксису, стилістики та ін. Конкретна методика дає відповіді на питання: які методи, прийоми, засоби та форми найкраще застосовувати для навчання відповідного мовного розділу, а також пропонує шляхи реалізації загальнодидактичних та специфічних принципів навчання у процесі викладання української мови в середній школі.

Методисти часто зіставляють загальну методика з теоретичною, а конкретну – із практичною.

Українські лінгводидакти також виділяють *когнітивну* (М. Пентилюк), *комунікативну* (В. А. Федченко) та *когнітивно-комунікативну* (Л. Бойкарова) методики.

Зв'язок методики мови з іншими дисциплінами

Методика навчання української мови не є ізольованою, вона тісно пов'язана з іншими філологічними та нефілологічними дисциплінами. Очевидно, що найтісніше методика мови пов'язана з *мовознавством*, бо вибір методів, прийомів, засобів та форм навчання залежить від змісту лінгвістичного матеріалу. Як педагогічна наука, методика тісно пов'язана з *педагогікою*, позаяк послуговується основними поняттями, категоріями та методами педагогіки. Досить тісним є зв'язок методики із *психологією*, бо остання пропонує шляхи навчання учнів відповідно до їхніх вікових особливостей, здібностей, мислення. *Філософія* забезпечує методологічні засади навчання української мови в середній школі. Методика також пов'язана з *логікою*, бо під час навчання української мови в середній школі обов'язково треба враховувати розвиток мислення. Без логічного мислення учням буде важко сприймати лінгвістичний матеріал та здійснювати основні розумові операції, у результаті яких виникають такі основні форми мислення, як поняття, судження, узагальнення, систематизація, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація та ін. Тісний зв'язок наявний між методикою мови та *літературознавством*, бо об'єктом вивчення літературознавства є література, яка виступає текстовою ілюстрацією мовних явищ. Цей зв'язок також виявється при написанні мовно-літературних учнівських творів. Відомості з *народознавства* як ілюстрації до мовної та мовленнєвої теорії є важливими для реалізації соціокультурної змістової лінії програми з української мови, бо виховують історичну пам'ять, національно свідому мовну особистість, розвивають любов і повагу до українських звичаїв і традицій. Позаяк основним завданням методики мови є не лише навчання, а й моральне, естетичне виховання учнів, то цілком зрозумілий зв'язок методики мови з *етикою та естетикою*.

Основні підходи до навчання української мови в середній школі

Під час навчання української мови в середній школі вчитель-словесник повинен застосовувати такі основні підходи:

Особистісний підхід враховує індивідуальні можливості і здібності учнів, пропонує створення комфортних умов для навчання та саморозвитку.

Цей підхід передбачає забезпечення розвитку духовних та інтелектуальних якостей учнів, дає реалізувати себе в різних видах діяльності.

Компетентнісний підхід передбачає формування в учнів життєвих та професійних компетентностей.

Загальнодидактичний підхід передбачає реалізацію загальнодидактичних принципів під час навчання української мови в середній школі.

Системно-лінгвістичний підхід забезпечує вивчення української мови в середній школі як системи взаємопов'язаних розділів.

Соціокультурний підхід передбачає подання відомостей про матеріальну й духовну культуру українського народу через фольклорні, художні, публіцистичні та науково-популярні тексти як ілюстрації до лінгвістичної теорії.

Комунікативно-діяльнісний підхід сприяє формуванню на уроках української мови комунікативної компетентності учнів.

Дослідницький підхід забезпечує формування в учнів дослідницької компетентності, пізнавальної діяльності, виробленню критичного мислення та аналізу мовних явищ, розвитку навичок спостерігати, аргументувати, робити певні висновки. Цей підхід здебільшого застосовують у старших класах середньої школи.

Принципи навчання української мови.

Під час викладання української мови в загальноосвітній школі вчитель-словесник мусить дотримуватися принципів навчання.

У методичній літературі поняття «принципи навчання» вживають у трьох значеннях:

- 1) основні правила, вимоги щодо організації навчально-виховного процесу, які впливають із закономірностей процесу навчання;
- 2) своєрідні правила навчальної діяльності вчителя, шляхи взаємодії вчителя та учнів;
- 3) вихідні положення, на яких ґрунтується зміст навчання, застосування методів і прийомів, побудова системи вправ, підготовки і проведення уроків української мови (*І. Кочан, Н. Захлюпана*).

Отже, **принципи навчання** – це правила взаємодії вчителя й учнів у навчальному процесі; практичні вказівки, якими користуються в конкретній навчальній ситуації.

У лінгвометодичній літературі є кілька класифікацій принципів навчання мови. Одну з найповніших та найпереконливіших класифікацій запропонувала *М. Пентилюк*. Відповідно до цієї класифікації всі принципи

навчання української мови ділять на *загальнодидактичні* (спільні для всіх шкільних предметів) та *лінгводидактичні* (загальнометодичні). Загальнодидактичні принципи навчання ґрунтуються на дидактичних, психологічних та власне практичних основах навчання. Серед загальнодидактичних принципів навчання прийнято виокремлювати традиційні та нові (сучасні, інноваційні).

До традиційних загальнодидактичних принципів навчання належать:

1) ***принцип науковості*** – основний загальнодидактичний принцип, що вказує на необхідність подавати учням лише науково достовірні знання, які не суперечать сучасній лінгвістичній науці (*І. Кочан, Н. Захлюпана*). Відповідно до цього принципу учням подають лише перевірені й усталені в сучасній мовознавчій науці факти, використовують терміни, якими послуговуються в цій галузі, не допускається спотворення мовного матеріалу заради доступності;

2) ***принцип системності*** – один із дидактичних принципів, згідно з яким навчальний предмет побудовано відповідно до внутрішньої логіки науки, яку вивчають; систематичність виявляється в тому, що мовні явища подають у їх семантичному, граматичному та комунікативному аспектах. Учні вивчають матеріал від простого до складного, спираючись на знання та вміння, отримані на попередніх етапах навчання, зокрема в молодших класах;

3) ***принцип послідовності*** – загальнодидактичний принцип, який передбачає послідовне подання лінгвістичного матеріалу з опорою на вивчене. Цей принцип тісно пов'язаний з принципом системності, адже мовний матеріал у шкільному курсі варто подавати як цілісну систему причинно-наслідкових зв'язків. Наприклад, тема «Рід іменника» мусить випереджати тему «Поділ іменника на відміни та групи»; розділ «Синтаксис» потрібно вивчати після розділу «Морфологія». Принцип послідовності також проявляється у послідовному ускладненні тем і практичних завдань;

4) ***принцип наступності*** – загальнодидактичний принцип, який вимагає від учителя враховувати логіку предмета та його окремих розділів, наголошує на потребі опиратися на попередні знання під час вивчення нового. Відповідно до цього принципу вчитель не повинен пояснювати учням уже відомий їм матеріал, а лише пригадати ті лінгвістичні відомості, які учні вивчали попередньо. Подаючи тему, педагог апелює до попередніх знань, акцентує особливу увагу на новому та наголошує на тому, для чого ці знання будуть потрібні в майбутньому. Наступність виявляється у зв'язку мовних курсів;

5) ***принцип перспективності*** – загальнодидактичний принцип, згідно з яким учитель не лише подає новий матеріал, а й акцентує увагу учнів

на взаємозв'язку між лінгвістичними темами, бо отримані попередньо знання є важливими для вивчення майбутніх тем. Наприклад, уміння учнів визначати рід іменника знадобиться їм для визначення відміни;

6) **принцип доступності** – загальнодидактичний принцип, відповідно до якого під час вивчення лінгвістичних тем варто враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів щодо сприймання мовного матеріалу, необхідно обґрунтовано переходити від елементарного до складнішого, від відомого до невідомого. Учитель повинен подавати матеріал науково, однак не перевантажувати власне мовлення складною, не відомою учням і не передбачуваною програмою термінологією;

7) **принцип наочності** – загальнодидактичний принцип, який передбачає таку організацію уроку, яка забезпечує засвоєння теоретичного матеріалу через використання таблиць, схем, карт, малюнків, технічних засобів навчання тощо. Реалізація цього принципу допомагає учням швидше опанувати абстрактні поняття, сприяє активізації уваги, розвитку логічного мислення, емоційного сприйняття мовних явищ;

8) **принцип зв'язку теорії з практикою** – принцип, який зобов'язує вчителя подавати мовну теорію так, щоб учні усвідомлювали її практичну значущість і вчилися за допомогою теоретичних відомостей вирішувати практичні завдання;

9) **принцип зв'язку навчання з вихованням** – принцип навчання, відповідно до якого вчитель повинен не лише навчати учнів мовної теорії та її реалізації на практиці, але й за допомогою вдало підібраних текстів (окремих речень, ілюстрацій) виховувати національно свідому, високоморальну особистість;

10) **принцип зв'язку навчання з життям** – принцип, який зумовлює необхідність не лише навчати учнів, а й розвивати в них навички володіння мовою як засобом пізнання дійсності, формулювання думки, засобом вираження бажань та формування світогляду;

11) **принцип свідомості** – загальнодидактичний принцип, який вимагає зрозумілого викладу матеріалу, забезпечує повне розуміння мовних явищ, навчає учнів мислити, сприяє усвідомленню того, що матеріал потрібно не просто завчити, а й зрозуміти його, осмислити;

12) **принцип інтенсивності** – принцип навчання, згідно з яким варто так організовувати навчальний процес, щоб учні за мінімальний термін отримали максимум знань;

13) **принцип індивідуального підходу до учнів** – загальнодидактичний принцип, основним завданням якого є сформувати в кожному учневі

національно свідому мовну особистість. Для цього кожен учень мусить бути в центрі уваги вчителя;

14) **принцип креативності** – принцип навчання, який передбачає постійний розвиток творчої діяльності учнів у різних видах роботи з дидактичним матеріалом (написання творів, переказів тощо). З одного боку, цей принцип вимагає розвивати творчі здібності учнів, а з іншого, зобов'язує вчителя виявляти власну креативність у проведенні уроку та укладанні дидактичних завдань;

15) **принцип міцності знань** – загальнодидактичний принцип, відповідно до якого вчитель повинен так організувати навчальний процес, щоб учні могли відтворити в пам'яті вивчене й застосовувати здобуті знання на практиці;

16) **принцип активності** – принцип навчання, який передбачає таку організацію навчальної роботи, коли активні і вчитель, і учень. Для цього вчитель-словесник мусить використовувати під час уроку різноманітні методи та прийоми, які б активізували увагу учнів, зацікавили їх, робили активними на уроці;

17) **принцип природовідповідності** – дидактичний принцип, відповідно до якого вчитель повинен організувати навчально-виховний процес з урахуванням дитячої психології, вікових особливостей учнів;

До сучасних загальнодидактичних принципів навчання зараховують такі, як гуманізація, гуманітаризація, єдність національного та загальнолюдського, розвивальний характер навчання, співтворчість, співробітництво, індивідуалізація та диференціація, оптимізація та ін.

Лінгводидактичні принципи навчання поділяють на загальнометодичні та специфічні (рівневі).

До лінгводидактичних загальнометодичних принципів навчання належать: функційний, екстралінгвістичний, історичний, нормативно-стилістичний, взаємозалежність мови та мислення, зв'язок навчання кількох мов, взаємозалежність усного та писемного мовлення, принцип міжпредметного та внутрішньопредметного зв'язку.

Серед лінгводидактичних специфічних (рівневих) принципів виділяють: лексико-синтаксичний, структурно-семантичний, структурно-словотвірний, парадигматичний, інтонаційний, зіставлення звуків і букв, зв'язок вивчення мови з мовленнєвою діяльністю, вивчення морфології на синтаксичній основі, навчання фонетики на текстовій основі, зв'язок навчання пунктуації і виразного читання та ін.

Завдання

1. Проаналізуйте рекомендовані праці українських методистів (на вибір). Поміркуйте, яке значення вони мають для фахової підготовки вчителя-словесника.

✓ *Бондарчук Л.* Викладати мову та літературу у глибокому системному зв'язку / Л. Бондарчук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 4. – С. 134 – 137.

✓ *Горошкіна О.* Роль соціальних чинників у навчанні української мови / О. Горошкіна / Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 2 – 3.

✓ *Донченко Т.* Методика української мови у світлі реформування мовної освіти / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 2. – С. 75 – 78.

✓ *Дружененко О.* Навчання рідної мови як етнопедагогічна проблема / О. Дружененко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 11-15.

✓ *Парасюк С.* Психолого-педагогічні основи викладання мови: застереження та пропозиції / С. Парасюк // Українська мова і література. – 2001. – Ч. 44 (252). – С. 1 – 2, 16 – 17.

✓ *Пентилюк М., Нікітіна А., Горошкіна О.* Концепція когнітивної методики навчання української мови / Марія Пентилюк, Алла Нікітіна, Олена Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5–9.

✓ *Пентилюк М.* Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови / М. Пентилюк, О. Горошкіна, А. Нікітіна // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 1. – С. 15 – 20.

✓ *Стельмахович М. Г.* Етнопедагогічні основи методики української мови / М. Г. Стельмахович // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 5. – С. 19 – 23.

✓ *Донченко Т. В. О.* Сухомлинський про значення і навчання української мови / Тамара Кузьмівна Донченко // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 4. – С. 55 – 59.

✓ *Федчик В.* Лінгвістичні засади комунікативної методики / В. А. Федчик // [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Philologia/48655.doc.htm

✓ *Ющук І.* Роздум про мету викладання рідної мови в школі / І. Ющук // Дивослово. – 2004. – № 9. – С. 10 – 14.

2. Презентуйте на конкретних прикладах зв'язки методики мови з іншими філологічними та нефілологічними дисциплінами.

3. Продемонструйте реалізацію загальнодидактичних принципів на прикладі вивчення конкретної теми або розділу (наприклад, реалізація принципу доступності під час вивчення розділу «Словотвір»).

Список літератури:

1. *Бабійчук Т.* Відеофрагменти як ефективний засіб навчання на заняттях української мови / Т. Бабійчук // Українська мова і література в школі – 2006. – № 6. – С. 42–50.

2. *Беляєв О. М.* Навчання мови: здобутки, втрати, проблеми / О.М. Беляєв // Українська мова і література в школі. – 1987. – № 8. – С. 49–58.

3. *Біляєв О.* Методика мови як наука / О. Біляєв // Дивослово. – 2002. – №11. – С. 20–24, 49–50.

4. Біляєв О. Лінгводидактика рідної мови : навч.-метод. посібник / Олександр Михайлович Біляєв. – К. : Генеза, 2005. – 180 с.
5. Вашуленко М. С. Перспективність і наступність у навчанні української мови в початковій і середній школі / Микола Вашуленко // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 2. – С. 15–20.
6. Донченко Т. Методика навчання української мови як наука і предмет вивчення у педагогічних ВНЗ / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 7. – С. 2–6.
7. Донченко Т. Власне методичні принципи навчання української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 2 (35). – С. 2–4.
8. Донченко Т. Мета навчання української мови як системне утворення та шляхи її реалізації / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 1. – С. 2–6.
9. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Друге видання, виправлене і доповнене / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 306 с.
10. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи : монографія / Л. І. Мамчур. – Умань : Видавець «Сочінський», 2012. – 449 с.
11. Мацько Л., Семеног О. Програмні засади навчання української мови учнів старшої школи (профіль – українська філологія): методика мови / Л. Мацько, О. Семеног // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 3. – С. 2–8.
12. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / [за ред. М. Пентилюк]. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.
13. Пентилюк М. І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посіб. / М. І. Пентилюк, Т. Г. Онукевич. – К. : Ленвіт, 2006. – 134 с..
14. Передрій Г. Про наступність у викладанні орфографії / Г.Р. Передрій // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 3. – С. 41–45.
15. Плиско К. Принципи, методи і форми навчання української мови (теоретичний аспект) : навч. посіб. / К. М. Плиско. – Х. : Основа, 1995. – 240 с.
16. Плиско К. Теорія і методика навчання української мови в середній школі / Катерина Плиско. – Харків : ХДПУ, 2001. – 115 с.
17. Чемоніна Л. Наступність і перспективність у засвоєнні школярами словотворчих понять / Л. Чемоніна // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1 (58). – С. 5–9.
18. Шелехова Г. Наступність і перспективність у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів початкової і основної школи на уроках української мови / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 2. – С. 39–42.
19. Яворська С. Методика навчання української мови: проблеми, теорія, практика / С. Яворська // Рідна школа. – 2004. - № 2. – С. 65–68.
20. Янчук Н. Реалізація принципу наступності у процесі вивчення лексики і фразеології / Н. Янчук // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 2 (19). – С. 10–13.

ТЕМА № 2

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ.

ДОКУМЕНТИ, ЯКІ РЕГЛАМЕНТУЮТЬ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

1. Українська мова як навчальна дисципліна в Державному стандарті загальної середньої освіти, базовому навчальному плані, типовій освітній програмі та типовому навчальному плані.

2. Навчальні програми з української мови для 5-9 та 10-11 класів (профільний рівень та рівень стандарту). Характеристика пояснювальної записки до Програми:

- мета, завдання та основна ідея навчання української мови в середній школі;

- компетентнісний підхід до навчання української мови: аналіз 10 ключових компетентностей;

- поняття «наскрізної лінії», характеристика 4 наскрізних ліній Програми;

- змістові лінії Програми.

3. Зміст та завдання «Методичних рекомендацій щодо викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах».

4. Календарно-тематичне планування з української мови як обов'язковий документ для вчителя-словесника.

Методичний коментар

Навчальний процес у загальноосвітніх закладах регламентують Закон України «Про освіту», Державний стандарт загальної середньої освіти, типова освітня програма, навчальна програма дисципліни та методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах. У новому Законі України «Про освіту» особливе місце відведено українській мові. Тут, зокрема, зазначено, що мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова, тому заклади освіти мають забезпечити обов'язкове вивчення державної мови. Відповідно до закону «Про освіту» створено Державний стандарт загальної середньої освіти.

Державний стандарт – основний документ, який містить вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача загальної середньої освіти відповідного рівня. Він охоплює базовий навчальний план, загальну характеристику інваріантної та варіативної складових змісту базової

та повної середньої освіти, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Вимоги Державного стандарту є обов'язковими для всіх закладів загальної середньої освіти. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів у Державному стандарті подано за галузевим принципом у семи освітніх галузях:

- ✓ мова і література
- ✓ суспільствознавство
- ✓ естетична культура
- ✓ математика
- ✓ природознавство
- ✓ здоров'я і фізична культура
- ✓ технології

Базовий навчальний план – це частина Державного стандарту, яка охоплює дві складові: інваріантну та варіативну. Інваріантної складової повинні дотримуватися всі навчальні заклади. Варіативна складова спрямована на забезпечення індивідуальної орієнтованості змісту освіти.

Типова освітня програма – документ, який окреслює рекомендовані підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання та визначає загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів; очікувані результати навчання учнів; пропонований зміст навчальних програм; рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти внутрішнього забезпечення якості освіти; вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за Типовою програмою. У Типовій освітній програмі також наведено 10 основних компетентностей та 4 наскрізні лінії, запропоновано логічну послідовність вивчення предметів, подано рекомендовані форми організації освітнього процесу.

На основі Типової освітньої програми складають навчальні програми дисциплін. Відповідно до програми щороку укладають методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Навчальна дисципліна «Українська мова» належить до освітньої галузі «Мова та література». Мовний компонент освітньої галузі містить 4 змістові лінії: мовну, мовленнєву, соціокультурну і діяльнісну (стратегічну). Відповідно до Державного стандарту **основними завданнями навчальної дисципліни «Українська мова»** освітньої галузі «Мова і література» є:

- 1) формування стійкої мотивації до вивчення української мови;
- 2) виховання краси та виразності рідного слова;

3) ознайомлення з мовною системою та формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок;

4) вироблення умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності;

5) формування комунікативної компетенції.

Основне призначення курсу української мови в загальноосвітніх закладах – формування національно свідомої, духовно багатой особистості через реалізацію навчальної, виховної та розвивальної мети.

Навчальна програма – державний документ, у якому подано мету і завдання курсу, перелік навчальних тем, кількість годин на їх вивчення, вказівку про дозування частин навчального матеріалу, його послідовність; розписано критерії оцінювання учнівських знань; визначено перелік умінь і навичок учнів з української мови. Навчальні програми затверджує Міністерство освіти й науки України. Для навчання української мови в загальноосвітній середній школі використовують нову програму для 5–9 класів, у якій зреалізовано компетентнісний підхід, програми для 10–11 класів (рівень стандарту, академічний та профільний рівні). Структурно всі програми складаються з пояснювальної записки та власне програм для кожного класу, де відображено змістове наповнення мовної, мовленнєвої, соціокультурної та діяльнісної ліній, а також подано кількість годин, рекомендованих для вивчення кожної теми. До програми також додано критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5–11 класів з української мови.

У «Пояснювальній записці» програми для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів зазначено, що **метою навчання української мови у школі** є формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, відтак сформульовано основні **завдання навчання української мови** в основній школі, до яких належать:

1) виховання свідомого прагнення до вивчення української мови;

2) формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів;

3) формування у школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з дотриманням норм українського етикету;

4) ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ і фактів;

5) формування вмій розрізняти, аналізувати, класифікувати мовні факти, оцінювати їх із погляду нормативності, відповідності ситуації та сфери

спілкування; працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, використовувати її.

Традиційно у програмі виділено 4 змістові лінії: мовну, мовленнєву, соціокультурну та діяльнісну. У **мовній змістовій лінії** подано перелік питань, обов'язкових для засвоєння теорії мови, що сприятиме формуванню системних знань про мову й на їхній основі життєво важливих умінь. **Мовленнєва лінія**, зміст якої необхідно відображати на кожному уроці, повинна забезпечувати формування комунікативних умінь і навичок. Мовленнєва змістова лінія містить обов'язкові та рекомендовані види робіт. Основне завдання **соціокультурної змістової лінії** – через теми обов'язкових та рекомендованих робіт сприяти моральному, патріотичному, екологічному вихованню учнів, формуванню їхнього світогляду та становленню духовно багатой мовної особистості. **Діяльнісна змістова лінія** має суто процесуальний характер і реалізується через систему вправ і завдань комплексного характеру.

У програмі з української мови для 10–11 класів профільного рівня до чотирьох традиційних змістових ліній додано ще **лінгвістичну змістову лінію**, яка «спрямована на формування і розвиток мовно-мислительних здібностей та умінь учнів поглиблено опрацьовувати теоретичні питання мовної структури; на використання творчого доробку учених-лінгвістів, діячів культури та представлення їх як зразкових (еталонних і елітарних) мовних особистостей; на вироблення умінь аналізувати мову фольклорних і художніх творів, літературознавчих, історичних, географічних та інших текстів, виконувати завдання на мовне вправління, творчі завдання; на ознайомлення з методикою науково-дослідницької роботи із етнолінгвістики, лінгвокультурології, мовного родинознавства, лінгвокраєзнавства».

Основним у програмі визначено **компетентнісний підхід**, який передбачає формування в учнів **10 компетентностей**:

- 1) спілкування державною мовою;
- 2) спілкування іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності в природничих науках і технологіях;
- 5) інформаційно-цифрова компетентність;
- 6) уміння вчитися впродовж життя;
- 7) соціальні та громадянські компетентності;
- 8) підприємливість;
- 9) загальнокультурна грамотність;
- 10) екологічна грамотність і здорове життя.

Новацією програми є також уведення **чотирьох наскрізних ліній**. Реалізація наскрізної лінії **«Екологічна безпека і сталий розвиток»** передбачає

формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, бажання брати участь у розв'язанні питань довкілля та розвитку суспільства. Наскрізна лінія *«Громадянська відповідальність»* сприяє розвитку соціальної та громадянської компетентностей, формуванню «відповідального громадянина». Наскрізна лінія *«Здоров'я і безпека»* передбачає формування свідомого громадянина, який дотримується здорового способу життя, бере участь в облаштуванні безпечного для життя та діяльності середовища. Наскрізна лінія *«Підприємливість і фінансова грамотність»* пропагує навчати учнів ощадливості, раціонального використання коштів, стимулювання лідерських ініціатив, прагнення бути успішним, швидко орієнтуватися у суспільних змінах. Як бачимо, наскрізні лінії корелюються з окремими ключовими компетентностями. Зокрема, наскрізна лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» співвідноситься з компетентністю «Підприємливість», наскрізні лінії «Здоров'я і безпека», «Екологічна безпека і сталий розвиток» – з компетентністю «Екологічна грамотність і здорове життя», наскрізна лінія «Громадянська відповідальність» – із соціальними та громадянськими компетентностями.

У програмі подано *очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності* учнів, які містять такі складові:

1) *знанняву*, основною метою якої є виявлення знань учнів з відповідної теми, розуміння мовної теорії, уміння практично застосувати теоретичні знання (учні знають, називають, формулюють, витлумачують, пояснюють, наводять приклади);

2) *діяльнісну*, яка передбачає виявлення вмій та навиків учнів через систему відповідних дій та розумових операцій (учні розпізнають, розрізняють, описують, аналізують, порівнюють, планують, визначають, опрацьовують, складають, здійснюють, добирають, користуються, знаходять і виправляють);

3) *ціннісну*, яка допомагає зрозуміти, наскільки учні усвідомлюють мовне явище (учні усвідомлюють, оцінюють, обґрунтовують, прогнозують, висловлюють судження, критично ставляться, визнають, поважають, роблять висновки);

4) *емоційну*, що показує, які емоції та почуття викликає в учнів подана інформація (учні уміють керувати, відчувають, уболівають, захоплюються, виражають за допомогою інтонації та ін.);

5) *поведінкову*, яка демонструє поведінку учнів відповідно до поданої інформації (учні відповідально ставляться, демонструють інтерес і активність, ініціюють, беруть на себе відповідальність, демонструють бажання, небайдужість, висловлюють пропозиції та ін.).

У програмі для кожного класу зазначено загальну кількість годин та кількість годин на тиждень, відтак подано рубрики відповідно до змістових ліній програми. Рубрика «Мовна та мовленнєва змістові лінії» складається з

двох підрубрик. У підрубриці «Мовна змістова лінія» подано перелік лінгвістичних тем, а в підрубриці «Мовленнєва змістова лінія» запропоновано теоретичний матеріал та обов'язкові й рекомендовані види робіт. У цій рубриці також розписано очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів відповідно до знаннєвої, діяльнісної та ціннісної складових. Рубрика «Соціокультурна змістова лінія» містить орієнтовний зміст навчального матеріалу (зазначено сфери відношень, подано тематику текстів і теми висловлювань учнів) та орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів. У рубриці «Діяльнісна змістова лінія» названо види загально-навчальних умінь (організаційно-контрольні, загальнопізнавальні, творчі, естетико-етичні) та державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в загальноосвітній школі – це документ, у якому подано чіткі вказівки щодо особливостей навчання української мови у середній школі.

Методичні рекомендації оновлюють щорічно та публікують на сайтах МОН (<http://mon.gov.ua>), Інституту модернізації змісту освіти (<https://imzo.gov.ua>), а також у профільній періодиці. Методичні рекомендації є доповненням до чинної програми, тому є обов'язковими для виконання.

У методичних рекомендаціях зазначено, що нового додано до програми, що вилучено, а що відкориговано. У документі також подано шкалу оцінювання умінь та навичок учнів, кількість фронтальних та індивідуальних контрольних робіт для кожного класу з відповідної теми, інформацію про кількість робочих і контрольних зошитів, перелік основних фахових видань.

Календарно-тематичне планування – це обов'язковий документ учителя, який містить поурочні записи навчальної програми. Вимоги до календарно-тематичного планування описані в «Положенні про календарно-тематичне планування», яке складено на основі Закону України «Про освіту» та «Державного стандарту загальної освіти». Відповідно до «Положення про календарно-тематичне планування» основними завданнями цього документа є:

- 1) визначення місця кожної теми в річному курсі й місце кожного уроку в темі;
- 2) з'ясування взаємозв'язку між окремими уроками, темами річного курсу;
- 3) організація раціональної роботи й озброєння учнів системою знань, умінь, навичок із предмета.

Учитель повинен розробити календарно-тематичне планування для кожного класу, відтак документ обговорюють на педраді, узгоджують із заступником директора. Календарно-тематичне планування затверджує

директор. Змістове наповнення навчального плану має відповідати змісту чинної програми.

На титульній сторінці потрібно вказати назву освітнього закладу, назву документа та предмета, навчальний рік, клас, річну кількість годин, кількість годин на тиждень, кількість запланованих контрольних робіт, прізвище, ім'я та по батькові вчителя. У календарно-тематичному плануванні обов'язково має бути вступна частина, де подають мету, завдання курсу, освітні технології та навчально-методичні комплекси. Саме календарно-тематичне планування можна оформлювати у вигляді таблиці, яка містить такі елементи: номер і дату уроку, тему уроку, кількість годин на її вивчення та примітку.

Якщо вчитель використовує розроблене та видане у видавництві календарно-тематичне планування, то обов'язково треба вписувати назву освітнього закладу, навчальний рік, прізвище, ім'я та по батькові вчителя та дату уроку.

Завдання

1. Опрацюйте пояснювальну записку до програми з української мови основної школи (5–9 класи).

2. Проаналізуйте програму з української мови для 5–9 класів (клас на вибір), враховуючи такі критерії:

- ✓ кількість годин (загальна, тижнева, резервна);
- ✓ характеристика змістових ліній програми;
- ✓ кореляція мовної та мовленнєвої ліній програми на уроці (наведіть 5-10 прикладів);

- ✓ відображення загальнодидактичних принципів у програмі (науковості, доступності, наступності, перспективності, системності, зв'язку теорії з практикою, зв'язку мови з життям, зв'язку навчання з вихованням та ін.);

- ✓ презентація наскрізних ліній та компетентностей у програмі (наведіть 2-3 конкретні приклади);

- ✓ реалізація національного, морального, естетичного та екологічного виховання.

3. Проаналізуйте програми з української мови для 10-11 класів (рівень стандарту та профільний рівень).

4. Ознайомтеся з «Методичними рекомендаціями щодо викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах» і прокоментуйте основні положення документа.

5. Складіть календарно-тематичне планування з української мови (клас на вибір).

Нормативні документи

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 76 – 81.

2. Закон України «Про загальну середню освіту» / Верховна Рада України. Закон від 13.05.1999 № 651-XIV// <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Методичні рекомендації щодо викладання української мови в 2018–2019 навчальному році. - Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/61466/

4. Українська мова. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

5. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11-й клас. Рівень стандарту (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407)) // Дивослово. – 2018. – №7-8. – С. 2–15.

[Режим доступу]: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

6. Українська мова. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11-й клас. Профільний рівень (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407 // Дивослово. – 2018. – №7–8. – С. 32–60. [Режим доступу]: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

Список літератури:

1. Біляєв О. Лінгводидактика рідної мови: навч.-метод. посібник / Олександр Михайлович Біляєв. – К. : Генеза, 2005. – 180 с.

2. Бондаренко Н. Словникова робота як один із аспектів реалізації соціокультурної змістової лінії / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 7–8 (64). – С. 2–5.

3. Варзацька Л. Метод опорних умінь у системі компетентності мовної освіти / Л. Варзацька // Дивослово. – 2012. – № 11. – С. 2–5.

4. Ващенко В. С. Програма з мови, а не лише з граматики / В.С. Ващенко // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 2. – С. 74–75.

5. Галаєвська Л. Реалізація соціокультурної змістової лінії на уроках рідної (української) мови в 5-му класі / Л. Галаєвська // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 8 (49). – С. 12–18.

6. Горбачук В. Т. Програма – підручник – учень / В. Т. Горбачук// Українська мова і література в школі. –1968. – № 8. – С. 85–86.

7. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 76–81.

8. *Дика Н. М.* Формування мовних понять в умовах реалізації концепції нової української школи (10–11 класи) / Н. М. Дика // Педагогічна освіта: Теорія і практика. – 2018. С. 43–48.
9. *Заблоцька О. С.* Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / О. С. Заблоцька. – Режим доступу: <http://visnyk.zu.edu.ua/Articles/40/08zosipa.zip>
10. *Кочан І. М., Захлюпана Н. М.* Словник-довідник з методики викладання української мови. Друге видання, виправлене і доповнене / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 306 с.
11. *Литвиненко К.* Реалізація культурологічної змістової лінії на уроках української мови: проблеми і перспективи / К. Литвиненко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 6 (39). – С. 8–12.
12. *Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах* / [за ред. М. Пентилюк]. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.
13. *Пентилюк М. І.* Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посіб. / М. І. Пентилюк, Т. Г. Онукевич. – К. : Ленвіт, 2006. – 134 с.
14. *Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник.* / [за ред. М. І. Пентилюк] [О. М. Горошкіна, Н. Єсаулова, О. Лук'янченко та ін.]. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.

ПІДРУЧНИКИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

1. Принципи побудови навчальних книг з української мови: підручників, посібників, довідників, словників.
2. Підручники для 5–11 класів з української мови, їхні назви, авторські колективи (порівняльний аналіз).
3. Підручник з української мови та національна ідентичність.
4. Структура підручника. Теоретична частина підручника (загальнодидактичні принципи навчання, система правил і визначень у підручнику).
5. Практична частина підручника. Види завдань, їх кількість, спрямування, творчі вправи.
6. Електронні підручники для вивчення української мови в середній школі.

Методичний коментар:

Шкільний підручник – навчальна книга, у якій на основі освітніх стандартів та програм подані відомості з основних розділів науки про мову, розроблено систему завдань, подано типологію вправ, спрямованих на формування умінь та навичок з української мови. Підручник допомагає учням у самостійній роботі в класі і вдома, дає можливість закріпити отримані знання, забезпечує систематичне повторення.

Застосування підручників координує роботу вчителів української мови, запобігає можливим розбіжностям у теоретичних визначеннях, формулюваннях правил і поясненнях. Підручник із вивчення української мови повинен бути позбавлений лексичних, орфографічних, пунктуаційних помилок, бути доступним і лаконічним у викладі теоретичного матеріалу.

Підручник уміщує теоретичний матеріал (для вивчення) та практичні завдання і вправи (для виконання) на уроках і вдома. Учитель на першому уроці знайомить учнів із підручником з української мови: називає основні розділи навчальної книги та коротко їх аналізує, висвітлює структуру, форми подання теоретичного матеріалу, систему вправ, зміст спеціальних позначень. Учні повинні розуміти, як раціонально використовувати матеріал підручника на уроці, як удома правильно повторювати матеріал і виконувати вправи. Підручник на уроках з української мови необхідно використовувати як

додатковий компонент, зважаючи на те, що учні працюють з поданими у підручнику матеріалами самостійно, у процесі підготовки до уроків удома.

Підручники з курсу української мови для 5–11 класів повинні відповідати основним дидактичним вимогам: базуватися на чинних державних стандартах та програмах; подавати теоретичний матеріал системно, логічно, послідовно, доступно, відповідно до основних положень науки про мову, мають сприяти формуванню світогляду; активізувати логічне мислення; виховувати любов до української мови; збагачувати лексичний потенціал учнів.

Основні **функції** підручника¹: *інформаційна* (теоретичний матеріал підручника подає основні наукові відомості про українську мову), *систематизувальна* (підручник зберігає системний підхід до мовних явищ), *трансформативна* (перехід теоретичних знань у практичні уміння та навички), *виховна* (матеріал підручника сприяє вихованню, формуванню духовних цінностей учнів), *розвивальна* (активізація мисленнєвої діяльності учнів), *культурологічна* (пізнання української культури), *рефлексивно-корекційна* (реалізована за допомогою системи вправ, завдань, тестів).

Унаслідок підвищення ролі комп'ютерного супроводу процесу навчання української мови на сучасному етапі збільшується значення електронного підручника. На сайті Міністерства освіти (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pidruchniki/elektronni-pidruchnik>) можна завантажити електронні версії сучасних підручників з української мови для закладів середньої освіти.

Окрім того, 2 травня 2018 року опубліковано наказ МОН № 440 “Про затвердження Положення про електронний підручник”, над розробленням якого спільно працювали Інститут модернізації змісту освіти і Офіс ефективного регулювання (BRDO) за участі виробників освітнього контенту і представників учительської, батьківської та наукової спільнот. Положення розроблено відповідно до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту» та «Про позашкільну освіту». У Положенні встановлено вимоги до змісту е-підручника, організації матеріалу і мови, зручності користування, а також технічні, функціональні й інші вимоги².

Міністерство освіти України подає перелік основних підручників, а також інших допоміжних матеріалів для вивчення української мови в середніх закладах освіти. На сайті Міністерства освіти України (www.mon.gov.ua) розміщено лист МОН № 1/9-503 від 20.08.18 року, в якому зазначено, що з метою упорядкування навчальної літератури, що рекомендується для використання в

¹ Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах /За ред. ред. М.І. Пентиліок. – К. : Ленвіт, 2005. – С.69–72

² www.imzo.gov.ua

навчально-виховному процесі навчальних закладів, Міністерство освіти і науки України розміщує на офіційному веб-сайті Міністерства перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників (<https://goo.gl/93BNko>), рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в основній і старшій школі закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

Список підручників для вивчення української мови:

5 клас

- ✓ Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Українська мова (підручник для 5 класу)
- ✓ Глазова О. П. Українська мова (підручник для 5 класу)
- ✓ Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова (підручник для 5 класу)

6 клас

- ✓ Глазова О. П. Українська мова (підручник для 6 класу)
- ✓ Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т., Жук М. Г. Українська мова (підручник для 6 класу)
- ✓ Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова (підручник для 6 класу)

7 клас

- ✓ Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова (підручник для 7 класу)
- ✓ Ющук І. П. Українська мова (підручник для 7 класу)
- ✓ Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т., Жук М. Г. Українська мова ((підручник для 7 класу)
- ✓ Горошкіна О. М., Попова Л. О. Українська мова (підручник для 7 класу)
- ✓ Голуб Н. Б., Шелехова Г. Н., Новосьолова В. Н., Ярмолюк А. В. Українська мова (підручник для 7 класу)
- ✓ Глазова О. П. Українська мова (підручник для 7 класу)
- ✓ Кобцев Д. А. Українська мова (підручник для 7 класу)

8 клас

- ✓ Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова (підручник для 8 класу)
- ✓ Ющук І. П. Українська мова (підручник для 8 класу)
- ✓ Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т., Жук М. Г. Українська мова (підручник для 8 класу)
- ✓ Пентиліук М. І., Омельчук С. А., Гайдаєнко І. В., Ляшкевич А. І. Українська мова (підручник для 8 класу)

✓ Глазова О. П. Українська мова (підручник для 8 класу)
✓ Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О. Українська мова (підручник для 8 класу)

✓ Авраменко О. М., Борисюк Т. В., Почтаренко О. М. Українська мова (підручник для 8 класу)

✓ Данилевська О. М. Українська мова (підручник для 8 класу)

9 клас

✓ Заболотний В. В., Заболотний О. В. Українська мова (підручник для 9 класу)

✓ Глазова О. П. Українська мова (підручник для 9 класу)

✓ Авраменко О. М. Українська мова (підручник для 9 класу)

✓ Голуб Н. Б., Ярмолюк А. В. Українська мова (підручник для 9 класу)

✓ Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О. Українська мова для ЗНЗ з поглибленим вивченням філології (підручник для 9 класу)

10 клас

✓ Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова (рівень стандарту) (підручник для 10 класу)

✓ Авраменко О. М. Українська мова (рівень стандарту) (підручник для 10 класу)

✓ Голуб Н. Б., Новосьолова В. Н. Українська мова (рівень стандарту) (підручник для 10 класу)

✓ Глазова О. П. Українська мова (рівень стандарту) (підручник для 10 класу)

✓ Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О. Українська мова (профільний рівень) (підручник для 10 класу)

✓ Ворон А. А., Солопенко В. А. Українська мова (профільний рівень) (підручник для 10 класу)

11 клас

✓ Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Українська мова (рівень стандарту) (підручник для 11 класу)

✓ Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова (рівень стандарту) (підручник для 11 класу)

✓ Шелехова Г. Т., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І. Українська мова (академічний, профільний рівень) (підручник для 11 класу)

✓ Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я., Тихоша В. І. Українська мова (академічний, профільний рівень) (підручник для 11 класу)

✓ Глазова О. П., Кузнєцов Ю. Б. Українська мова (академічний та профільний рівень) (підручник для 11 класу)

✓ *Пентилюк М. І., Горошкіна О. М., Попова Л. О. Українська мова (рівень стандарту) (підручник для 11 класу)*

Завдання

1. *Письмово* проаналізувати підручник з української мови (5–11 класи, за вибором) відповідно до поданого плану:

- ✓ *Оформлення (колеристика, якість паперу, шрифти, палітурка, розмір).*
- ✓ *Загальнодидактичні принципи.*
- ✓ *Компетентнісний підхід у поданні матеріалу.*
- ✓ *Структура та змістове наповнення (подання теоретичного матеріалу, відповідність змісту навчального матеріалу сучасним вимогам та віковим можливостям учнів).*
- ✓ *Практична частина: система вправ, різноманітність завдань, вправи творчого характеру.*
- ✓ *Ілюстративний матеріал; новизна художніх текстів.*
- ✓ *Національне спрямування підручника.*

2. Детально проаналізувати, як подано у підручнику за вибором з української мови (5–11 класи) одну з тем (теоретичний матеріал, система завдань, типологія вправ, повторення вивченого).

3. Зробити порівняльний аналіз висвітлення теми «Головні члени речення» у різних підручниках з української мови для 8 класу (подати повний бібліографічний опис книги).

Список літератури:

1. *Бондаренко Н. Новий підручник як невід'ємна складова системної перебудови мовної освіти / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 2–5.*

2. *Горошкіна О. Підручник як засіб формування соціокультурної компетенції учнів / О. Горошкіна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 22. – Ч. II. – С. 183–189.*

3. *Захлюпана Н. М., Кочан І. М. Словник-довідник із методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – [2-е вид., виправлене і доп.]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.*

4. *Караман С. Тихоша В. Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії / С. Караман // Дивослово. – К. : Преса України, 2001. – №4. – С. 36–38*

5. *Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. ред. М.І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2005. – С.69–72*

6. *Ющук І. Крок уперед, але... / І. Ющук // Дивослово. – К. : Преса України, 2006. – № 2. – С. 31–35.*

**МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

1. Методи навчання в українській школі та їхня класифікація.
2. Традиційні методи навчання української мови:
 - метод зв'язного викладу вчителя;
 - метод бесіди;
 - метод спостереження й аналізу мовних явищ;
 - метод роботи з підручником;
 - метод вправ.
3. Нетрадиційні методи навчання мови.
4. Засоби навчання (дидактичний матеріал, наочність, технічні засоби).

Методичний коментар:

Методи навчання – це системні дії вчителя для процесу організації пізнавальної і практичної роботи учнів з метою засвоєння знань з української мови, вироблення відповідних умінь і навичок. Кожний метод складається з окремих прийомів, які є складовими методу. Характерною ознакою **прийому** є частковість і здатність входити в різні методи. У вивченні мови використовують такі прийоми: фонетичний, лексичний, граматичний, синтаксичний розбори, прийом порівняння, групування мовних явищ, побудови схеми речення чи словосполучення.

У навчанні української мови в середній школі найбільш прийнятною є класифікація методів за способом взаємодії вчителя й учнів на уроці, яку обґрунтував О. Біляєв. Способи взаємодії:

- виклад мовного матеріалу – сприймання (розповідь, пояснення);
- обмін думками з питань, що вивчали на уроках мови, формулювання висновків, узагальнень, правил;
- організація спостереження над мовними фактами, обговорення результатів;
- самостійне опрацювання мовного матеріалу за підручником;
- виконання практичних завдань і вправ, формування необхідних умінь.

Концепція типів і методів у навчанні мови *М. Шкільника*³.

Типи навчання	Домінантні методи навчання
інформаційно-повідомлюючий	догматичні методи (серед них – виклад матеріалу в книжці, слово вчителя, орієнтовані на запам'ятовування; репродуктивні відповіді на запитання; механічне виконання мовних вправ за готовими зразками)
дослідницький	спостереження над явищами громадського життя й природи, над мовними фактами; практична діяльність (передусім складання різних видів ділових паперів)
пояснювально-ілюстративний (традиційний)	розповідь учителя, евристична бесіда, спостереження учнів над мовою, робота з підручником і навчальними посібниками, метод вправ
програмоване навчання	репродуктивний спосіб набування знань (навчальні та розпізнавальні алгоритми; тренувальні програмовані завдання, вправи)
проблемно-пошуковий	частково-пошуковий метод

Отже, до традиційних методів навчання української мови зараховуємо:

✓ *усний виклад матеріалу* (розповідь, пояснення). В основі методу – подання навчального матеріалу, забезпечення його розуміння, усвідомлення та запам'ятовування. Форми подання матеріалу варіюються залежно від змісту матеріалу, вікової та психологічної специфіки аудиторії. У методі усного викладу використовують: лекційні заняття (переважно для учнів старшої школи), інструкції щодо виконання завдань, пояснення змісту самостійної роботи. Метод усного (зв'язного) викладу часто використовують у поєднанні з бесідою;

✓ *бесіда* (евристична, репродуктивна, узагальнювальна, аналітико-синтетична, контрольна-корекційна). Метод, який передбачає діалог між учителем та учнем, зміст навчального матеріалу з української мови учні засвоюють шляхом відповідей на запитання, узагальнюючи та систематизуючи матеріал. Особливість застосування цього методу полягає в системі запитань, які заздалегідь готує вчитель;

✓ *спостереження над мовою*. Метод, призначення якого – самостійний аналіз мовних явищ на основі активізації мисленневих здібностей

³ Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. — К., 1986. — С. 5-10.

учнів. Використовують у поєднанні з методом бесіди. Спостереження на уроках української мови сприяє виробленню в учнів пошукових якостей, здатності до самостійного аналізу, активізує пізнавальну діяльність. Важливим елементом у застосуванні методу спостереження є *лінгвістичний експеримент* (перевірка умов функціонування мовного елемента, меж можливого застосування, оптимальних варіантів використання);

✓ *робота з підручником*. Метод, основний зміст якого – самостійна робота зі спеціальною літературою (підручником, посібником, словником). Завдання вчителя полягає у проведенні інструктажу, навчанні виділяти основне і другорядне, підсумковій перевірці вивченого;

✓ *метод вправ*. У навчанні української мови використовують різні типи вправ (*підготовчі, вступні, пробні, тренувальні, творчі, контрольні*). Вправи – це багаторазове повторення послідовних дій та операцій, що сприяє формуванню умінь та практичних навичок;

Підготовчі (вступні) вправи використовують з метою активізації мисленнєвих процесів до сприйняття нового матеріалу. Пробні вправи проводять у ході вивчення нового матеріалу. Тренувальні вправи закріплюють набуті знання. Вправи творчого характеру і контрольні вправи є перевіркою набутих знань, умінь та навичок;

✓ *проблемне навчання*. Сутність методу – у створенні проблемних ситуацій, формуванні запитань і розв'язанні завдань, які активізують пізнавальну діяльність учнів;

✓ *програмоване навчання*. Використання алгоритмів, чіткої, логічної послідовності розумових дій, операцій, результатом яких є правильні результати.

У сучасних умовах на уроках часто використовуються *нетрадиційні* методи в навчанні української мови. Нетрадиційні методи насамперед пов'язують з використанням *інтерактивних* методів навчання, тобто методів, що ґрунтуються на взаємодії учителя та учнів (*інтерація* – здатність взаємодіяти). Адже, як відомо, учень сприймаючи усний виклад, запам'ятовує 5 % інформації, у процесі читання – 10 %, за допомогою відео-, аудіоматеріалів – 20 %, демонстрації – 30 %, ведучи дискусію – 50 %, у результаті практичної діяльності – 75 % інформації, а навчаючи інших – 90 % інформації. Інтерактивне навчання – це взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і учитель є рівноправними суб'єктами навчання, усвідомлюють, що вони роблять, рефлексують щодо того, що знають, вміють і здійснюють.

Класифікація нетрадиційних методів навчання української мови⁴:

- ❖ інтерактивні технології *кооперативного* навчання;
- ❖ інтерактивні технології *колективно-групового* навчання;
- ❖ інтерактивні технології *ситуативного моделювання*;
- ❖ інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань;
- ❖ методи диференційованого навчання;
- ❖ методи особистісно орієнтованого навчання;
- ❖ креативні методи.

Характеристика окремих інтерактивних методів:

✓ *броунівський рух* (використовується для вивчення блоку інформації або узагальнення вивченого. Інформацію подають на картках. Учні знайомляться із зафіксованим матеріалом, передають свої знання іншим учням, а також у відповідь отримують нову інформацію. У підсумку – узагальнення отриманих знань);

✓ *дебати, диспути* (має на меті розвиток критичного мислення через обговорення питань проблемного характеру; інформація, якої стосується диспут, повинна відповідати рівню знань, що учні отримують на уроках; завдання мають бути практичними і вимагати продуктивного рівня мислення; сприяє створенню в класі атмосфери довіри та взаємоповаги. Необхідно висловлюватися по чергово; не можна перебивати того, хто говорить; критикувати потрібно ідеї, а не осіб, які їх висловлюють; потрібно заохочувати до участі в дискусії інших);

✓ *діалог Сократа* (форма структурованого діалогу, поділ проблемного питання на маленькі ланки і оформлення кожної у вигляді запитання, як результат – коротка, проста і заздалегідь передбачувана відповідь);

✓ *кейс-метод, або метод аналізу ситуацій* (обговорення мовної ситуації проблемного характеру з метою прийняття рішення, пошуку висновків, вирішення проблеми);

✓ *метод «акваріум»* (метод ефективний для розвитку вмінь дискутувати в малих групах. Учитель об'єднує учнів у три–чотири групи (4–6 учнів), дає кожній завдання та необхідну інформацію. Одна з груп сідає в центр кола (класу), утворивши внутрішнє коло – «акваріум» та обговорює проблему. У ході дискусії в групі ухвалюють спільне рішення (3–5 хвилин). Усі інші учні

⁴ Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови / М. І. Пентиліук, Т. Г. Окуневич. – Харків, 2007. – С. 89–106

класу не втручаються в обговорення, а лише спостерігають. Після цього група повертається на свої місця, а вчитель запитує клас про зміст завдання. Усі групи по черговому мають побувати в «акваріумі» і діяльність кожної з них усі обговорюють);

✓ *метод «асоціативного куща», «гронування»* (спонукає учнів творчо мислити й відкрито висловлюватися на певну тему; метод спрямований на стимулювання думки про зв'язки між окремими поняттями; письмовий вид діяльності, що допомагає учневі зрозуміти поняття і зв'язки, які складніше усвідомити під час застосування традиційних методів навчання. Етапи гронування: записування опорного слова або фрази посередині аркуша паперу; записування необмеженої кількості слів та фраз з обраної теми; встановлення (там, де це можливо) зв'язків між поняттями;

✓ *метод «два – чотири – всі разом»* (учні для обговорення проблеми спочатку об'єднуються в пари, потім у четвірки, а в кінці – спільний аналіз проблеми. На кожному етапі відбувається обговорення проблемного питання та прийняття проміжного рішення);

✓ *метод «займи позицію»* (метод допоможе організувати обговорення чи дискусію із проблемного питання, надасть можливість висловитися кожному, продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію або навіть перейти на іншу в будь-який час, якщо аргументи протилежної сторони були переконливими. Необхідно використовувати дві протилежні думки, які не мають однозначної (правильної) відповіді);

✓ *метод «карусель»* (одночасне залучення всіх учасників навчального процесу, активне спілкування та обговорення теми між усіма учнями. Учасники за визначений час обговорюють проблему, занотовують основні думки на аркуші, передають нотатки наступній команді, яка, ознайомившись із викладеним матеріалом, доповнює його. Останній етап – узагальнення. Цю технологію варто застосовувати для збору інформації з будь-якої теми, а також інтенсивної перевірки обсягу та глибини знань);

✓ *метод «коло ідей»* (залучення всіх учнів класу до обговорення проблеми);

✓ *метод «круглий стіл»* (форма публічного обговорення або висвітлення будь-яких питань, коли учасники висловлюються у визначеній послідовності. Присутнім надають рівні права стосовно одне одного. Методика проведення круглого столу містить кілька етапів: підготовку учасників круглого столу, проведення дискусії, узагальнення й оцінку результатів круглого столу);

✓ *метод «кубування»* (методика, яка пропонує учням відповісти на 6 запитань різних типів, що стосуються теми (використання куба з написами). Учні можуть виконувати «кубування» в парах, потім об'єднатися в групи);

✓ *метод «мереживна пилка», «джигсо»* (різновид групової діяльності, у якій учні, передаючи одне одному засвоєну інформацію, виступають у ролі педагога. Учасники навчаються в «домашній» групі і стають «експертами» з питання, над яким працювали. Учні розходяться в «експертні» групи для обміну інформацією, пізніше повертаються в «домашні» групи з новими знаннями. На кінцевому етапі формуються спільні висновки і пропозиції);

✓ *метод «мікрофон»* (учні, уявляючи, що в їхніх руках символічний мікрофон, почергово відповідають на запитання або висловлюють свою думку чи позицію з вивченої теми);

✓ *метод «мозкового штурму»* (генерування ідей, англ. *Brainstorming* – фіксація всіх ідей щодо проблемної ситуації, оцінка та відбір найкращих думок, які робить група експертів. Для проведення «мозкового штурму» учнівський колектив ділять на дві однакові за кількістю учасників групи: *генератори* (учні, що продукують ідеї) та *аналітики* (учні, що оцінюють ідеї). Коли всі ідеї зафіксовано, починають працювати аналітики ідей. Ця група учнів розглядає списки варіантів ідей і, не додаючи нічого нового, обговорює кожну ідею, вибираючи найкращу);

✓ *метод помилок «Упіймай помилку»* (завдання учнів полягає в пошуку та виявленні помилок у процесі колективного обговорення. Сприяє формуванню самоконтролю);

✓ *метод «сенкен»* (*сенкен* – п'ятирядковий неримований вірш, що застосовують на уроках як засіб заохочення учнів. Складаючи сенкен, потрібно дотримуватися певної послідовності: перший рядок – слово для позначення теми, другий – опис теми (2–3 слова), третій – дія, пов'язана з темою, четвертий – фраза з чотирьох і більше слів, п'ятий – лише одне слово);

✓ *метод «фішбоун»* (з англ. – «риб'ячий скелет»), – спрямований на розвиток критичного мислення учнів в наочно-змістовній формі. Основний зміст методу «фішбоун» полягає в постановці проблеми, яку вивчають, у визначенні її аспектів і пошуку аргументів для підтвердження того чи іншого погляду на проблему);

✓ *метод «шість капелюшків»* (концепція паралельного мислення, яку розробив англійський письменник, психолог і фахівець у сфері творчого мислення Едвард де Бono. Унаслідок дії методу «шість капелюшків» процес мислення ділять на шість різних режимів, кожен з яких представлений у вигляді метафоричного капелюха певного кольору: білий – фокусування фактів,

червоний – емоції, почуття, інтуїція, жовтий – позитивні аспекти мислення, чорний – критичність, ризики рішень, синій – керівництво, підведення підсумків;

✓ *метод портфоліо* (призначений для систематизації результатів самостійної роботи учнів, узагальнення, поглиблення й розширення знань, отриманих на аудиторних заняттях);

✓ *метод ПРЕС* (від англ. *Position – Reason – Explanation or Example – Summary*) – обговорення проблемних питань, створення гіпотез, аргументація, формування власної позиції щодо проблеми. Процес передбачає чотири етапи: позицію, обґрунтування, приклади, висновки, кожен з яких починається відповідною фразою: «Я вважаю...», «Тому що...», «Наприклад...», «Отже...».);

✓ *метод проектів* (комплекс дій, який організовує вчитель і самостійно виконує учень (учні). Результати такої діяльності повинні бути матеріальними, тобто відповідно оформленими: альбом, альманах, газета, схема, таблиця, візитівка, фотоколаж, комп'ютерна презентація. Закінчений проект передбачає його обов'язковий захист і аналіз результатів);

✓ *метод незакінченого речення* (передбачає почергову відповідь-продовження щодо висловленої попередньої інформації);

✓ *рольові ігри: «судове засідання»* (учні для вирішення проблемної мовознавчої ситуації виконують ролі судді (слухає обидві сторони й ухвалює рішення), позивача, відповідача, прокурора (представляє сторону звинувачення), адвоката (захищає), присяжних (висловлюють свої думки щодо вчинків відповідача, беруть участь в ухваленні рішення).

Кожен із нетрадиційних методів можна використовувати на уроці української мови, проте лише фрагментарно. Окрім того, під час одного уроку не потрібно вживати надмірну кількість інноваційних технологій.

Форми навчання – дидактична категорія, що означає зовнішню сторону організації навчального процесу, визначається змістом, методами й засобами навчання, матеріальними умовами, складом учасників освітнього процесу та іншими його елементами. За формою (на основі дидактичної мети) уроки класифікують на: словесні, наочні, ігрові, словесно-наочні, словесно-ігрові, наочно-ігрові. Форму уроку можна визначати за видовою організацією (індивідуальними проявами) або нетрадиційними формами: традиційний урок, майстер-клас, скайп-урок, урок-турнір, відеоурок, телеурок, урок-дискусія, урок-прес-конференція, урок-відеоконференція, урок-гра, урок-презентація тощо.

На уроках з української мови в середній школі використовують **засоби навчання**: допоміжні матеріальні й технічні пристосування, які виконують

дидактичні функції у процесі викладання української мови. До засобів навчання української мови зараховуємо *дидактичний матеріал, наочність, технічні засоби навчання*.

Дидактичний матеріал – особливий тип наочного матеріалу (схеми, карти, картки із запитаннями, текстами, тестовими завданнями), які роздають чи демонструють учням. У наш час використовують електронний дидактичний матеріал (матеріали для використання в навчальному процесі за допомогою програм загального призначення).

Наочність на уроках української мови – електронні презентації, таблиці, динамічні таблиці, картини, інтерактивні карти, малюнки, флеш-анімації, веб-квести, зразки ділової документації, завдання яких активізувати мисленнєву діяльність, формувати уміння та навички у процесі вивчення української мови в середній школі.

Технічні засоби навчання – аудіовізуальні засоби, комп'ютер, засоби телекомунікацій, мережеві програми, скайп-технології, мультимедія, віртуальна реальність.

🌀 **Завдання:**

1. Підготуйте фрагмент заняття з вивчення теми «Правила вживання апострофа» (5 клас) із застосуванням інноваційних методів вивчення української мови.

2. Відповідно до навчальної програми з української мови в середній школі (клас, тема, тип уроку за вибором) створити **дві** презентації (*формат Microsoft PowerPoint*) фрагментів навчальних занять із застосуванням *традиційних* та *нетрадиційних* методів навчання. Презентація повинна містити пояснення методу та його реалізацію у вивченні української мови в середній школі.

3. Проаналізуйте один із конспектів уроків, уміщених у додатках. Які інноваційні методи застосовано в поданих зразках і з якою метою?

4. Підготуйте дидактичний роздатковий матеріал (схеми, карти, картки з запитаннями, текстами, тестовими завданнями) з вивчення української мови для 6 класу (тема на вибір).

Список літератури:

1. Біляєв О. Лінгводидактика рідної мови / О. М. Біляєв. – К: Генеза, 2005. – 180 с.
2. Бондар С. П. Методи навчання / С. П. Бондар // Енциклопедія освіти/ Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 492–494.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології / І. Дичківська. – К., 2015

4. *Захлюпана Н. М., Кочан І. М.* Словник-довідник із методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – [2-е вид., виправлене і доп.]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.
5. *Когут О. І.* Інноваційні технології навчання української мови і літератури / Ольга Когут. – Тернопіль : Астон, 2005. – 204 с.
6. *Кравець М. В.* Інтерактивна робота на уроках словесності / М. Кравець // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – № 4 (4).
7. *Кучерук О. А.* Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика / О. Кучерук. – Житомир : Вид-во ЖЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 420 с.
8. *Лукач С. П.* Бесіда на уроках мови / С. П. Лукач. – К. : Радянська школа, 1990. – 112 с.
9. *Максимчук Г.* Інтерактивні методи навчання української мови / Галина Максимчук, Іван Хом'як // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 18–21.
10. *Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах* / За ред. ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 108–161.
11. *Остапенко Н.* Сучасні підходи до класифікації методів навчання рідної мови та роль О. М. Біляєва у її формуванні / Н. Остапенко // Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. – К. : Міленіум, 2008. – С. 255–263.
12. *Пентилюк М.* Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посіб. / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич. – К. : Ленвіт, 2006. – 134 с.
13. *Пентилюк М.* Особливості змісту уроку мови / Марія Іванівна Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 1. – С. 12–16.
14. *Пентилюк М. І.* Особливості технології уроку мови / Марія Іванівна Пентилюк // Дивослово. – 1998. – № 4 – С. 16–18.
15. *Плиско К. М.* Принципи, форми і методи навчання української мови / К. Плиско. – Харків: Основа, 1995. – 240 с.
16. *Пометун О., Пироженко Л.* Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002.
17. *Пометун О. І.* Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К. : АСК, 2007. – 144 с
18. *Рожило Л. П.* Логічна основа методів теоретичного вивчення мови / Л. П. Рожило // Українська мова і література в школі.– 1976.– № 11.–С. 53–60.
19. *Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник.* / [за ред. М. І. Пентилюк] [О. Горошкіна, Н. Єсаулова, О. Лук'янченко та ін.]. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.
20. *Шкільник М.* Проблемний підхід до вивчення частин мови: посіб. для вчителів / М. М. Шкільник. – Київ : Рад. школа, 1986. – 136 с.

ТЕМА № 6

УРОК ЯК ОСНОВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

1. З історії формування уроку.
2. Основні підходи до типології уроків з української мови.
3. Класифікація уроків української мови.
4. Структура уроку кожного типу. Інноваційні типи уроків.
5. Макро- і мікροструктура уроку з української мови.
6. Технологія сучасного уроку з української мови.

Методичний коментар:

Урок з української мови – це основна форма проведення занять, навчальний процес тривалістю 45 хвилин, упродовж якого відбувається взаємодія вчителя та учнів, результатом якої є формування в учнів знань, умінь та навичок.

Методисти сучасним **уроком** вважають таку форму навчання, яка метою (освітньою, розвивальною, виховною), змістом, структурою та методами проведення відповідає найновішим вимогам теорії й практики навчання у школі.

Урок як основна форма освітньої діяльності виконує такі **функції**:

- ✓ *організаційну* (забезпечує налаштованість учнів на пізнавальну діяльність у складі конкретного первинного колективу);
- ✓ *освітню* (сприяє засвоєнню системи знань, формуванню практичних умінь та навичок);
- ✓ *дидактичну* (забезпечує оволодіння методами і прийомами самостійної роботи);
- ✓ *розвивальну* (сприяє розвиткові мисленнєвої діяльності);
- ✓ *виховну* (створює оптимальні умови для розв'язання на уроці мікрозавдань національного, морального, естетичного виховання);
- ✓ *перспективну* (вибудовує систему перспективних ліній із метою формування позитивних мотивів навчання й життєдіяльності особистості).

Основні завдання сучасного уроку з української мови:

- узгодженість змісту навчального матеріалу з української мови з принципами науковості;

- реалізація комплексної мети уроку: навчальної, виховної та розвивальної;
- урахування вікових особливостей учнів та їхніх пізнавальних можливостей, інтересів і запитів;
- реалізація новітніх технологій сучасного уроку;
- використання міжпредметних зв'язків на уроках мови;
- постановка проблемних ситуацій та пошуки способів їхнього вирішення на уроках з української мови;
- практична спрямованість уроків – усебічний мовленнєвий розвиток учнів.

Вимоги до сучасного уроку:

- науковість;
- оптимальність змісту;
- різноманітність видів робіт, методів навчання, форм;
- забезпечення мовленнєвої практики учнів, робота над розвитком зв'язного мовлення;
- активізація, самостійність та ініціативність;
- виховний потенціал;
- педагогічна культура вчителя-словесника.

КЛАСИФІКАЦІЯ УРОКІВ

За основною дидактичною метою **О.М. Біляєв** традиційно виділяє:

- ✓ *аспектні уроки* (спрямовані на формування й розвиток мовних знань, умінь, навичок);
- ✓ *уроки розвитку зв'язного мовлення* (спрямовані на формування мовленнєвих і комунікативних знань та вмінь).

❖ *ОСНОВНІ ТИПИ АСПЕКТНИХ УРОКІВ:*

- **Урок вивчення нового матеріалу⁵**

Структура уроку:

1. Перевірка домашнього завдання (як засвоєно матеріал, якість виконання вправи).
2. Підготовка учнів до сприймання нового матеріалу (актуалізація опорних знань, умінь і навичок).
3. Повідомлення теми і мети уроку, мотивація навчання.

⁵ Схеми аспектних уроків та уроків розвитку зв'язного мовлення є орієнтовними.

4. Вивчення нового матеріалу.
5. Закріплення набутих знань.
6. Підсумки уроку.
7. Завдання додому та інструктаж щодо його виконання.

- **Урок закріплення знань, умінь і навичок**

Структура уроку:

1. Повідомлення теми й мети уроку.
2. Перевірка теоретичних відомостей і первинних умінь та навичок.
3. Робота над закріпленням знань, умінь, навичок.
4. Перевірка якості самостійної роботи учнів.
5. Завдання додому.
6. Підведення підсумків уроку.

- **Урок перевірки та обліку якості засвоєних знань, умінь і навичок**

Структура уроку:

1. Повідомлення мети перевірки і способів її проведення.
2. Усна перевірка знань учнів (якщо потрібно).
3. Самостійне виконання учнями контрольної роботи.
4. Відповіді вчителя на запитання учнів (якщо є).
5. Підведення підсумків уроку.
6. Завдання додому, підготовка до його виконання.

- **Урок аналізу контрольних робіт**

Структура уроку:

1. Вступне слово вчителя.
2. Робота над помилками.
3. Підведення підсумків роботи.
4. Завдання додому.

- **Урок узагальнення й систематизації вивченого**

Структура уроку:

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Повідомлення теми й мети уроку.
3. Аналіз матеріалу з метою узагальнення вивченого. Робота над висновками.
4. Удосконалення вмінь і навичок з теми.
5. Підсумки уроку.
6. Завдання додому, підготовка до його виконання.

- **Урок повторення певної теми, розділу**

Структура уроку:

1. Повідомлення теми і мети уроку. Ознайомлення учнів із завданням уроку.
2. Повторення ключових питань теми, розділу (зв'язні відповіді учнів).
3. Усні й письмові вправи на повторення матеріалу.
4. Підсумки проведеної роботи.
5. Завдання додому, підготовка до його виконання.

❖ **УРОКИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ**

Зважаючи на існування різних трактувань, традиційними в сучасній лінгводидактиці вважаємо такі визначення уроків розвитку зв'язного мовлення:

– це уроки, які проводять із метою формування і розвитку в учнів комунікативних (мовленнєвих) умінь і навичок (*О. Біляєв*);

– це уроки формування мовленнєво-комунікативної компетенції, теоретичною основою яких є мовленнєвознавчі поняття, практичною – види мовленнєвої діяльності, спрямовані на формування комунікативної компетенції (*М. Пентиліук*).

Уроки розвитку зв'язного мовлення повинні навчити учнів правильно здійснювати комунікативну діяльність, сприймати й будувати тексти різних стилів, типів та жанрів літературного мовлення.

- **Урок написання навчального переказу**

Структурно урок навчального переказу, для проведення якого використовують два уроки, складається з таких основних етапів:

1. Вступна бесіда.
2. Читання тексту.
3. Бесіда за змістом прочитаного.
4. Складання плану.
5. Мовний аналіз тексту.
6. Повторне читання тексту.
7. Підготовка робочого варіанту переказу.
8. Редагування роботи і переписування її начисто.

- **Урок написання контрольного переказу**

Орієнтовна *структура*:

1. Вступне слово вчителя.
2. Читання тексту.

3. Пояснення нових слів і запис їх на дошці.
4. Самостійне складання учнями плану переказу тексту.
5. Повторне читання тексту.
6. Написання тексту на чернетці.
7. Переписування основного варіанта роботи начисто.
8. Самостійна перевірка написаного.

- **Урок аналізу переказу**

Орієнтовна *структура*:

1. Вступне слово вчителя.
2. Загальна оцінка якості виконання переказу.
3. Розгляд кращих робіт.
4. Аналіз допущених у переказах недоліків і помилок.
5. Робота над помилками (виконання вправ на подолання недоліків).
6. Визначення домашнього завдання.

- **Урок написання навчального твору**

Орієнтовна *структура*:

1. Повідомлення теми й мети уроку.
2. Усвідомлення теми та основної думки твору.
3. Складання плану.
4. Робота над мовою твору.
5. Складання усного твору.
6. Написання твору на чернетці.
7. Саморедагування.
8. Переписування основного варіанта начисто.

- **Урок підготовки до контрольного твору**

Орієнтовна *структура*:

1. Повідомлення теми та мети уроку.
2. Повторення видових і стилєвих особливостей твору.
3. Читання й аналіз зразка.
4. Лексико-стилістична робота над твором.
5. Визначення домашнього завдання.

- **Урок написання контрольного твору**

Орієнтовна *структура*:

1. Вступне слово вчителя.
2. Самостійне складання учнями плану твору.

3. Написання роботи на чернетці.
4. Редагування твору і написання його основного варіанта.
5. Самостійна перевірка написаного.

- **Урок аналізу контрольного твору**

Орієнтовна *структура*:

1. Вступне слово вчителя (загальна характеристика виконання твору).
2. Розгляд кращих робіт або фрагментів із них.
3. Колективний аналіз типових недоліків і помилок.
4. Проведення вправ на усунення помилок.
5. Індивідуальна робота учнів над помилками, допущеними у творах.
7. Визначення домашнього завдання.

У лінгводидактиці існують різні **класифікації** уроків, відповідно до ознак і спрямування навчально-виховного процесу:

- за дидактичною (навчальною) метою (Ю. Бабанський, О. Біляєв, В. Онищук, М. Пентилюк, О. Текучов, І. Хом'як, С. Чавдаров, Г. Шелехова та ін.);
- за метою організації навчально-пізнавальної діяльності (С. Караман, М. Махмутов, О. Пометун, Л. Пироженко, К. Плиско та ін.);
- за основними етапами навчально-виховного процесу (С. Іванов, М. Поздняков, Н. Сафарова, М. Фіцула та ін.).

Мікроструктура (основні етапи) уроку з української мови:

- *організація класу* (забезпечення психологічного мікроклімату в класі, взаємне вітання, визначення присутніх, готовність аудиторії до уроку, мотивація до навчання);
- *перевірка домашнього завдання* (з'ясування та контроль усвідомлення теоретичного матеріалу, орфограм, перевірка правильності виконання письмових завдань, контроль виконання завдань);
- *актуалізація опорних знань і вмінь* (відтворення вже засвоєних знань, умінь та навичок, які будуть основою для вивчення нових понять та формування умінь);
- *пояснення нового матеріалу* (ознайомлення з новою лінгвістичною інформацією, забезпечення усвідомленого розуміння навчального матеріалу, вироблення в учнів початкових вмінь застосовувати набуті знання);

- *формування вмінь та навичок* (закріплення нових знань, навчання застосовувати теоретичні знання для реалізації практичних комунікативних намірів, можливість творчого застосування знань, умінь та навичок);
- *узагальнення вивченого* (підсумовування вивченого теоретичного матеріалу, перевірка засвоєння та застосування нових знань на практиці);
- *пояснення домашнього завдання* (логічні вказівки й інструкції щодо виконання домашніх вправ та завдань, які подає учитель);
- *підсумки уроку* (з'ясування ступеня засвоєння змістового компонента уроку, а саме: знань, умінь і навичок учнів).

У процесі уроку ці структурні етапи можуть створювати різні комбінації, змінювати послідовність залежно від типу уроку, його змісту й мети.

🌀 **Завдання**

1. Підготуйте анотований список методичних статей на тему «Інноваційні типи уроків з української мови в середній школі».
2. На основі майстер-класу уроку з української мови (http://nina-sukach.blogspot.com/p/blog-page_3.html) визначте та проаналізуйте тип уроку, його мікроструктуру та застосування методів навчання української мови.
3. Презентуйте один з елементів структури уроку – подання нового матеріалу, використовуючи традиційні чи інноваційні методи (за вибором), на основі теми «Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних звуків» (5 клас).
4. Проаналізуйте урок (на основі власного досвіду навчання) із зазначенням типу, структури, методів навчання. Виклад повинен містити оцінку результативності уроку, його критичний аналіз, рекомендації щодо підвищення ефективності.

Список літератури:

1. *Беляєв О. М.* Сучасний урок української мови / О. М. Беляєв. – К., 1981.
2. *Босак С.* Використання мультимедійних технологій на уроках української мови / С. Босак // Дивослово. – 2011. – № 10. – С. 9–11.
3. *Варзацька Л.* Інтегровані уроки рідної мови і мовлення. 5 клас. Посібник для вчителя / Лариса Олександрівна Варзацька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 120 с.
4. *Варзацька Л.* Методика інтегрованого уроку мови / Лариса Олександрівна Варзацька // Дивослово. – 2004. – №3. – С. 31–50.

5. *Голуб Н., Дяченко Н.* Технологія сучасного уроку рідної мови / Н. Голуб, Н. Дяченко. – Черкаси, 1999.
6. *Донченко Т.* Структура уроку з української мови (Проблема структури уроку вимагає переосмислення) / Тамара Кузьмівна Донченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 6–11.
7. *Захлюпана Н. М., Кочан І. М.* Словник-довідник із методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – [2-е вид., виправлене і доп.]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.
8. *Кучеренко І.* Інтегровані уроки як вид нетрадиційної організаційної форми навчання мови / Ірина Кучеренко // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 1. – С. 10–14.
9. *Макаренко В.* Уроки української мови та літератури: традиції і новаторство / В. Макаренко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 11–12. – С. 12–22.
10. *Нестандартні уроки в школі та їх аналіз : навч.-метод. посібник / за ред. Н. М. Островерхової.* – К. : Видавництво Харитоненка, 2003. – 152 с.
11. *Онищук В. О.* Типи, структура і методика уроку в школі / В. Онищук. – К., 1976.
12. *Остапенко Н.* Технологія сучасного уроку з української мови : навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 248 с.
13. *Пентилюк М. І. Окуневич Т. Г.* Сучасний урок української мови / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич. – Х., 2007
14. *Пентилюк М. І.* Особливості технології уроку мови / М. І. Пентилюк // Дивослово.– 1998. – № 4 – С. 16–18.
15. *Пентилюк М.* Сучасний урок української мови / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
16. *Пентилюк М.* Сучасні підходи до типології уроків / Марія Іванівна Пентилюк // Дивослово. – 2008. – № 6. – С. 2–5.
17. *Плиско К.* Принципи, методи і форми навчання української мови / К. Плиско. – Х., 1995.
18. *Пометун О.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; [за ред. О. І. Пометун]. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
19. *Технологія сучасного уроку рідної мови / Н. Голуб, О. Дяченко, Н. Остапенко, В. Шляхова.* – Черкаси : Відлуння, 1999. – 128 с.
20. *Фасоля А. М.* Мета, зміст. Технологія уроку / Анатолій Фасоля // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 19 – 25.
21. *Хом'як І.* Проблема типології уроків мови / Іван Миколайович Хом'як // Теоретична і дидактична філологія. – Випуск 12. – 2012. – С. 122–129.

**ТЕХНОЛОГІЯ УРОКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.
МЕТОДИКА НАПИСАННЯ КОНСПЕКТІВ УРОКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ**

1. Поняття технології навчання української мови в середній школі.
2. Організаційний момент, формування мети уроку та аналіз усіх форм домашнього завдання.
3. Вивчення нового матеріалу: методи, за допомогою яких учитель подає новий матеріал.
4. Дидактичний матеріал і вимоги до нього.
5. Закріплення вивченого матеріалу. Система вправ на закріплення.
6. Підсумовування вивченого.
7. Домашнє завдання та методика його подання.

Методичний коментар:

Технологія проведення сучасного уроку з української мови передбачає тривалу попередню роботу. Учитель, готуючись до уроків з української мови в середній школі, повинен опрацювати Державний стандарт освіти, програму, її особливості, структуру, здійснити розподіл матеріалу за уроками, проаналізувати матеріал підручників, укласти календарно-тематичне планування. Одне з основних завдань – написання конспекту уроку з української мови.

На сайті **osvita.ua** розміщено зразки конспектів уроків з української мови для 5–11 класів, які можна використати як моделі під час написання.

Укладання конспекту уроку передбачає певну послідовність дій.

1. Формулювання теми уроку на основі програми з української мови.
2. Зазначення мети уроку, яка має три основні компоненти: **навчальний (дидактичний), розвивальний, виховний**. Навчальну мету, у якій спроектовано дидактичні завдання уроку, визначають на основі змісту програми. Розвивальну мету уроку формулюють за допомогою державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. У розвивальній меті зафіксовано завдання, пов'язані з формуванням умінь та навичок (певних компетенцій). Виховну мету визначають на основі змісту навчального матеріалу, методів і прийомів його подання. Виховна мета уроку передбачає формування усвідомленого ставлення до загальноприйнятих цінностей, моральних, екологічних, трудових, естетичних якостей індивіда.
3. Визначення типу уроку.

4. Перелік компетенцій, які будуть реалізовані на уроці.
5. Визначення основних засобів навчання: підручників, роздаткового матеріалу, технічних засобів.
6. Вказівка на тип (на базі дидактичної мети) та форму (залежно від методів навчання) уроку.
7. Планування перебігу уроку.

У працях лінгводидактів визначено основні структурні елементи уроку:

- ✓ *організація класу;*
- ✓ *перевірка домашнього завдання;*
- ✓ *актуалізація опорних знань і вмінь;*
- ✓ *пояснення нового матеріалу;*
- ✓ *формування вмінь та навичок;*
- ✓ *узагальнення вивченого;*
- ✓ *пояснення домашнього завдання;*
- ✓ *підсумки уроку.*

Окремо варто звернути увагу й на планування навчального часу на уроці з української мови, адже ефективність кожного з етапів залежить від чіткого розподілу навчального часу.

Отже, *вимоги* до конспекту уроку з української мови⁶:

- навчальна, розвивальна й виховна мета уроку (формування практичних умінь і навичок учнів, розвиток мислення, пам'яті, уваги);
- тип уроку, перелік компетентностей;
- способи досягнення результатів навчання (зразки завдань, питань, карток);
- хронологія етапів уроку (обґрунтування структури уроку);
- зміст діяльності вчителя та учнів на різних етапах формування і засвоєння знань (основні види діяльності);
- мотивація діяльності учнів на кожному етапі (діагностика навчальних дій та вмінь, прийоми управління увагою учнів);
- прийоми роботи з підручником та іншими друкованими джерелами (формування вмінь аналізувати навчальний матеріал, самостійно здобувати знання);
- форми і способи комунікації учнів на уроці (робота в парах, групах, складання діалогів).

⁶ Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови / М. І. Пентиліук, Т. Г. Окуневич. – Харків, 2007. – С. 82–83

Зразки конспектів уроків з української мови подано в Додатку А.

🌀 Завдання

1. Проаналізувати один із конспектів уроку з української мови (за вибором), які розміщені в мережі Інтернет (дати вказівку на сайт, з якого конспект уроку завантажено, вказати автора конспекту, основне місце праці вчителя).
2. *Самостійно* написати конспект уроку подання нового навчального матеріалу з української мови для 5–11 класів (за вибором).

Список літератури:

1. Біляєв О. Зміст уроку мови / Олександр Михайлович Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 4. – С. 2–6.
2. Варзацька Л. Інтегровані уроки рідної мови і мовлення. 5 клас. Посібник для вчителя / Лариса Олександрівна Варзацька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 120 с.
3. Голуб Н.В., Дяченко Н., Технологія сучасного уроку рідної мови / Н. В. Голуб. – Черкаси, 1999.
4. Дідук Г. І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5 – 7 класах / Г. І. Дідук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 80 с.
5. Захлюпана Н. М., Кочан І. М. Словник-довідник із методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – [2-е вид., виправлене і доп.]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.
6. Кузьмінський А. І. Технологія і техніка шкільного уроку: навч. посіб. / А. І. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К. : Знання, 2010. – 335 с.
7. Нестандартні уроки в школі та їх аналіз : навч.-метод. посібник. – [за ред. Н. М. Островерхової]. – К. : Видавництво Харитоненка, 2003. – 152 с.
8. Омельчук С. А. Усі уроки української мови. 5 клас / С. А. Омельчук, А. І. Ляшкевич та ін. – Харків : Основа, 2009. – 478 с.
9. Остапенко Н. Технологія сучасного уроку з української мови: навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 248 с.
10. Пентилюк М. І. Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови / Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. . – Х., 2007.
11. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко . – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
12. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н. Голуб, О. Дяченко, Н. Остапенко, В. Шляхова. – Черкаси : Відлуння, 1999. – 128 с.
13. Фасоля А. М. Мета, зміст. Технологія уроку / Анатолій Фасоля // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 19–25.
14. Хом'як І. Внутрішня організація уроків мови / Іван Миколайович Хом'як // Українська мова і література в школі. – 2014. – № 2. – С. 8–12.
15. Чернецька Т. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: [навч. посібник] / Т. І. Чернецька. – К. : ТОВ «Праймадрук», 2011. – 352 с.
16. Шарко В. Д. Сучасний урок : технологічний аспект / посібник для вчителів і студентів / Валентина Дмитрівна Шарко. – К. : СПД Богданова А. М., 2007. – 220 с.

ТЕМА № 8-9

СИСТЕМА ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ОСНОВНІ ПОМИЛКИ ТА РОБОТА НАД ЇХ ВИПРАВЛЕННЯМ

1. Типологія вправ з української мови в загальноосвітній школі:
 - основні завдання та цінність вправ на уроках мови;
 - класифікації усних та письмових вправ у методичній літературі.
2. Диктант як орфографічно-пунктуаційна вправа:
 - поняття диктанту в методичній літературі;
 - дидактичне та виховне значення диктанту;
 - класифікації диктантів;
 - підготовка вчителя до проведення диктанту;
 - методика написання навчального та контрольного диктантів.
3. Переказ у шкільній практиці навчання мови:
 - класифікації переказів;
 - різновиди переказів у програмі;
 - методичні рекомендації щодо проведення навчального та контрольного переказів.
4. Твір як особливий вид роботи з розвитку мовлення:
 - класифікації творів;
 - основні вимоги до творів, передбачених чинною програмою;
 - методика перевірки й оцінювання творів.
5. Класифікації помилок. Робота над їх виправленням.

Методичний коментар:

ВПРАВА – це один із найважливіших різновидів усної чи письмової роботи на уроках з української мови, основним завданням якого є презентація теоретичних знань на практиці, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок, перевірка якості засвоєння теорії.

КЛАСИФІКАЦІЇ ВПРАВ

За формою проведення (способом виконання) вправи бувають:

- 1) *усні* – передбачають формування вмінь і навичок усного мовлення учнів і дають змогу вчителю швидко перевірити, уточнити й поглибити

розуміння матеріалу; сприяють мобілізації уваги та активної розумової діяльності;

2) *письмові* – учні виконують письмово.

За метою перевірки вправи є:

1) *навчальні* – спрямовані на формування, розвиток та вдосконалення вмінь і навичок учнів застосовувати на практиці теоретичні знання;

2) *контрольні* – різновид вправ, основною метою яких є перевірити набуті знання, вміння та навички.

За місцем виконання виокремлюють вправи:

1) *класні* – учні індивідуально або колективно виконують у класі під час уроку;

2) *домашні* – учні виконують вдома.

За дидактичною метою (класифікація В. Онищука) виділяють вправи:

1) *підготовчі (пропедевтичні)* – виконують перед вивченням нового матеріалу з метою актуалізації вмінь і навичок учнів для свідомого засвоєння мовознавчої теорії.

2) *вступні* – виконують безпосередньо після засвоєння матеріалу. Такі вправи допомагають осмислити поняття, правило, виробляють уміння й навички застосовувати теоретичні знання на практиці;

3) *тренувальні* – під час виконання закріплюються мовні вміння й навички;

4) *завершальні* – до них належать проблемні завдання практичного характеру, творчі роботи, а з метою перевірки – контрольні роботи.

За належністю до розділу мови вправи бувають:

1. **Фонетичні**, які передбачають формування вмінь і навичок учнів ділити слова на склади, виділяти наголошені та ненаголошені склади, характеризувати голосні і приголосні звуки, визначати співвідношення між буквами та звуками. Різновиди фонетичних вправ:

- *фонетичний розбір слова* – вид усної чи письмової вправи, який передбачає характеристику складів і звуків і сприяє засвоєнню правописних навичок;

- *спостереження над звуковим складом слів* – вид фонетичної вправи, що передбачає визначення кількості голосних і приголосних звуків у словах;

- *стискування з фонетичним завданням* – різновид фонетичної вправи, основним завданням якого є переписування тексту чи окремих речень зі

вставленням пропущених букв, що позначають звуки, та виконанням завдань на визначення складів у слові, наголосу, кількості звуків тощо.

2. **Орфоенічні** – різновид усних і письмових вправ, що передбачають формування та вдосконалення практичних вмінь і навичок учнів з орфоєпії через правильну вимову голосних і приголосних звуків, транскрибування слів, наголошування.

3. **Лексичні** – різновид усних і письмових вправ, що передбачають формування та вдосконалення практичних умінь та навичок учнів з лексикології. Різновиди лексичних вправ:

- *лексичний розбір слова* – вид усної чи письмової лексичної вправи, що передбачає характеристику слова через розкриття його лексичного значення, визначення лексико-семантичної групи (полісемія, омонімія, синонімія, антонімія), зарахування до активної чи пасивної лексики, стилістично нейтральної чи маркованої, загальноживаної чи спеціальної;

- *словникова робота* – вправа з лексики, яка передбачає опрацювання лексичного матеріалу за різними типами словників (з'ясування лексичного значення слова, пошук синонімів чи антонімів, розрізнення багатозначності та омонімії тощо);

- *складання словничків;*

- *вправи на запам'ятовування слова;*

- *вправи на підбір синонімів, антонімів та ін.*

4. **Фразеологічні** – вид вправ, що передбачають пояснення значень фразеологізмів, пошук їх у реченні, заміну словом і, навпаки, підбір фразеологізмів-синонімів, антонімів та омонімів, роботу з фразеологічними словниками.

5. **Лексикографічні** – вправи, які передбачають роботу учнів зі словниками різних типів.

6. **Вправи з будови слова та словотвору** – вид вправ, що передбачають формування та вдосконалення практичних умінь і навичок учнів з будови слова і словотвору. Різновиди:

- *морфемний розбір* – різновид вправи, який передбачає виділення у слові значущих частин та їх характеристику. Морфемний розбір може бути словесний та графічний.

- *словотвірний розбір* – вид вправи, яка передбачає пошук твірного слова чи основи, визначення словотворчих засобів та способу словотвору;

- *вправи на підбір спільнокореневих слів;*

- *вправи на встановлення твірного та похідного слова.*

7. **Граматичні** – аналітичні та синтетичні вправи, завдання яких виробити вміння й навички розпізнавати граматичні засоби й форми в різних

текстах, пояснювати їхні значення та доцільність уживання; проводити усний і письмовий розбір окремих слів, словосполучень і речень, аналізувати текст, утворювати граматичні форми слова, будувати словосполучення і речення тощо.

Граматичні вправи можуть бути морфологічні та синтаксичні.

Морфологічні – різновид граматичних вправ, основним завданням яких є формування, розвиток та удосконалення вмінь та навичок учнів з морфології. До морфологічних вправ належать:

- *морфологічний розбір* – вид морфологічної вправи, який передбачає визначення частиномовного статусу слів у реченні, граматичних категорій та граматичних значень, у яких реалізуються ці категорії.

- *вправи на заміну одних форм іншими;*

- *вправи на утворення певних граматичних форм.*

Синтаксичні – різновид граматичних вправ, основним завданням яких є формування, розвиток та удосконалення вмінь та навичок учнів із синтаксису. Різновиди:

- *синтаксичний розбір* – вид синтаксичної вправи, який передбачає загальну характеристику простих і складних речень; їхній словесний та графічний аналіз;

- *доповнення речень;*

- *заміна окремих компонентів речень;*

- *конструювання мовних одиниць (словосполучень і речень);*

- *перебудова словосполучень і речень.*

8. Пунктуаційні – вправи, у процесі виконання яких виробляються уміння й навички правильного вживання розділових знаків.

Види вправ з пунктуації:

1) *пунктуаційний розбір* – пунктуаційна вправа, яка передбачає пояснення вживання розділових знаків.

2) *пунктуаційне оформлення текстів* – вид вправ, який передбачає роботу з текстом, надрукованому без розділових знаків, і сприяє виробленню пунктуаційної спостережливості, розвитку умінь застосовувати пунктуаційні правила на практиці;

3) *добір прикладів на певне пунктуаційне правило;*

4) *різні види диктантів;*

5) *пошук пунктуаційних помилок і їх виправлення;*

6) *інтонування речень відповідно до пунктограм;*

7) *складання чи добір речень за поданими схемами* – вид пунктуаційних вправ, під час виконання яких учням дають схеми речень, за

якими складають чи добирають відповідні синтаксичні конструкції. І схеми, і речення записують у зошиті.

9. **Орфографічні** – різновид вправ, виконання яких сприяє виробленню вмінь і навичок грамотного письма. Різновиди:

- *орфографічний розбір* – вид орфографічної вправи, що має на меті пояснити вживання відповідних орфограм і сприяє виробленню правописних умінь і навичок;

- *списування* – орфографічна вправа, яка полягає у відтворенні окремих слів, речень чи цілого тексту без змін або з певними змінами, що передбачає вибір орфограми з ряду можливих. Списування може бути текстуальне (дослівне) та вибіркоче (учні виписують лише слова з відповідними орфограмами);

- *робота з орфографічним словником;*

- *диктанти;*

- *перекази;*

- *твори.*

10. **Стилістичні** – вправи, які передбачають аналіз текстів різних функціональних стилів та їхніх стилістичних засобів; складання власних текстів у певному стилістичному ключі; вибір засобів лексики, граматики, фразеології, доцільність їх уживання; виправлення та аналіз стилістичних помилок.

ДИКТАНТ як різновид вправ з української мови. Класифікації диктантів та специфіка їх проведення.

У методичній літературі поняття диктанту вживають у кількох значеннях: 1) одна з найефективніших форм роботи, що сприяє виробленню міцних орфографічних і пунктуаційних навичок; 2) прийом організації навчальної діяльності в засвоєнні орфографії та пунктуації; 3) один із найпопулярніших видів граматики-правописних вправ, суть яких полягає в письмовому відтворенні тексту, тобто в записуванні тексту під диктовку. Отже, *диктант* – це один із найефективніших і найпопулярніших видів орфографічно-пунктуаційних навчальних або контрольних вправ, суть яких полягає у відтворенні почутого або побаченого тексту, окремих речень, словосполучень, слів.

Дидактичне та виховне значення диктанту:

- 1) допомагає закріпити та перевірити граматики-правописні норми;
- 2) сприяє зосередженню уваги, розвитку пам'яті, зору, слуху;
- 3) через сприйняття тексту на слух готує учнів старших класів до слухання лекцій, доповідей, нарад;

4) розвиває навички свідомого користування орфографічними та пунктуаційними правилами;

5) завдяки вдало підбраному тексту або реченням сприяє патріотичному, морально-етичному та екологічному вихованню учнів.

КЛАСИФІКАЦІЇ ДИКТАНТІВ

За навчальною метою (метою перевірки):

1) *навчальний* – різновид тренувальної вправи, основною метою якого є навчити учнів писати диктант, удосконалити на практиці вміння та навички працювати з мовним матеріалом;

2) *контрольний* – різновид диктанту, основним завданням якого є перевірка знань і навичок учнів, виявлення прогалин в опрацюванні певного матеріалу, а також сприяння кращому засвоєнню правил.

За формою проведення:

1) *письмові диктанти*, які учні записують у зошиті;

2) *усні* – диктанти з використанням сигнальних карток.

За особливостями сприймання тексту:

1) *слуховий* – різновид диктанту, який спирається на слухове сприймання прочитаного тексту з метою правильного його відтворення на письмі. Такий диктант сприяє виробленню навичок уважного слухання тексту, звуко-буквеного аналізу тощо;

2) *зоровий* – різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що записаний на дошці чи відображений за допомогою проектора текст (окремі слова, речення) учні читають, аналізують, згодом учитель текст витирає або вимикає зображення, а учні записують його з пам'яті, відтак записаний текст перевіряють. За допомогою цього диктанту не лише вдосконалюються вміння та навички учнів з орфографії та пунктуації, а й розвивається спостережливість, зорова пам'ять і увага.

За методикою організації:

1) *диктант без пояснень* – диктант, який не вимагає коментування наявних орфограм і пунктограм;

2) *попереджувальний* – різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що учні спочатку повторюють орфографічні чи пунктуаційні правила, тоді з'ясовують усі складні орфограми й пунктограми, а відтак записують текст і перевіряють його;

3) *коментований* – різновид диктанту, під час записування якого учні пояснюють орфограми та пунктограми;

4) *пояснювальний диктант* – різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що учні спочатку записують текст, а відтак пояснюють правопис орфограм і пунктограм;

5) *диктант «Перевіряю себе»* – різновид диктанту, під час написання якого учні підкреслюють орфограми та пунктограми, у яких сумніваються, тоді з'ясовують у вчителя правопис сумнівних слів чи речень, а після обґрунтованої відповіді вчителя виправляють помилки. Такий диктант сприяє розвитку свідомого письма, виробляє навички контролювати себе.

За характером відтворення диктованого тексту:

1) *текстуальний (дослівний) диктант* – різновид диктанту, який передбачає запис тексту без будь-яких змін;

2) *вибірковий* – різновид навчального диктанту, під час проведення якого учні виписують із запропонованого тексту тільки окремі слова, словосполучення чи речення на вивчене правило;

3) *вільний* – різновид диктанту, під час проведення якого учні можуть записувати текст не дослівно, а з деякими змінами в доборі слів і побудові речень, проте зберігаючи основний зміст тексту. Методика проведення такого диктанту полягає в тому, що вчитель спочатку читає весь текст, потім диктує по 2-3 речення і не повторює їх, а учні записують почуте у вільному викладі. Відтак учні самостійно перевіряють записане;

4) *творчий* – різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що учні не записують повністю запропонований текст, а вносять визначені вчителем зміни (зміна граматичних форм, заміна словосполучень чи речень словами, заміна слів фразеологізмами і навпаки, заміна слів синонімами, доповнення тексту та ін.);

5) *диктант-переклад* – різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що спочатку учні із вчителем аналізують англійський, німецький, польський чи інший текст, усно його перекладають, потім учитель диктує цей текст, а учні записують його українською мовою.

За джерелом, з якого сприймається текст:

1) *диктант із уст учителя* – різновид диктанту, який читає вчитель;

2) *диктант за аудіозаписом* (теле-, радіодиктант);

3) *самодиктант* – різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що учні читають текст, запам'ятовують його, а потім з пам'яті

записують і відтак перевіряють за книгою чи висвітленим за допомогою технічних засобів тексту.

За особливостями мовного матеріалу:

1) *словниковий* – різновид диктанту, який передбачає диктування та записування лише окремих слів на певне правило. Цінність такого диктанту визначається тим, що за короткий проміжок часу можна записати багато слів на те чи інше орфографічне правило.

2) *диктант з окремих словосполучень і речень* – різновид диктанту, суть якого полягає в тому, що вчитель диктує окремі словосполучення чи речення, щоб перевірити граматичні або пунктуаційні вміння учнів.

3) *текстовий* – різновид диктанту, під час проведення якого учні записують суцільний текст.

За способом позначення мовних одиниць:

1) *вербальний* – різновид диктанту, у якому учні текст передають словами;

2) *графічний* – різновид диктанту, який передбачає схематичний запис, слів, речень і фіксацію розділових знаків.

У деяких методичних працях виділяють ще такі диктанти:

- *Диктант інформаційної дії* – диктант, зміст якого передає нову інформацію про мову або інші науки.
- *Розподільний* – різновид диктанту, який передбачає запис мовного матеріалу у відповідну кількість стовпців.

Підготовка вчителя та учнів до диктанту.

Учитель повинен скрупульозно добирати тексти для диктантів, особливо контрольних. Для цього він має дотримуватися таких вимог:

- 1) текст повинен бути цікавим, пізнавальним, доступним і відповідати вивченому матеріалові;
- 2) обсяг тексту має відповідати вікові учнів;
- 3) диктант мусить бути насиченим орфограмами та пунктограмами (рекомендовано, щоб було 2-3 приклади на одну орфограму чи пунктограму);
- 4) варто враховувати складність синтаксичних конструкцій;
- 5) бажано уникати текстів з орфограмами, яких досі не вивчали. Якщо ж такі орфограми трапляються, то вчитель повинен дати коментар стосовно їх написання.

Методика проведення текстового диктанту

Написання диктанту відбувається в кілька етапів. На першому етапі вчитель читає учням увесь текст. На цьому етапі школярі уважно слухають текст, помічають орфограми та пунктограми, нові слова, вловлюють інтонацію тексту. Другий етап передбачає обговорення незрозумілих слів або не вивчених досі орфограм. Третій етап – учитель читає повністю речення, а учні слухають. На цьому етапі увага учнів має бути зосереджена на основних орфограмах та пунктограмах, загальній інтонації речення. Четвертий етап – учитель диктує речення, а учні записують. П'ятий етап – учитель повторює речення, а учні перевіряють записане. Шостий етап – учитель читає весь текст, а учні перевіряють. Сьомий етап – самостійний перегляд написаного.

ПЕРЕКАЗ – вид роботи з розвитку мовлення, головним завданням якого є відтворення змісту сприйнятого на слух або прочитаного тексту.

Дидактичне та виховне значення переказу:

- 1) розвиває навички слухання, розуміння, запам'ятовування та відтворення тексту;
- 2) сприяє розвитку логічного мислення;
- 3) збагачує лексичний запас учнів;
- 4) закріплює орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні та стилістичні вміння та навички учнів;
- 5) сприяє морально-етичному, патріотичному та екологічному вихованню учнів.

КЛАСИФІКАЦІЇ ПЕРЕКАЗІВ

У методичній літературі є кілька класифікацій переказів відповідно до різних критеріїв.

За метою перевірки:

- 1) *навчальний* – різновид переказу, під час проведення якого учні виробляють та закріплюють навички точно, правильно і грамотно передавати зміст прочитаного, використовувати виражально-зображальні засоби, складати простий і складний план, визначати основну думку тексту та комунікативний намір автора;
- 2) *контрольний* – різновид переказу, який має на меті перевірити вміння та навички учнів точно, правильно і грамотно передавати зміст прочитаного тексту, дотримуватися логічної послідовності, лексичних, стилістичних, правописних та граматичних норм української мови.

За формою мовлення:

- 1) *усний* – різновид переказу, який має на меті усно передати почутий або прочитаний текст, удосконалити усне мовлення учнів, зокрема точність висловлювання, лексичне багатство, правильну побудову словосполучень і речень;
- 2) *письмовий* – різновид переказу, який учні записують у зошиті.

За обсягом передавання тексту та збереження його композиції:

- 1) *докладний* – різновид переказу, який передбачає відтворення з усіма деталями змісту почутого тексту зі збереженням його типу, стилю мовлення, композиційних і мовних особливостей;
- 2) *стислий* – різновид переказу, який має на меті передати лише основний зміст тексту без другорядної інформації та деталей. Такий переказ розвиває навички лаконічної мови, вчить виділяти основну інформацію, уникати розтягненості викладу;
- 3) *вибірковий* – різновид переказу, що передбачає переказ одного-двох порушених у тексті питань або переказування певного уривка, епізоду;
- 4) *творчий* – різновид переказу, який передбачає внесення у первинний текст певних змін, передбачених учителем (дописування можливого кінця чи початку, уведення в текст додаткових епізодів або опису осіб, предметів, явищ; зміна часової форми або особи оповідача, заміна одних синтаксичних конструкцій іншими, заміна окремих слів чи словосполучень синонімами, переказ тексту з висловленням власних міркувань тощо).

За характером текстового матеріалу:

- 1) *переказ-розповідь* – різновид переказу, в основі якого лежить розповідь про подію, явище чи особу; у такому тексті відображені часові відношення, розвиток подій у певній послідовності;
- 2) *переказ-опис* – різновид переказу на основі тексту, що передбачає розкриття ознак предмета (опис картини, зовнішності, пам'ятки культури тощо);
- 3) *переказ-роздум* – різновид переказу на основі тексту-роздуму, що містить обґрунтування тези за допомогою аргументів.

За способом сприймання:

- 1) *переказ прослуханого* – різновид переказу, який учні пишуть або відтворюють усно після почутого тексту з уст учителя, радіо або аудіозапису;

2) *переказ прочитаного* – вид переказу, який учні пишуть або відтворюють усно після прочитання запропонованого у книжці або висвітленого за допомогою проектора тексту;

3) *переказ побаченого* – переказ переглянутого фільму, передачі або пам'ятки мистецтва.

Різновиди переказів у програмі

Переказ як вид роботи з розвитку мовлення передбачений у всіх класах загальноосвітньої школи. Різновиди переказів для кожного класу подано в мовленнєвій змістовій лінії програми, де також зазначено, чи це рекомендовані види робіт, чи обов'язкові; контрольний переказ чи навчальний, усний чи письмовий. Наприклад, у програмі для 5 класу передбачено такі різновиди переказів: усний вибіркового переказ художнього тексту, що містить опис предмета (за колективно складеним планом); докладний письмовий переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (тварини), що містить синоніми й антоніми (за колективно складеним паном); письмовий докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму, що містить однорідні члени речення та ін. У соціокультурній змістовій лінії програми подано тематику текстів, відповідно до якої варто підбирати текст для переказу. Варто також звертати увагу й на те, які ключові компетентності будуть зреалізовані на уроці написання переказу. Наприклад, для докладного письмового переказу тексту розповідного характеру з елементами опису предмета, що містить синоніми й антоніми, можна взяти тему «Багатство народної символіки» (реалізація компетентності «Загальнокультурна грамотність»).

Методичні рекомендації щодо проведення переказів:

1. добираючи текст для переказу, вчитель повинен враховувати вікові особливості учнів, тобто варто звертати увагу на міру складності змісту, доступність тексту з погляду лексики і граматики тощо;

2. варто звертати увагу й на кількість слів у тексті для докладного, стислого та вибіркового переказів;

3. вибір тексту для переказу повинен відповідати вимогам програми щодо різновиду переказу та тематики, передбаченої у соціокультурній змістовій лінії програми;

4. текст переказу має бути пізнавальним, інформативним;

5. про проведення контрольного переказу учнів треба попереджати заздалегідь;

6. на уроці написання переказу вчитель обов'язково зазначає, який різновид переказу учні писатимуть і які основні вимоги до нього; який план (простий чи складний) варто написати;

7. до кожного переказу учні мають колективно або індивідуально скласти простий чи складний план. Для складання колективного плану учні спочатку колективно переказують текст, ділять його на частини, добирають заголовки до кожної з них, які й становлять план переказу. Індивідуальний план кожен учень складає самостійно. Простий план до переказу передбачає запис лише заголовків умовних частин переказу, а у складному плані варто ще кожен частину конкретизувати.

ТВІР – різновид письмової роботи з розвитку мовлення, який полягає в самостійному викладі почуттів, думок, суджень. Це одне із найскладніших завдань у курсі української мови, бо вимагає від учня чітко, логічно, грамотно висловлювати свої думки, показує орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні та стилістичні вміння та навички, демонструє загальний розвиток учнів, їхню начитаність, ерудованість, уподобання, здатність мислити, аналізувати, порівнювати, формулювати тезу і чітко її доводити аргументами.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТВОРІВ

У лінгводидактиці існує кілька класифікацій творів за різними критеріями.

За метою проведення:

1) *навчальний* – самостійна письмова робота учнів, за допомогою якої розвиваються їхні вміння висловлювати думки, міркування, почуття. Основна мета такого твору – навчити школярів формулювати власні судження на задану тему;

2) *контрольний* – самостійна письмова робота учнів, основним завданням якої є перевірити їхні вміння викладати власні думки, почуття, судження.

За місцем виконання:

1) *класний* – різновид тренувальної творчої вправи з розвитку мовлення, яку учні виконують у класі;

2) *домашній* – різновид тренувальної вправи з розвитку мовлення, яку учні виконують вдома.

За формою викладу:

1) *усний* – різновид тренувальних вправ з розвитку мовлення, який передбачає усну розповідь учнів на задану або вільну тему з метою розвинути та вдосконалити комунікативні вміння;

2) *письмовий* – вид твору, який учні записують у робочий або контрольний зошит.

За обсягом:

1) *докладний* – різновид твору, який передбачає докладний виклад думок, почуттів, суджень;

2) *вір-мініатюра* – вид творчої вправи у формі невеликої розповіді чи опису, яка передбачає закріплення на практиці вживання вивчених мовних правил.

За джерелом отримання фактичного матеріалу розрізняють:

1) *вір за власним спостереженням* – пишуть на підставі проведення екскурсій, прогулянок, походів або в результаті самостійного спостереження учнів;

2) *вір на матеріалі життєвого досвіду* – різновид твору, який пишуть на підставі подій, фактів, які учні пережили чи спостерігали;

3) *вір за матеріалами художніх творів* – різновид творчої вправи, матеріалом для чого слугує художня література. У такому творі учні висловлюють власні міркування з приводу прочитаного, дають естетичну оцінку художньому твору, підтверджують власні думки цитатами з літератури;

4) *за твором мистецтва (картиною, скульптурою, пам'яткою архітектури та ін.)* – різновид твору, який передбачає опис пам'ятки мистецтва з можливими елементами розповіді та роздуму. Учні повинні якнайточніше описати мистецький об'єкт (його розміри, форму, кольорову гаму), подати відомості про автора мистецького твору, місцевість, де розташований об'єкт, висловити власну думку про цінність пам'ятки.

За способом викладу думки:

1) *вір-розповідь* – учнівський вір, у якому описано дії та події, що відбувалися чи відбуваються в певній часовій послідовності, за допомогою слів-маркерів: спочатку, невдовзі, потім, згодом, тоді, пізніше, відтак, нарешті. Текст розповіді ділимо на зав'язку, розвиток дії, кульмінацію та розв'язку. Особливістю структури твору-розповіді є те, що кожне наступне речення формується на основі попереднього з додаванням нової інформації;

2) *твір-опис* – учнівський твір, основним завданням якого є описати ознаки предмета у різній послідовності залежно від мети висловлювання, композиційної структури, теми і плану тексту. У творі-описі речення перебувають у зв'язках одночасності, тобто кожне наступне речення не залежить від попереднього. Такий твір передає словесне зображення головних ознак предмета, явища, особи в усній чи письмовій формі. Можуть бути виконані в художньому або науковому стилі. Такі твори поділяються на: твори-описи приміщень, природи, тварин, зовнішності людини, твори-описи процесів праці та творів мистецтва;

3) *твір-роздум* – учнівський твір, основна мета якого – ствердження або обґрунтування тези за допомогою аргументів. Складовими твору-роздуму є теза, аргументи та висновок. Такий твір навчає аналізувати явища, проникати в їхню суть, висловлювати про них свої міркування, давати їм оцінку. Такі твори розвивають в учнів логічне мислення, вміння доводити правильність власних міркувань, спростовувати хибні думки.

Твори учні пишуть в усіх класах. Обов'язкові та рекомендовані різновиди навчальних і контрольних творів подано у мовленнєвій змістовій лінії програми. Тематика навчальних та контрольних творів для кожного класу запропонована в соціокультурній лінії програми. Кількість контрольних творів для кожного класу у відповідному семестрі запропонована в програмі та «Методичних рекомендаціях щодо вивчення української мови».

Щодо оцінювання твору, то вчитель виставляє оцінку за зміст та мовне оформлення. На оцінку за зміст впливають повнота розкриття теми, логічність і послідовність викладу, відсутність змістових помилок тощо. Оцінку за мовне оформлення виводять на основі наявності чи відсутності орфографічних, пунктуаційних, стилістичних, лексичних та граматичних помилок.

ПОМИЛКА – це порушення фонетичних, орфоепічних, лексичних, граматичних, пунктуаційних, орфографічних чи стилістичних норм української мови.

КЛАСИФІКАЦІЇ ПОМИЛОК

За важливістю для визначення рівня грамотності учня помилки бувають:

1) *грубі* – переважно орфографічні та пунктуаційні помилки, які визначають рівень грамотності учнів. До грубих помилок належать: неправильне вживання апострофа та м'якого знака, ненаголошених голосних у

коренях слів, написання слів разом, окремо і через дефіс, написання дзвінких і глухих приголосних у слабких позиціях, написання слів з не, пропуск тире між підметом і присудком, неправильне вживання розділових знаків у простому та складному реченнях та ін.

2) *негрубі* – помилки, які не мають суттєвого значення для характеристики грамотності учнів. До таких помилок зараховують: винятки з усіх правил, орфографічні та пунктуаційні помилки на невивчене правило (ці помилки виправляються, але не враховуються, крім випадків, коли слова були записані на дошці); недописування літери; випадки, що вимагають розрізнення не/ні; складні випадки написання прислівників; правопис великої букви у складних словах і власних назвах іншомовного походження; заміна одного розділового знака іншим; пропуск одного із парних розділових знаків та ін.

За видом помилки бувають:

1. *Змістові* – помилки, які учні допустили у змісті твору, переказу чи іншого виду вправ із розвитку мовлення. Змістові помилки ділять на дві групи:

- інформаційно-тематичні, які репрезентують: відхилення у змісті з погляду правдивості інформації (неправильний опис подій, явищ, вчинків); невідповідність стилю та темі; відсутність важливої інформації, самостійних суджень, аргументів; невдалі висновки та ін.

- помилки, що порушують структуру тексту, - помилки щодо послідовності частин тексту, їхньої непропорційності або відсутності якоїсь частини, смислового зв'язку між мікротемами, поділу на абзаци тощо.

2. *Орфографічні* – помилки, які свідчать про порушення орфографічних норм української мови. До них належать неправильне написання апострофа, м'якого знака, подвоєння літер, ненаголошених голосних у коренях, великої літери, складних слів, відмінкових та особових закінчень, неправильний перенос слів та ін. Прийнято використовувати таку позначку для орфографічних помилок: « | ».

3. *Пунктуаційні* – помилки, які свідчать про порушення пунктуаційних правил у диктантах, творах, переказах та інших письмових вправах через неуважність, незнання правил, нерозуміння структури речення. Для пунктуаційних помилок використовують позначку «V».

4. *Граматичні* – помилки, які свідчать про порушення правил граматики. Їх позначають літерою «Г». Такі помилки ділять на:

- морфемні та словотвірні – помилки, зумовлені вживанням нетипових для української мови словотворчих засобів: *айтішник, перукарша, пародирувати*;

- морфологічні – помилки, зумовлені неправильним утворенням граматичних форм: відмінкових (*багатьох сім'їв, приїхав з Парижу, п'ятдесяти*), числових (*зварила макарон*), родових (*сильна нежить*), станових (*я вибачаюся*), часових (*будеш робила*), ступенів порівняння (*самий достойний*) та ін.;

- синтаксичні – різновид граматичних помилок, які свідчать про порушення будови словосполучень, речень та надфразних єдностей. Найчастіше це помилки, зумовлені порушенням синтаксичного зв'язку у словосполученні (*імпортна шампунь, сміятися над слабшим, дякувати всіх*), неправильним уживанням дієприслівникового звороту (*визирнувши у вікно, світило сонце*), однорідних членів речення (*я люблю і захоплююся історією України*), використанням одноманітних синтаксичних конструкцій.

5. *Лексичні* – помилки, зумовлені неправильним слововживанням через порушення лексичних і фразеологічних норм, бідного словникового запасу. До таких помилок зараховують:

- вживання слова в невласивому значенні (*ефектний шампунь*);
- багатослів'я (*місяць липень*);
- тавтологія (*в образі відображено*);
- плеоназм (*пам'ятний сувенір*);
- калька (*смачне блюдо*);
- неточне вживання фразеологізмів (*пекти рака* (замість раків));
- уживання слів, не властивих зображуваній епосі (*княжі солдати*).

Лексичні помилки прийнято позначати буквою «Л».

6. *Стилістичні* – помилки, які свідчать про порушення стилістичних норм української мови, зокрема вживання слів і висловів іншого стилю, мовних штампів, невдале використання емоційно забарвлених слів, діалектизмів та просторіччя. Для стилістичних помилок використовують позначку «С».

7. *Логічні* – помилки, які свідчать про порушення законів логіки у висловленні. До таких помилок належать: суперечність думок у висловленні, уживання того самого терміна в різних значеннях, відволікання від обговорюваної теми, необґрунтовані висновки.

За частотою помилки бувають:

1. *типові* – помилки, які часто трапляються в усному та писемному мовленні;
2. *нетипові* – поодинокі помилки.

Варто пам'ятати, що повторювана помилка в тому самому слові вважається однією помилкою. Таку помилку потрібно виправляти щоразу, але

вносити лише один раз. Помилки на одне правило в різних словах є різними помилками.

Робота над виправленням помилок

Це один із головних моментів у діяльності вчителя. Помилки потрібно виправляти завжди: під час усних відповідей учнів, перевірки домашнього завдання, класних письмових вправ, навчальних і контрольних творів, диктантів і переказів. Щоб учні не допускали помилок, варто не лише їх виправити, але й проаналізувати, виконати кілька завдань на правила, стосовно яких були допущені помилки. Відомі методисти також рекомендують учителям зробити картотеку та касу помилок.

Картотека помилок – комплект карточок, у яких вчитель облікує орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні та стилістичні помилки учнів, щоб стежити за мовним розвитком школяра, підбирати для нього індивідуальні завдання. Для кожного учня повинна бути окрема карточка.

Каса помилок – картотека, яку учні використовують для обліку власних помилок. Кожен учень повинен підготувати картки зі словами, у яких допустив помилку, підкреслити в цьому слові орфограму й подати правило.

Зразки видів робіт з української мови, передбачені програмою, подано в Додатку Б.

🌀 Завдання

1. Із програми з української мови для 5–9 та 10–11 класів (рівень стандарту та профільний рівень) виписіть різновиди диктантів і переказів та підберіть до них тексти (по одному для диктанту й переказу), враховуючи різновид роботи та тематику соціокультурної змістової лінії. Підготуйте складний план до підбраного переказу (*письмово*).

2. Проаналізуйте різновиди творів для різних класів, передбачені чинною програмою.

3. Підготуйте приклади фонетичних, орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних та стилістичних вправ (*письмово*).

4. Підготуйте завдання на виправлення різних типів помилок.

Список літератури:

1. Андрушенко В. Я. Методика переказу в середній школі / В. Я. Андрушенко. – К., 1958.

2. *Боголіб Г. К., Яцук І. В.* Міжпредметні зв'язки при підготовці учнів до письмових робіт / Г. К. Боголіб, І. В. Яцук // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 3. – С. 46–50.
3. *Болтівець С.* Психологія диктанту / С. Болтівець // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 16–22.
4. *Гарагонич В. А.* Про учнівські твори / В. А. Гарагонич // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 12. – С. 59–61.
5. *Горбачук В. Т.* Класифікація диктантів / В. Т. Горбачук // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 3. – С. 50–54.
6. *Горбачук В. Т.* Виправлення й аналіз пунктуаційних помилок у диктантах / В. Т. Горбачук // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 7. – С. 59–63.
7. *Дорошенко М. І.* Усні творчі роботи / М. І. Дорошенко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 9. – С. 66–72.
8. *Дорошенко М. І.* Словниковий диктант / М. І. Дорошенко // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 7. – С. 63–66.
9. *Дорошенко О. А.* Навчальні диктанти інформаційної дії / О. А. Дорошенко // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 12. – С. 6–9.
10. *Комендант С. С.* Диктант для старшокласників // С. С. Комендант // Дивослово. – 1997. – № 11. – С. 33–37.
11. *Лаврінчук І.* Аналіз диктанту. Алгоритм роботи над помилками / І. Лаврінчук // Українська мова і література. – 2005. – № 6. – С. 11–13.
12. *Луценко В.* Особливості навчання тексту-опису / В. Луценко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 3. – С. 13–15.
13. *Марега В.* Самодиктант на уроках мови і літератури / В. Марега // Дивослово. – 2001. – № 2. – С. 40–41.
14. *Матрохін М. І.* Письмові твори за аналогією / М. І. Матрохін // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 7. – С. 39–45.
15. *Матрохін М. І.* План в учнівському творі / М. І. Матрохін // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 8. – С. 36–41.
16. *Мацько Л., Мацько О., Калита О.* Новий підхід до переказу з творчим завданням / Л. Мацько, О. Мацько, О. Калита // Дивослово. – 2007. – № 5. – С. 2–6.
17. *Мельничайко В. Я.* Творчі роботи на уроках української мови / В. Я. Мельничайко. – К., 1984. – 224 с.
18. *Омельчук С.* Тезаурус основних видів дослідницьких завдань з української мови / С. Омельчук // Дивослово. – 2012. – № 4. – С. 2–6.
19. *Полієвікова О. Б.* Використання творчих вправ як засобу мотиваційного забезпечення процесу навчання рідної мови / О. Б. Полієвікова // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С. 15–18.
20. *Порало Н.* «Незліченні думки летять у височінь...», або творчі роботи учнів на уроках української мови / Н. Порало // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2006. – № 9–10. – С. 68–73.
21. *Постоловська Н. С.* Підготовка до письмових робіт / Н. С. Постоловська // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 1. – С. 61–65.
22. *Руденко А. Ф.* Підготовка до твору / А. Ф. Руденко // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 8. – С. 52–55.

23. Федорчук Т. Формування вмінь старшокласників аргументувати власні висловлення / Тетяна Федорчук // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7–8. – С 42–45.
24. Федорчук Т. Формування вмінь старшокласників будувати діалоги – обміни думками / Тетяна Федорчук // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 5. – С. 2–6.
25. Філоненко Л. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення: методика мови / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1. – С. 9–14.
26. Філоненко Л. Стан роботи над переказами в сучасній школі / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – К., 2006. – № 7 (56). – С. 10–12.
27. Ільченко З. І. Робота над помилками / З. І. Ільченко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 4. – С. 65–69.
28. Лаврінчук І. Аналіз диктанту. Алгоритм роботи над помилками / І. Лаврінчук // Українська мова і література. – 2005. – № 6. – С. 11–13.
29. Омельчук С. До проблеми класифікації помилок і недоліків у творчих роботах учнів / С. Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 6 (23). – С. 65.
30. Ярмолюк А. Класифікація помилок у творчих роботах учнів / А. Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7 (24). – С. 4–8.

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ.

1. Мета позакласних занять з української мови.
2. Принципи позакласної роботи.
3. Основні форми та зміст позакласної роботи.
4. Факультативні заняття з української мови.
5. Кабінет української мови в середній школі.
6. Шляхи та засоби підвищення кваліфікації вчителя мови в умовах нової української школи.

Методичний коментар:

Позакласна робота в середній школі – одна з провідних ланок навчально-виховного процесу. Основний зміст позакласної роботи (яка часто перевищує обсяг навчальної програми з української мови) полягає в організації навчальної діяльності з учнями у позаурочний час.

Мета позакласних занять з української мови – підвищення інтересу учнів до мови як навчальної дисципліни, виховання в них любові до мови та її носіїв, народу, поглиблення знань про мову, її зв'язки з мисленням, почуттями; зміцнення мовних умінь, навичок, здобутих на уроках, а також розвиток самостійності, творчості, ініціативності учнів. Важливо, щоб позакласна робота не перетворювалася на процес навчання учнів, які з різних причин не опанували вчасно програмового матеріалу, або не повторювала основних моментів уроків з української мови, адже у процесі позаурочних занять учні ґрунтовніше працюють над удосконаленням своїх умінь, самостійно шукають нову інформацію, удосконалюючи передусім мовну та мовленнєву компетенції.

Основні принципи позакласної роботи (правила взаємодії та взаємозв'язку вчителя та учнів). Передусім це загальнодидактичні принципи навчання: *індивідуалізації навчання, науковості, наочності, активності і свідомості, систематичності й послідовності, доступності, міцності, емоційності, творчості, зв'язку теорії з практикою, зв'язку навчання із життям.*

У лінгводидактиці визначають дві основні форми позакласної роботи з української мови: систематичну та епізодичну.

Систематичний характер мають такі форми позакласної роботи, які проводять періодично, у визначений час, із певним інтервалом: мовні гуртки, мовна преса, лінгвістичні аудіо- та відеопередачі, лінгвістичні тренінги,

вебінари. Як правило, такі заходи відбуваються за узгодженим додатковим розкладом.

Епізодичні форми, тобто заходи, які мають разовий характер, несистематичні, часто зумовлені конкретною подією (олімпіади, тиждень української мови, мовні вечори, екскурсії, конкурси, конференції, виставки, презентації, зустрічі з відомими людьми, конкурси з української мови, захисти наукових робіт).

Мовний гурток – ефективна форма систематичної позакласної роботи. План роботи гуртка з української мови складає вчитель. Обов'язковою умовою гурткової роботи є систематичність, постійний склад учнів, індивідуалізація процесу навчання, добровільна участь, пошуковість, самостійність. Тематика роботи гуртка повинна мати широкий профіль, тобто охоплювати кілька мовознавчих проблем, наприклад: питання генези української мови, аналіз діалектних особливостей конкретного регіону, дослідження походження топонімів і мікротопонімів, відстеження змін у лексичному складі мови, розвиток нових значень слова, збагачення мови в певний період.

Успішна робота мовного гуртка в основному залежить від організації. Керівник не лише детально планує роботу кожного засідання, а й вчить учнів самостійно добирати наукову літературу, правильно працювати над обраною лінгвістичною темою, писати наукові розвідки, реферати, готувати повідомлення з мовознавчих проблем.

Тиждень української мови – захід епізодичної масової позакласної роботи, який триває визначений час (сім днів). Проведення тижня української мови в школі передбачає тривалу роботу: виготовлення стіннівок, різноманітні конкурсні завдання, мовні вечори, оформлення кабінету української мови.

Мовний вечір (ранок) – традиційна форма тематичної позакласної роботи. Підготовка мовного вечора (ранку) передбачає тривалу попередню роботу, створення сценарію. Змістове наповнення мовних вечорів визначається тематикою свята і може бути пов'язане з конкретною подією (днем української писемності, Шевченківськими днями та ін.). До структури вечора входять доповіді й повідомлення учнів, виразне читання поетичних і прозових творів, ігри, вікторини, презентації, сценки за мотивами художніх творів, виставки літератури та творчої діяльності учнів.

Лінгвістична презентація – захід позакласної роботи з української мови, який передбачає представлення наукової чи науково-популярної книги. Як правило, участь у презентації бере сам автор чи представник видавництва, у якому книга вийшла у світ.

Екскурсія – захід епізодичної форми позакласної роботи. Організовує екскурсії вчитель-словесник, учні безпосередньо знайомляться з визначними місцями, історичними об'єктами, культурними діячами.

Мовна вікторина – вид позакласної роботи з української мови, пізнавальна гра, що містить елемент змагання. Упродовж проведення вікторини учні виконують низку завдань творчого характеру, зміст і складність яких повинні бути високими, адже учні показують ерудованість, глибоке знання предмета. Фіналом проведення мовних вікторин є визначення та нагородження переможців.

Олімпіада з української мови – одна з форм позакласної, а також позашкільної роботи учнів, метою якої є формування та аналіз пізнавальних інтересів, творчих здібностей, рівня мовної і мовленнєвої компетенції учнів. Результати олімпіади (шкільної, районної, міської, обласної, загальноукраїнської) дозволяють виявити найталановитіших учнів, відзначити їхню самостійну роботу та результати праці учителів-філологів.

Факультатив – це форма поглибленого вивчення дисципліни за вибором учнів, що є ланкою між уроками та позакласною роботою, сходиною від засвоєння предмета до вивчення науки.

Завдання факультативу з української мови:

- 1) поглибити знання учнів з української мови;
- 2) розвинути інтерес та індивідуальні здібності до вивчення предмета;
- 3) ознайомити з елементами лінгвістичної теорії;
- 4) удосконалити вміння роботи з науково-популярною літературою та словниками різних типів;
- 5) формувати дослідницькі вміння;
- 6) готувати до освіти та самоосвіти.

Вимоги до факультативу:

- 1) затверджена міністерством програма;
- 2) постійний розклад;
- 3) вищий, ніж урок, теоретичний рівень;
- 4) принцип добровільності;
- 5) статус необов'язковості;
- 6) вчитель – професіонал;
- 7) мінімальна кількість учнів для міста – 8, для села – 4;
- 8) рекомендована кількість годин – 9–17.

Форми роботи:

- 1) урок;
- 2) шкільна лекція;
- 3) лабораторні заняття;

- 4) семінарські заняття;
- 5) практичні заняття.

Крім факультативів, передбачено також *курси за вибором*, основною метою яких є доповнення навчальних предметів, які належать до профільної підготовки та профільного навчання.

Вимоги до курсу за вибором:

- 1) затверджена міністерством програма;
- 2) постійний розклад;
- 3) статус обов'язковості;
- 4) тривалість курсу – весь навчальний рік (35 годин);
- 5) оцінювання учнів у кінці навчального року.

Перелік основних факультативів та курсів за вибором з української мови, затверджених Міністерством освіти і науки України, подано нижче.

Перелік факультативів з української мови, затверджених Комісією з української мови Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (Лист ПТЗО від 29.06.2010 р. № 1.4/18-Г-361; Лист № 14.1/12-Г-214 від 06.04.2015 р.)

1. Орфографічний практикум з української мови. 5 клас

(Гнаткович Т. Д., Шкурда М. І. Орфографічний практикум з української мови. / Програма факультативного курсу для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів).

2. Культура мовлення. Стилiстичні особливості морфології. 6 клас

(Гнаткович Т. Д., Ківеждій О. В. Культура мовлення. Стилiстичні особливості морфології. Програма факультативного курсу для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів).

3. Сучасна українська літературна мова: морфологія. 7 клас

(Береш О. І., Гнаткович Т. Д. Сучасна українська літературна мова: морфологія. Програма факультативного курсу для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів).

4. Синтаксис простого та простого ускладненого речення. 8 клас

(Гнаткович Т. Д. Синтаксис простого та простого ускладненого речення. Програма факультативного курсу для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів).

5. Синтаксис сучасної української мови. Просте речення. 8 клас

(Осаулець Л. В. Синтаксис сучасної української мови. Просте речення. Програма факультативного курсу. 8 клас).

- 6. *Культура мовлення. 8 клас***
(Качуровська В. В. Культура мовлення. Програма факультативного курсу. 8 клас).
- 7. *Цікава орфографія. 9 клас***
(Бондарчук Л. В. Цікава орфографія. Програма факультативного курсу. 9 клас).
- 8. *Синтаксис складного речення. 9 клас***
(Гнаткович Т. Д. Синтаксис складного речення. Програма факультативного курсу для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів).
- 9. *Орфографічний практикум. 10-11 класи***
(Кочергіна Л. М. Орфографічний практикум. Програма факультативного курсу. 10-11 класи).
- 10. *Практикум із синтаксису української мови. 10-11 класи***
(Глоба С.Л. Практикум із синтаксису української мови. Програма факультативного курсу. 10-11 класи).
- 11. *Шкільна риторика. 5–11 класи***
(Крайняй М. В., Сабадош Д. І., Семен О. І. Шкільна риторика. Факультативний курс. 5–11 класи).

Перелік курсів за вибором з української мови,
затверджених Комісією з української мови Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (Лист ІТЗО від 29.06.2010 р. № 1.4/18-Г-361; Лист № 14.1/12-Г-214 від 06.04.2015 р.)

- 1. *Школа журналіста. 8–11 класи***
(Марущак В. І. Школа журналіста. Програма курсу за вибором. 8–11 класи)
- 2. *Юні мовознавці. 8 клас***
(Бутрин Л. В., Николин М. М. Юні мовознавці. Програма курсу за вибором. 8 клас).
- 3. *Лексикографія української мови. 9 клас***
(Степанюк М. І. Лексикографія української мови. Програма курсу за вибором. 9 клас).
- 4. *Мова як генетичний код народу. 9 (10) клас***
(Цимбалюк В. І. Мова як генетичний код народу. Допрофільна підготовка і профільне навчання. Програма курсу за вибором. 9 (10) клас).
- 5. *Лінгвістична лабораторія. 8-9 класи***
(Заєць В. Г. Лінгвістична лабораторія. Програма курсу за вибором. 8–9 класи).

6. Основи журналістики. 10 клас

(Денисюк Л. І. Основи журналістики. Програма курсу за вибором. 10 клас).

7. Робота з навчальними текстами. 10 клас

(Шуневич О. М. Робота з навчальними текстами. Програма курсу за вибором комунікативної компетентності старшокласників. 10 клас).

8. Практикум з правопису української мови. 8-9 класи

(Омельчук С. А. Практикум з правопису української мови. Програма курсу за вибором. 8–9 класи).

Кабінет української мови – приміщення для навчальної та методичної роботи з української мови, де проводять уроки, організовують факультативні заняття, індивідуальні та групові консультації. Основна мета роботи навчального кабінету української мови полягає в забезпеченні оптимальних умов для організації навчально-виховного процесу та реалізації завдань відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти.

Наявність у школі кабінету української мови сприяє розвитку творчої діяльності вчителів та учнів, координує як класну, так і позакласну роботу, допомагає прищепити учням любов до мови. У кабінеті зосереджено матеріали з досвіду роботи кращих учителів, зібрано наочну, методичну, ілюстративно-допоміжну літературу (Захлюпана Н. М., Кочан І. М.).

Одне з основних призначень кабінету української мови – реалізація процесу навчання, а також за допомогою технічних засобів – використання модерних педагогічних технологій (відеоуроки, скайп-консультації, форуми, веб-конференції).

Завдання навчального кабінету української мови:

- організація колективного, індивідуального та диференційованого навчання;
- організація роботи гуртків та факультативів;
- проведення засідань шкільних методичних об'єднань учителів української мови;
- індивідуальна підготовка вчителя-словесника до занять з української мови;
- вивчення кращого педагогічного досвіду;
- підготовка та участь учнів у конкурсах, олімпіадах різних рівнів.

Матеріальне забезпечення кабінету української мови – це навчальне обладнання (книги, навчально-наочні посібники, словники, стенди, таблиці, краєзнавчий матеріал, навчально-методичні експозиції), а також технічні засоби для організації праці (комп'ютер, проектор, мультимедійна дошка).

Основне завдання вчителя української мови полягає в забезпеченні навчального процесу відповідно до чинних програм. Робота вчителя-словесника – у постійному підвищенні свого професійного рівня й педагогічної майстерності, вправному застосуванні традиційних методів і прийомів навчання та впровадженні в систему навчання новітніх педагогічних технологій. Важливим елементом роботи вчителя-словесника є створення педагогічного портфоліо, ведення професійного *блогу* (англ. *blog*, від *web log* – «мережевий журнал чи щоденник подій») – веб-сайту, головний зміст якого це записи, зображення чи мультимедіа, що регулярно поповнюються новим матеріалом. Для блогів характерні короткі записи тимчасової значущості (за матеріалами Вікіпедії). На сайті Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (<http://loippo.lviv.ua/metodyka/mova/mowa>) подано перелік блогів учителів української мови та літератури Львівської області, в яких розміщено інформацію про навчальну діяльність педагогів, зразки тренувальних завдань, ілюстративний матеріал, різноманітний додатковий контент.

Як допоміжні засоби підвищення педагогічної майстерності вчитель може творчо використовувати матеріали освітніх веб-ресурсів (ОВР). ОВР – це інформаційні ресурси освітнього характеру, які розміщені у веб-просторі локальної чи глобальної мережі у вигляді різних форматів (текстового, графічного, архівного, аудіо- та відеоформатів).

Учителі-словесники систематично проходять очно-заочні курси підвищення кваліфікації, беруть участь у роботі методичних об'єднань, учительських конференціях, у тому числі веб-конференціях.

Учителі української мови та літератури разом з адміністрацією школи забезпечують дотримання мовного режиму в стінах навчального закладу.

Щорічно в Україні проводять конкурс «Учитель року», у якому окремим розділом представлено роботу учителів-словесників. На сайті Міністерства освіти України (www.mon.gov.ua) представлено відеореферат та адреси інтернет-ресурсів переможців конкурсу учителів-україністів.

🌀 Завдання:

1. Складіть план заняття мовного гуртка на одну з тем із лексикології, враховуючи вимоги програми з української мови.
2. Підготуйте анотований список літератури до теми: «Позакласна робота з української мови в середній школі», базуючись на матеріалі фахових видань за 2017–2018 роки.

3. Використовуючи матеріали про вчителів української мови та літератури, підготуйте електронну презентацію про роботу вчителя-словесника.

Список літератури:

1. *Аркушин Г. Л.* На заняттях мовного гуртка / Г. Л. Аркушин // Українська мова і література в школі. – 1986. – №4. – С.62–65
2. *Береш О. І., Гнаткович Т. Д., Ківежій О. В. Шкурда М. І.* Українська мова. 5–9 класи. Програми факультативних курсів для загальноосвітніх навчальних закладів. – Ужгород: Гражда, 2015. – 68 с.
3. *Білоусенко П. І., Явір В. В.* Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови / П. І. Білоусенко, В. В. Явір– К., 1992.
4. *Бровко О. О., Горошкіна О. М., Нікітіна А. В., Порохня Л. В., Шестопалова Т. П.* Позакласна робота з української мови і літератури: олімпіади, науково-дослідницька робота. / О. О. Бровко, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, Л. В. Порохня, Т. П. Шестопалова. – Луганськ, 2005.
5. *Вахній Н. Г.* Перші кроки факультативу / Н.Г. Вахній // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 1. – С. 53–54.
6. *Духовна М.М.* Кабінет української мови у середньому і вищому навчальному закладі : навчальний посібник для загальноосвітніх і вищих навчальних закладів / М. М. Духовна. – К., 1995.
7. *Захлюпана Н. М., Кочан І. М.* Словник-довідник із методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – [2-е вид., виправлене і доп.]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.
8. *Кращі позакласні заходи. Учитель року / Упор. Є. І. Науменко, О. М. Чхайло.* – Х.: Вид. група «Основа», 2006.
9. *Мельничайко В. Я.* Факультативні заняття з української мови / В.Я. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 7. – С. 1–7.
10. *Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підручник / За ред. проф. М. І. Пентилюк.* – К. : Ленвіт, 2009. – С. 369–381
11. *Могила Н.М.* З живого джерела. Позакласна робота з мови / Н. М. Могила. – К. 1997
12. *Програми курсів за вибором і факультативів з української мови. 8-11 класи / За заг. ред. К. В. Таранік-Ткачук.* – К.: Грамота, 2012. – 272 с.
13. *Стріха А. Д.; Гуревич А. Ю.* Цікава граматики / А. Д. Стріха, А. Ю. Гуревич. – К. Рад. шк. 1991. – 112 с.
14. *Фасоля А.М.* Свята рідної мови в школі / А. М. Фасоля // Українська мова і література в школі. – 1989. – №7– С.51–56
15. *Шиліна Г.* Класно-дистанційна форма навчання на уроках української мови та заняттях факультативу в добровільних класах середньої школи / Галина Шиліна // Дивослово. – 2014. – № 10. – С. 2–7.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Історія методики української мови: загальний огляд.
2. Особливості методики навчання української мови в ХІХ ст.
3. Методика мови в першій половині ХХ ст.
4. Методика мови як наука і навчальна дисципліна у другій половині ХХ ст.
5. Здобутки та перспективи методики навчання української мови наприкінці ХХ на початку ХХІ ст.
6. Методичні погляди В. Сухомлинського на методику викладання української мови.
7. Методичні погляди Івана Огієнка.
8. Методичні погляди Пантелеймона Куліша.
9. Методичні погляди Олени Курило.
10. Методичні погляди Івана Франка.
11. Методичні погляди Василя Сімовича.
12. Методичні погляди Івана Нечуя-Левицького.
13. Методичні погляди Костянтина Ушинського.
14. Методичні погляди Сави Чавдарова.
15. Методичні погляди Степана Смаль-Стоцького
16. Методичні напрацювання Володимира Мельничайка.
17. Методичні напрацювання Олександра Біляєва.
18. Методична спадщина Михайла Шкільника.
19. Метод проблемного навчання. М. Шкільник про проблемне навчання.
20. Наукові засади комунікативної та когнітивної методики навчання української мови.
21. Психологічні та дидактичні основи навчання української мови в середній школі.
22. З історії формування уроку.
23. Особливості проведення уроків із розвитку мовлення.
24. Особливості проведення інтегрованих уроків з української мови.
25. Методика вивчення фонетики та орфоепії в школі.
26. Особливості навчання лексики і фразеології в загальноосвітніх закладах.
27. Будова слова і словотвір у шкільному курсі української мови.
28. Методика викладання морфології в середній школі.
29. Методичні коментарі щодо викладання синтаксису та пунктуації.
30. Методика вивчення орфографії.
31. Методика вивчення стилістики та культури мовлення.
32. Методичні рекомендації щодо викладання риторики в середній школі.

33. Мовленнєвий розвиток учнів.
34. Види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо.
35. Критерії оцінювання робіт з української мови.
36. Оцінювання знань і навичок з мови.
37. Використання інформаційних комп'ютерних технологій на уроках української мови у середній школі.
38. Концепція національної школи.
39. Освітні технології на уроках з української мови: технологія саморозвитку, технологія розвивального навчання, технологія формування творчої особистості.
40. Національне, екологічне та морально-етичне виховання на уроках з української мови.

ПИТАННЯ НА ІСПИТ ІЗ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

1. Методика викладання української мови як наука і навчальна дисципліна: предмет, об'єкт, завдання методики, зв'язок методики мови з іншими дисциплінами.

2. Історія методики української мови: загальний огляд.

3. Особливості методики навчання української мови в ХІХ ст.

4. Методика мови в першій половині ХХ ст.

5. Методика мови як наука та навчальна дисципліна у другій половині ХХ ст.

6. Здобутки та перспективи методики навчання української мови наприкінці ХХ на початку ХХІ ст.

7. Методичні погляди В. Сухомлинського на методику викладання української мови.

8. Методичні погляди Івана Огієнка.

9. Методичні погляди Пантелеймона Куліша.

10. Методичні погляди Олени Курило.

11. Методичні погляди Івана Франка.

12. Методичні погляди Василя Сімовича.

13. Методичні погляди Івана Нечуя-Левицького.

14. Методичні погляди Костянтина Ушинського.

15. Методичні погляди Сави Чавдарова.

16. Методичні погляди Степана Смаль-Стоцького

17. Методичні напрацювання Володимира Мельничайка.

18. Методичні напрацювання Олександра Біляєва.

19. Методична спадщина Михайла Шкільника.

20. Метод проблемного навчання. М. Шкільник про проблемне навчання.

21. Наукові засади комунікативної та когнітивної методики навчання української мови.

22. Дидактичні основи навчання мови.

23. Принципи навчання. Підходи до навчання української мови.

24. Методи і прийоми навчання української мови. Навчальна, виховна, розвивальна та контрольна-корекційна функції методів.

25. Класифікація методів навчання.

26. Інноваційні методи навчання. Інтерактивне навчання.

27. Документи, які регламентують навчання української мови в середніх закладах.
28. Компетентнісний підхід до викладання української мови в школі: характеристика ключових компетенцій, наскрізних та змістових ліній програми.
29. Підручники та посібники з української мови для 5–11 класів.
30. Урок як основна форма організації навчально-виховного процесу.
31. З історії формування уроку.
32. Проблема типології уроків з української мови.
33. Макро- і мікроструктура уроку. Методика проведення уроків з української мови залежно від змісту, теми, мети, етапів навчання тощо.
34. Типи уроків мови. Структура уроку кожного типу.
35. Інноваційні типи уроків.
36. Особливості проведення уроків з розвитку мовлення.
37. Особливості проведення інтегрованих уроків з української мови.
38. Методика вивчення фонетики та орфоепії у школі.
39. Особливості навчання лексики і фразеології в загальноосвітніх закладах.
40. Будова слова і словотвір у шкільному курсі української мови.
41. Методика викладання морфології у середній школі.
42. Методичні коментарі щодо викладання синтаксису та пунктуації.
43. Методика вивчення орфографії.
44. Методика вивчення стилістики та культури мовлення.
45. Методичні рекомендації щодо викладання риторики в середній школі.
46. Мовленнєвий розвиток учнів.
47. Види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо.
48. Критерії оцінювання робіт з української мови.
49. Оцінювання знань і навичок з мови.
50. Психологічні та дидактичні основи навчання української мови в середній школі.
51. Використання інформаційних комп'ютерних технологій на уроках української мови в середній школі.
52. Концепція національної школи.
53. Освітні технології на уроках з української мови: технологія саморозвитку, технологія розвивального навчання, технологія формування творчої особистості.
54. Національне, екологічне та морально-етичне виховання на уроках з української мови.

55. Факультатив з української мови. Мета та завдання факультативних занять.

56. Програми факультативів з української мови.

57. Позакласна та позашкільна робота з української мови. Мета позакласних занять з української мови.

58. Гурткова робота з мови (організація, планування, методика проведення). Мовний гурток. Види мовних гуртків.

59. Кабінет української мови в середній школі. Роль кабінету, його обладнання. Зміст і форми роботи.

60. Шляхи та засоби удосконалення кваліфікації вчителя мови в умовах нової української школи.

ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ІЗ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Описує підходи, принципи, методи, прийоми, засоби та форми навчання української мови в загальноосвітній школі:

- А теоретична частина методики
- Б практична частина методики
- В педагогіка
- Г вікова психологія

2. Містить коментарі щодо особливостей викладання різних розділів мови залежно від віку, обсягу матеріалу, сформованості мовних та мовленнєвих навичок учнів:

- А теоретична частина методики
- Б практична частина методики
- В педагогіка
- Г вікова психологія

3. Методика викладання української мови – це наука:

- А теоретична
- Б практична
- В теоретична і практична
- Г експериментальна

4. Процес навчання української мови в закладах освіти, тобто тісна взаємодія вчителя та учнів, у процесі якої розв'язуються питання навчання і загального виховання, – це:

- А об'єкт методики викладання української мови
- Б предмет методики викладання української мови
- В мета методики викладання української мови
- Г завдання методики викладання української мови

5. Професійна підготовка вчителя до роботи в середніх загальноосвітніх закладах – це:

- А об'єкт методики викладання української мови
- Б предмет методики викладання української мови
- В мета методики викладання української мови
- Г завдання методики викладання української мови

6. Загальну методику мови ще називають:

- А лінгвостилістикою
- Б етнопедагогікою
- В лінгводидактикою
- Г лінгвопсихологією

7. Яка методика дає відповіді на питання: які методи, прийоми, засоби та форми найкраще застосовувати для навчання відповідного мовного розділу, а також пропонує шляхи реалізації загальнодидактичних та специфічних принципів навчання у процесі викладання української мови в середній школі:

- А загальна методика
- Б конкретна методика
- В когнітивна методика
- Г комунікативна методика

8. Частина методики мови, яка досліджує загальні питання навчання української мови в середній школі, подає загальні відомості про специфіку предмета, принципи, методи, прийоми, засоби та форми навчання, описує шляхи формування комунікативної компетенції, називається:

- А лінгводидактикою
- Б конкретною методикою
- В когнітивною методикою
- Г комунікативною методикою

9. Правила взаємодії вчителя й учнів у навчальному процесі; практичні вказівки, якими користуються в конкретній навчальній ситуації, – це:

- А принципи навчання
- Б методи навчання
- В форми навчання
- Г засоби навчання

10. Загальнодидактичні принципи прийнято ділити на:

- А лінгвістичні і психологічні
- Б традиційні й нові
- В загальнометодичні та рівневі
- Г педагогічні і психологічні

11. Як називається принцип навчання, згідно з яким варто так організувати навчальний процес, щоб учні за мінімальний термін отримали максимум знань:

- А активності
- Б природовідповідності
- В інтенсивності
- Г доступності

12. Як називається принцип навчання, який зумовлює необхідність не лише навчати учнів, а й розвивати в них навички володіння мовою як засобом пізнання дійсності, формулювання думки, засобом вираження бажань та формування світогляду:

- А креативності
- Б зв'язку навчання з життям
- В наочності
- Г перспективності

13. Принципи міцності знань, активності, наочності належать до:

- А загальнодидактичних традиційних принципів
- Б загальнодидактичних сучасних принципів
- В лінгводидактичних загальнометодичних принципів
- Г лінгводидактичних специфічних принципів

14. Лексико-синтаксичний, інтонаційний та структурно-словотвірний принципи належать до:

- А загальнодидактичних традиційних принципів
- Б загальнодидактичних сучасних принципів
- В лінгводидактичних загальнометодичних принципів
- Г лінгводидактичних специфічних принципів

15. Гуманітаризація, розвивальний характер навчання, співтворчість, оптимізація – це принципи:

- А загальнодидактичні традиційні
- Б загальнодидактичні сучасні
- В лінгводидактичні загальнометодичні
- Г лінгводидактичні специфічні

16. Взаємозалежність мови та мислення, зв'язок навчання кількох мов, взаємозалежність усного та писемного мовлення – це принципи:

- А загальнодидактичні традиційні
- Б загальнодидактичні сучасні
- В лінгводидактичні загальнометодичні
- Г лінгводидактичні специфічні

17. Принципи послідовності, науковості, зв'язку теорії з практикою належать до:

- А загальнодидактичних традиційних принципів
- Б загальнодидактичних сучасних принципів
- В лінгводидактичних загальнометодичних принципів
- Г лінгводидактичних специфічних принципів

18. Принцип вивчення морфології на синтаксичній основі належить до:

- А загальнодидактичних традиційних принципів
- Б загальнодидактичних сучасних принципів
- В лінгводидактичних загальнометодичних принципів
- Г лінгводидактичних специфічних принципів

19. Принцип взаємозалежності усного та писемного мовлення належить до:

- А загальнодидактичних традиційних принципів
- Б загальнодидактичних сучасних принципів
- В лінгводидактичних загальнометодичних принципів
- Г лінгводидактичних специфічних принципів

20. Який підхід до викладання української мови передбачає реалізацію загальнодидактичних принципів під час навчання української мови в середній школі:

- А особистісний
- Б дослідницький
- В загальнодидактичний
- Г компетентнісний

21. Який підхід до викладання української мови забезпечує вивчення української мови в середній школі як системи взаємопов'язаних розділів.

- А системно-лінгвістичний
- Б дослідницький
- В загальнодидактичний
- Г компетентнісний

22. Який підхід до викладання української мови передбачає подання відомостей про матеріальну й духовну культуру українського народу через фольклорні, художні, публіцистичні та науково-популярні тексти як ілюстрації до лінгвістичної теорії:

- А особистісний
- Б дослідницький
- В загальнодидактичний
- Г соціокультурний

23. Зв'язок методики мови з якою дисципліною дозволяє враховувати вікові особливості учнів, рівень розвитку їхнього мислення, мовленнєвих здібностей, удосконалювати форми мовленнєвої діяльності:

- А педагогікою
- Б психологією
- В філософією
- Г біологією

24. Основний документ, який містить вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача загальної середньої освіти відповідного рівня, називається:

- А Державним стандартом
- Б Типовою навчальною програмою
- В Навчальною програмою
- Г Календарно-тематичним плануванням

25. Частина Державного стандарту, яка охоплює дві складові (інваріантну та варіативну) називається:

- А Державним стандартом
- Б Типовою навчальною програмою
- В Навчальною програмою
- Г Базовим навчальним планом

26. Державний документ, у якому подано мету й завдання курсу, перелік навчальних тем, кількість годин на їх вивчення, вказівку про

дозування частин навчального матеріалу, його послідовність; розписано критерії оцінювання учнівських знань; визначено перелік умінь і навичок учнів, називається:

- А Державним стандартом
- Б Типовою навчальною програмою
- В Навчальною програмою
- Г Базовим навчальним планом

27. Документ, у якому подано чіткі щорічні вказівки щодо особливостей навчання української мови в загальноосвітній школі, називається:

- А Методичними рекомендаціями щодо вивчення дисциплін
- Б Типовою навчальною програмою
- В Навчальною програмою
- Г Базовим навчальним планом

28. Методичні рекомендації мають:

- А обов'язковий характер
- Б факультативний характер
- В дорадчий характер

29. Обов'язковий документ учителя, який містить поурочні записи навчальної програми із зазначенням дати уроку, називається:

- А Методичними рекомендаціями щодо вивчення дисциплін
- Б Календарно-тематичним плануванням
- В Навчальною програмою
- Г Базовим навчальним планом

30. Навчальну програму затверджує:

- А Міністерство освіти і науки України
- Б відділи освіти
- В директор школи
- Г заступник директора школи

31. Основним підходом до вивчення української мови в загальноосвітніх школах із 2017-2018 н.р. є:

- А особистісно зорієнтований
- Б компетентнісний
- В виховний
- Г креативний

- 32. Скільки наскрізних ліній виділено в програмі з української мови:**
- А 4
 - Б 8
 - В 10
 - Г 5
- 33. Скільки компетентностей виділено в програмі з української мови:**
- А 4
 - Б 8
 - В 10
 - Г 12
- 34. Скільки змістових ліній виділено в програмі з української мови:**
- А 4
 - Б 8
 - В 10
 - Г 12
- 35. Відповідно до нового підходу вивчення української мови в загальноосвітніх школах до програми внесено:**
- А міжпредметні зв'язки
 - Б внутрішньопредметні зв'язки
 - В наскрізні лінії
 - Г змістові лінії
- 36. Лінії програми «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» називаються:**
- А змістовими
 - Б наскрізними
 - В факультативними
 - Г компетентнісними
- 37. Що НЕ належить до призначення діяльнісної (стратегічної) змістової лінії**
- А здатність організувати свою працю для досягнення результату
 - Б вибудувати цілеспрямовану лінію поведінки для успішного виконання певного завдання

В оволодіння базовими вміннями й навичками використання мови в життєво важливих для певного віку сферах

Г використання засвоєного інтелектуально-операційного й ціннісного змісту інших навчальних предметів

38. Рубрики «уміння», «ставлення» і «навчальні ресурси» є:

А компонентами змістових ліній

Б компонентами ключових компетентностей

В компонентами діяльнісної змістової лінії

39. Тематика змістового наповнення вправ, текстів для роботи з розвитку мовлення в підручнику є реалізацією:

А мовної змістової лінії програми

Б мовленнєвої змістової лінії програми

В соціокультурної змістової лінії програми

Г діяльнісної змістової лінії програми

40. Корелюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях:

А змістові лінії

Б наскрізні лінії

В міжпредметні зв'язки

Г критерії оцінювання досягнень учнів

41. Засобом опанування національних, загальнолюдських культурних і духовних цінностей є:

А мовна лінія

Б мовленнєва лінія

В соціокультурна лінія

Г діяльнісна лінія

42. Формує мотивацію навчання, здатність організувати свою працю для досягнення результату

А мовна лінія

Б мовленнєва лінія

В соціокультурна лінія

Г діяльнісна лінія

43. Що НЕ належить до призначення мовної змістової лінії:

- А засвоєння учнями системних знань про мову
- Б формування відповідних умінь як засобу пізнання і спілкування людини
- В оволодіння базовими вміннями й навичками використання мови в життєво важливих для певного віку сферах
- Г розвиток відповідних умінь як засіб самовираження особистості

44. Книга, за якою вивчають навчальний предмет, яка визначає обсяг знань із кожної програмової теми, подає визначення граматичних понять, формулює орфографічні, пунктуаційні й інші правила, містить дидактичний матеріал, називається:

- А підручником
- Б словником
- В довідником
- Г практикумом

45. Неточності та теоретичні помилки в підручнику є результатом недотримання загальнодидактичного принципу:

- А наочності
- Б перспективності
- В науковості
- Г доступності

46. Надто складне формулювання правил та завдань до вправ у підручнику, що не відповідає віковим особливостям учнів певного класу, є результатом недотримання загальнодидактичного принципу:

- А науковості
- Б доступності
- В послідовності
- Г системності

47. Тематика змістового наповнення вправ, текстів для роботи з розвитку мовлення в підручнику є реалізацією:

- А мовної змістової лінії програми
- Б мовленнєвої змістової лінії програми
- В соціокультурної змістової лінії програми
- Г діяльнісної змістової лінії програми

48. Системні дії вчителя для процесу організації пізнавальної й практичної роботи учнів з метою засвоєння знань з української мови, вироблення відповідних вмінь і навичок називаються:

- А методами навчання
- Б принципами навчання
- В формами навчання
- Г засобами навчання

49. Хто обґрунтував класифікацію методів за способом взаємодії вчителя й учнів на уроці:

- А М. Пентиліук
- Б О. Біляєв
- В С. Чавдаров
- Г К. Плиско

50. Хто в українській лінгводидактиці розробив концепцію типів і методів у навчанні мови:

- А О. Біляєв
- Б М.Пентиліук
- В М. Шкільник
- Г С. Чавдаров

51. Як називається метод, який передбачає діалог між учителем та учнем, засвоєння змісту навчального матеріалу з української мови шляхом відповідей на запитання, узагальнюючи та систематизуючи матеріал:

- А усний виклад матеріалу
- Б бесіда
- В робота з підручником
- Г метод вправ

52. Сутність якого методу у створенні проблемних ситуацій, розв'язанні завдань і вирішенні запитань, які активізують пізнавальну діяльність учнів:

- А програмоване навчання
- Б проблемне навчання
- В усний виклад матеріалу
- Г евристична бесіда

53. Під час застосування якого методу навчання учні для обговорення проблеми спочатку об'єднуються в пари, потім – у четвірки, а в кінці – спільно аналізують проблеми:

- А бесіди
- Б «Акваріуму»
- В «Два – чотири – всі разом»
- Г «Кубування»

54. Який інтерактивний метод навчання допоможе організувати обговорення чи дискусію із проблемного питання, надасть можливість висловитися кожному, продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію або навіть перейти на іншу в будь-який час, якщо аргументи протилежної сторони були переконливими:

- А «Карусель»
- Б «Акваріум»
- В «Займи позицію»
- Г «Мереживна пилка»

55. Під час реалізації якого інтерактивного методу учасники за визначений час обговорюють проблему, занотують основні думки на аркуші, передають нотатки наступній команді, яка, ознайомившись із викладеним матеріалом, доповнює його, а в кінці учні роблять узагальнення:

- А «Карусель»
- Б «Акваріум»
- В «Займи позицію»
- Г «Мереживна пилка»

56. Під час застосування якого інтерактивного методу виділяють такі етапи: записування опорного слова або фрази посередині аркуша паперу, а відтак записування необмеженої кількості слів та фраз з обраної теми та встановлення (там, де це можливо) зв'язків між поняттями:

- А «Карусель»
- Б «Акваріум»
- В «Асоціативний куш»
- Г «Мереживна пилка»

57. Який метод описано так: «Навчальний метод, суть якого полягає в тому, що вчитель, викладаючи на уроці матеріал, акцентує увагу

учнів на мовних явищах, які розглядатимуться згодом. Ефект досягається внаслідок «включення» мимовільної уваги»:

- А «Гронування»
- Б бесіди
- В випереджувального навчання
- Г «Мікрофона»

58. До інноваційних методів НЕ належить:

- А «Мікрофон»
- Б «Мозковий штурм»
- В «Обери позицію»
- Г Евристична бесіда

59. Визначте, які з наведених різновидів стосуються методу бесіди:

- А евристична
- Б пробна
- В зоро-слухова
- Г логічна

60. Допоміжні матеріальні й технічні пристосування, які виконують дидактичні функції у процесі викладання української мови, – це:

- А принципи навчання
- Б форми навчання
- В засоби навчання
- Г методи навчання

61. Навчальні комплекти: підручники, посібники, збірники вправ, словники, карточки, таблиці, картини, звукозаписи, кінофільми тощо; проектор, комп'ютер, інтерактивна дошка, лінгафонні кабінети, комп'ютерні класи та кабінети української мови – це:

- А форми навчання української мови
- Б засоби навчання української мови
- В прийоми навчання української мови
- Г методи навчання української мови

62. Дидактична категорія, що означає зовнішню сторону організації навчального процесу, визначається змістом, методами і засобами навчання, матеріальними умовами, складом учасників освітнього процесу та інших його елементів, називається:

- А формою навчання

- Б методом навчання
- В засобом навчання
- Г прийомом навчання

63. Урок – це:

- А прийом навчання
- Б метод навчання
- В форма навчання
- Г засіб навчання

64. Хто з українських лінгводидактів виділив аспектні уроки та уроки зв'язного мовлення:

- А М. Шкільник
- Б О. Біляєв
- В М. Пентиліук
- Г С. Чавдаров

65. Макроструктура уроку – це:

- А зовнішня організація уроку, яка складається з відповідних етапів;
- Б внутрішня будова кожного етапу уроку
- В типологія уроків

66. Передбачає різні співвідношення методів, прийомів і засобів навчання, за допомогою яких розв'язуються найближчі освітні, виховні та розвивальні завдання кожного з етапів уроку:

- А макроструктура уроку
- Б мікроструктура уроку
- В принцип навчання
- Г технологія уроку

67. Для кожного типу уроку характерні:

- А постійно однакова макроструктура
- Б структура, зумовлена змістом та завданнями уроку
- В довільна структура

68. Головним завданням якого уроку є вмiти пов'язати мовний матерiал кількох тем:

- А урок вивчення нового матерiалу
- Б урок систематизації та узагальнення
- В урок повторення
- Г урок закріплення знань і формувань вмiнь і навичок

69. Основним завданням якого типу уроку є навчити учнів правильно здійснювати комунікативну діяльність, сприймати і будувати тексти різних стилів, типів та жанрів літературного мовлення:

- А урок вивчення нового матеріалу
- Б урок систематизації та узагальнення
- В урок розвитку мовлення
- Г урок закріплення знань і формувань вмінь і навичок

70. До аспектних уроків НЕ належить:

- А урок повторення вивченого матеріалу
- Б урок систематизації та узагальнення
- В урок написання контрольного переказу
- Г урок закріплення знань і формувань вмінь і навичок

71. До аспектних уроків належить:

- А урок вивчення нового матеріалу
- Б урок написання навчального твору-роздуму
- В урок написання навчального переказу
- Г урок написання есе

72. Головним завданням уроку систематизації та узагальнення є:

- А подати учням нову навчальну інформацію, використовуючи чітко визначені методи, прийоми та засоби навчання;
- Б повторити теоретичні питання, які вивчали у попередньому класі, або матеріал, вивчений упродовж року;
- В повторити мовний матеріал кількох тем, щоб побачити спільне й відмінне в темах, розуміти, що від чого залежить.
- Г виробити та зміцнити вміння та навички учнів з конкретної теоретичної теми, вивченої на попередньому уроці.

73. Структура якого уроку передбачає наявність таких компонентів: 1) організаційний момент; 2) перевірка домашнього завдання; 3) вправи за теоретичним матеріалом із кількох параграфів; 4) підведення підсумків уроку; 5) оцінювання роботи учнів на уроці; 6) оголошення домашнього завдання:

- А урок повторення
- Б урок систематизації та узагальнення
- В урок формування вмінь та навичок
- Г урок вивчення нового матеріалу

74. Виберіть визначення конспекту уроку:

А документ, у якому подано мету і завдання курсу, перелік навчальних тем, кількість годин на їх вивчення, вказівку про дозування частин навчального матеріалу, його послідовність; розписано критерії оцінювання учнівських знань; визначено перелік умінь і навичок учнів з української мови.

Б документ, у якому подано чіткі вказівки щодо особливостей навчання української мови у середній школі.

В обов'язковий документ учителя, який містить поурочні записи навчальної програми.

Г документ, у якому вказано тему, мету, методи, компетенції, обладнання уроку, послідовність роботи вчителя з учнями, обсяг домашнього завдання.

75. За формою проведення (способом виконання) вправи бувають:

А усні й письмові

Б навчальні й контрольні

В класні й домашні

Г підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні

76. За метою перевірки вправи бувають:

А усні й письмові

Б навчальні й контрольні

В класні й домашні

Г підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні

77. За дидактичною метою вправи бувають:

А усні й письмові

Б навчальні й контрольні

В класні й домашні

Г підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні

78. Різновид вправ, виконання яких сприяє виробленню вмінь і навичок грамотного письма, називають:

А стилістичними

Б орфографічними

В фонетичними

Г граматичними

79. Різновид граматичних вправ, основним завданням яких є формування, розвиток та удосконалення вмінь і навичок учнів побудови та аналізу словосполучень і речень, називають:

- А стилістичними
- Б орфографічними
- В фонетичними
- Г синтаксичними

80. Один із найефективніших і найпопулярніших видів орфографічно-пунктуаційних навчальних або контрольних вправ, суть яких полягає у відтворенні почутого або побаченого тексту, окремих речень, словосполучень, слів, називається:

- А переказом
- Б диктантом
- В твором
- Г есе

81. Вид роботи з розвитку мовлення, головним завданням якого є відтворення змісту сприйнятого на слух або прочитаного тексту, називається:

- А переказом
- Б диктантом
- В твором
- Г есе

82. Різновид письмової роботи з розвитку мовлення, який полягає у самостійному викладі учнями почуттів, думок, суджень, називається:

- А переказом
- Б диктантом
- В твором
- Г есе

83. За формою проведення диктанти бувають:

- А навчальні й контрольні
- Б письмові й усні
- В вербальні і графічні
- Г слухові та зорові

84. За навчальною метою (метою перевірки) диктанти бувають:

- А навчальні й контрольні
- Б письмові й усні
- В вербальні і графічні
- Г слухові та зорові

85. Різновид диктанту, який передбачає запис мовного матеріалу у відповідну кількість колонок, називається:

- А графічний
- Б розподільний
- В пояснювальний
- Г диктант-переклад

86. На уроці написання навчального або контрольного диктанту скільки разів учитель читає повністю увесь текст:

- А 2
- Б 3
- В 4
- Г 5

87. За способом сприймання виділяють перекази:

- А переказ прослуханого, переказ прочитаного, переказ побаченого
- Б переказ-розповідь, переказ-опис, переказ-роздум;
- В навчальний і контрольний переказ
- Г усний та письмовий переказ

88. Різновид переказу, який має на меті передати лише основний зміст тексту без другорядної інформації та деталей, називається:

- А докладним переказом
- Б вибіркоvim переказом
- В стислим переказом
- Г творчим переказом

89. Загальна тематика переказів для кожного класу запропонована у:

- А Державному стандарті
- Б Навчальній програмі
- В Базовому навчальному плані
- Г Типовій освітній програмі

90. За обсягом твори бувають:

- А письмові та усні
- Б контрольні та навчальні
- В класні та домашні
- Г докладні та твори-мініатюри

91. Учнівський твір, основна мета якого – ствердження або обґрунтування тези за допомогою аргументів, називається:

- А твором-описом
- Б твором-роздумом
- В твором-розповіддю

92. Самостійна письмова робота учнів, за допомогою якої розвиваються їхні вміння висловлювати думки, міркування, почуття, називається:

- А навчальним твором
- Б контрольним твором
- В навчальним диктантом
- Г навчальним переказом

93. Загальна тематика творів для кожного класу запропонована в:

- А мовній лінії програми
- Б мовленнєвій лінії програми
- В соціокультурній лінії програми
- Г діяльнісній лінії програми

94. Різновиди творів і переказів для кожного класу подано в:

- А мовній лінії програми
- Б мовленнєвій лінії програми
- В соціокультурній лінії програми
- Г діяльнісній лінії програми

95. За важливістю для визначення рівня грамотності учня помилки бувають:

- А типові й нетипові
- Б змістові, орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні і стилістичні
- В грубі й негрубі

- 96. Помилки, які часто трапляються в усному та писемному мовленні учнів, називаються:**
- А грубими
 - Б типовими
 - В орфографічними
 - Г пунктуаційними
- 97. Інформаційно-тематичні помилки та помилки, що порушують структуру тексту, належать до:**
- А орфографічних
 - Б стилістичних
 - В лексичних
 - Г змістових
- 98. Олімпіади, тиждень української мови, мовні вечори, екскурсії, конкурси, конференції, виставки, презентації, зустрічі з відомими людьми, конкурси з української мови, захисти наукових робіт є:**
- А систематичною формою позакласної роботи з української мови
 - Б епізодичною формою позакласної роботи з української мови
 - В різновидами факультативів
 - Г самостійною роботою учнів
- 99. Мовні гуртки, мовна преса, лінгвістичні аудіо- та відеопередачі, лінгвістичні тренінги, вебінари є:**
- А систематичною формою позакласної роботи з української мови
 - Б епізодичною формою позакласної роботи з української мови
 - В різновидами факультативів
 - Г самостійною роботою учнів
- 100. Приміщення навчальної і методичної роботи з української мови, де проводять уроки, організовують факультативні заняття, індивідуальні та групові консультації, називається:**
- А класом з поглибленим вивченням української мови
 - Б українською школою
 - В кабінетом української мови
- 101. Форма поглибленого вивчення дисципліни за вибором учнів, що є ланкою між уроками та позакласною роботою, сходиною від засвоєння предмета до вивчення науки, – це:**

- А мовний гурток
- Б факультатив
- В мовний вечір
- Г олімпіада з української мови

102. Захід епізодичної масової позакласної роботи, який триває визначений час (сім днів), - це:

- А мовний гурток
- Б тиждень української мови
- В олімпіада з української мови
- Г мовний вечір

103. Вид позакласної роботи з української мови, пізнавальна гра, що містить елемент змагання, – це:

- А мовний гурток
- Б олімпіада з української мови
- В мовна вікторина
- Г мовний вечір

104. У котрому рядку подано правильно вимоги до факультативу:

- А постійний розклад, статус обов'язковості, затверджена міністерством програма
- Б постійний розклад, статус необов'язковості, нижчий, ніж урок, теоретичний рівень
- В постійний розклад, статус необов'язковості, затверджена міністерством програма
- Г затверджена міністерством програма, статус обов'язковості, вищий, ніж урок, теоретичний рівень.

105. Поєднайте загальнодидактичний принцип навчання та його дефініцію:

1. Наочність	А Загальнодидактичний принцип, згідно з яким вчитель не лише подає новий матеріал, а й акцентує увагу учнів на взаємозв'язку між лінгвістичними темами, бо отримані попередньо знання є важливими для вивчення майбутніх тем
2. Доступність	Б Загальнодидактичний принцип, який передбачає таку організацію уроку, яка забезпечує засвоєння теоретичного матеріалу через використання таблиць, схем, карт, малюнків, технічних засобів навчання тощо
3. Перспективність	В Принцип навчання, який передбачає таку організацію навчальної роботи, коли активні і вчитель, і учень

4. Активність	Г Дидактичний принцип, відповідно до якого вчитель повинен організувати навчально-виховний процес з урахуванням дитячої психології, вікових особливостей учнів
	Д Загальнодидактичний принцип, відповідно до якого під час вивчення лінгвістичних тем варто враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів щодо сприймання мовного матеріалу, необхідно обґрунтовано переходити від елементарного до складнішого, від відомого до невідомого

106. Поєднайте загальнодидактичний принцип навчання та його дефініцію:

1. Науковість	А Основний загальнодидактичний принцип, що вказує на необхідність подавати учням лише науково достовірні знання, які не суперечать сучасній лінгвістичній науці
2. Системність	Б Принцип, який зумовлює необхідність не лише навчати учнів, а й розвивати в них навички володіння мовою як засобом пізнання дійсності, формулювання думки, засобом вираження бажань та формування світогляду
3. Принцип міцності знань	В Принцип, який зобов'язує вчителя подавати мовну теорію так, щоб учні усвідомлювали її практичну значущість і вчилися за допомогою теоретичних відомостей вирішувати практичні завдання
4. Принцип зв'язку навчання з життям	Г Один із дидактичних принципів, згідно з яким навчальний предмет будується відповідно до внутрішньої логіки науки, яка вивчається; мовні явища подають у їх семантичному, граматичному та комунікативному аспектах
	Д Загальнодидактичний принцип, відповідно до якого вчитель повинен так організувати навчальний процес, щоб учні могли відтворювати в пам'яті вивчене і застосовувати здобуті знання на практиці

107. Поєднайте загальнодидактичний принцип навчання та його дефініцію:

1. Принцип природовідповідності	А Принцип, який зобов'язує вчителя подавати мовну теорію так, щоб учні усвідомлювали її практичну значущість і вчилися за допомогою теоретичних відомостей вирішувати практичні завдання
2. Принцип зв'язку теорії з	Б Загальнодидактичний принцип, який вимагає зрозумілого викладу матеріалу, забезпечує повне

практикою	розуміння мовних явищ, навчає учнів мислити, сприяє усвідомленню того, що матеріал потрібно не просто завчити, а й зрозуміти його, осмислити
3. Принцип свідомості	В Загальнодидактичний принцип, основним завданням якого є сформуванню в кожному учневі національно свідому мовну особистість; для цього кожен учень мусить бути в центрі уваги вчителя
4. Принцип індивідуального підходу до учнів	Г Дидактичний принцип, відповідно до якого вчитель повинен організувати навчально-виховний процес з урахуванням дитячої психології, вікових особливостей учнів
	Д Принцип навчання, згідно з яким варто так організувати навчальний процес, щоб учні за мінімальний термін отримали максимум знань

108. Поєднайте загальнодидактичний принцип навчання та його дефініцію

1. Принцип креативності	А Принцип навчання, згідно з яким варто так організувати навчальний процес, щоб учні за мінімальний термін отримали максимум знань
2. Принцип зв'язку навчання з вихованням	Б Принцип навчання, який передбачає постійний розвиток творчої діяльності учнів у різних видах роботи з дидактичним матеріалом (написання творів, переказів тощо)
3. Принцип послідовності	В загальнодидактичний принцип, відповідно до якого під час вивчення лінгвістичних тем варто враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів щодо сприймання мовного матеріалу, необхідно обґрунтовано переходити від елементарного до складнішого, від відомого до невідомого
4. Принцип інтенсивності	Г Загальнодидактичний принцип, який передбачає послідовне подання лінгвістичного матеріалу з опорою на вивчене
	Д Принцип навчання, відповідно до якого вчитель повинен не лише навчати учнів мовної теорії та її реалізації на практиці, але й за допомогою вдало підібраних текстів (окремих речень, ілюстрацій) виховувати національно свідому, високоморальну особистість

109. Поєднайте науку та її зв'язок з методикою викладання української мови

1. Мовознавство	А Відомості цієї науки як ілюстрації до мовної та мовленнєвої теорії є важливими для реалізації
------------------------	--

	соціокультурної змістової лінії програми з української мови, бо виховують історичну пам'ять, національно свідому мовну особистість, розвивають любов і повагу до українських звичаїв і традицій
2. Психологія	Б Ця наука забезпечує методологічні засади навчання української мови в середній школі
3. Народознавство	В Під час навчання української мови в середній школі обов'язково треба враховувати розвиток мислення, без якого учням буде важко сприймати лінгвістичний матеріал та здійснювати основні розумові операції, в результаті яких виникають такі основні форми мислення, як поняття, судження, узагальнення, систематизація, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація та ін.
4. Філософія	Г Вибір методів, прийомів, засобів та форм навчання залежить від змісту лінгвістичного матеріалу
	Д Ця наукова дисципліна пропонує шляхи навчання учнів відповідно до їхніх вікових особливостей, здібностей, мислення

110. Поєднайте науку та її відношення до методики викладання української мови

1. Літературознавство	А Під час навчання української мови в середній школі обов'язково треба враховувати розвиток мислення, без якого учням буде важко сприймати лінгвістичний матеріал та здійснювати основні розумові операції, в результаті яких виникають такі основні форми мислення, як поняття, судження, узагальнення, систематизація, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація та ін.
2. Етика й естетика	Б Методика викладання української мови послуговується основними поняттями, категоріями та методами цієї науки
3. Логіка	В Вибір методів, прийомів, засобів та форм навчання залежить від змісту лінгвістичного матеріалу.
4. Педагогіка	Г Позаяк основним завданням методики мови є не лише навчання, а й моральне, естетичне виховання учнів, то цілком зрозумілим є зв'язок методики мови з цими науками
	Д Об'єктом вивчення цієї науки є література, яка виступає текстовою ілюстрацією мовних явищ

111. Поєднайте назву змістової лінії програми та її зміст

1. Мовна	А Подано перелік питань, обов'язкових для засвоєння
-----------------	--

	теорії мови, що сприятиме формуванню системних знань про мову й на їхній основі життєво важливих умінь
2. Мовленнєва	Б Її основним завданням є через теми обов'язкових та рекомендованих робіт сприяти моральному, патріотичному, екологічному вихованню учнів, формуванню їхнього світогляду та становленню духовно багатой мовної особистості
3. Соціокультурна	В Має суто процесуальний характер і реалізується через систему вправ і завдань комплексного характеру
4. Діяльнісна	Г Її зміст мусить бути відображений на кожному уроці, вона повинна забезпечувати формування комунікативних умінь і навичок учнів і містити обов'язкові та рекомендовані види робіт

112. Поєднайте назву наскрізної лінії та її зміст

1. Екологічна безпека і сталий розвиток	А Пропагує навчати учнів ощадливості, раціонального використання коштів, стимулювання лідерських ініціатив, прагнення бути успішним, швидко орієнтуватися у суспільних змінах
2. Громадянська відповідальність	Б Передбачає формування свідомого громадянина, який дотримується здорового способу життя, бере участь в облаштуванні безпечного для життя та діяльності середовища
3. Здоров'я і безпека	В Сприяє розвитку соціальної та громадянської компетентностей, формуванню «відповідального громадянина»
4. Підприємливість і фінансова грамотність	Г Передбачає формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, бажання брати участь у розв'язанні питань докільця та розвитку суспільства

113. Поєднайте ключову компетентність та уміння учнів, які вона передбачає:

1. Інформаційно-цифрова компетентність	А Використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; висловлювати думки, почуття, погляди; оцінювати й осмислювати ситуацію спілкування; реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ
2. Екологічна грамотність і здорове життя	Б Діяти за алгоритмом, зокрема здійснювати пошукову діяльність та аналіз мовних явищ; створювати інструкцію та діяти за інструкцією; складати план тексту; впевнено й водночас критично застосовувати інформаційно-

	комунікаційні технології (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою та в приватному спілкуванні; грамотно й безпечно комунікувати в інформаційному просторі; розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм; розвивати медійну грамотність; переводити навчальну інформацію в інший формат.
3. Підприємливість	В Презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, вживаючи доцільні виражальні мовні засоби; використовувати ефективні комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій; самоорганізовуватися; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність
4. Спілкування державною мовою	Г Виявляти в текстах запозичення з інших мов; пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іншомовного походження; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні та літературні твори
	Д Дотримуватися здорового способу життя; враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини; відповідально використовувати мовні виражальні засоби; застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою способу життя; виявляти толерантність до різних поглядів, співчувати; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах, досягнення соціальної захищеності, сімейного щастя тощо; бережливо ставитися до природи

114. Поєднайте ключову компетентність та уміння учнів, які вона передбачає:

1. Спілкування іноземними мовами	А Визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання (ознайомлювальне, вибіркоче, вивчальне та ін.); постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словниками, енциклопедіями, онлайн-ресурсами); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації спілкування
2. Математична компетентність	Б Аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; співпрацювати з іншими на результат,

	запобігати конфліктам і розв'язувати їх, досягати розумних компромісів
3. Уміння вчитися впродовж життя	В Оперувати абстрактними поняттями; виокремлювати головну й другорядну інформацію; установлювати причинно-наслідкові зв'язки; чітко формулювати визначення та будувати гіпотези; формулювати тезу й добирати аргументи; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (схему, таблицю, діаграму); доцільно й правильно використовувати в мовленні числівники
4. Соціальні та громадянські компетентності	Г Виявляти в текстах запозичення з інших мов; пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іншомовного походження; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні та літературні твори
	Д Використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; висловлювати думки, почуття, погляди; оцінювати й осмислювати ситуацію спілкування; реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ (у школі, громадських місцях, удома, на дозвіллі)

115. Поедняйте функцію підручника та її суть:

1. Інформаційна	А Сприяє пізнанню української культури
2. Виховна	Б Передбачає перехід теоретичного матеріалу у формування практичних умінь та навичок
3. Культурологічна	В Матеріал підручника сприяє вихованню, формуванню духовних цінностей учнів
4. Трансформатизаційна	Г Теоретичний матеріал підручника подає основні наукові відомості про українську мову
	Д Сприяє активізації мисленнєвої діяльності учнів

116. Поедняйте функцію підручника та її суть:

1. Розвивальна	А Теоретичний матеріал підручника подає основні наукові відомості про українську мову
2. Рефлексивно-корекційна	Б Підручник зберігає системний підхід до мовних явищ
3. Систематизуюча	В Сприяє активізації мисленнєвої діяльності учнів
4. Інформаційна	Г Передбачає перехід теоретичного матеріалу у формування практичних умінь та навичок
	Д Реалізована за допомогою системи вправ, завдань,

	тестів
--	--------

117. Поєднайте функцію уроку та її суть:

1. Організаційна	А Учні отримують систему знань, формують практичні уміння та навички
2. Дидактична	Б Сприяє активному розвитку мисленнєвої діяльності
3. Розвивальна	В Відбувається національне, моральне, естетичне виховання
4. Освітня	Г Забезпечується організація учнів зі спільною навчальною метою в колективі
	Д Учні оволодівають методами і прийомами самостійної роботи

118. Установіть відповідність між видом вправи за належністю до розділу мови та її змістом

1. Фонетичні	А Передбачають формування вмінь і навичок учнів ділити слова на склади, виділяти наголошені та ненаголошені склади, характеризувати голосні і приголосні звуки, визначати співвідношення між буквам та звуками
2. Орфоепічні	Б Передбачають формування та вдосконалення практичних умінь і навичок учнів ділити слова на значущі частини, визначати похідність слова та способи творення
3. Лексичні	В Передбачають пояснення значень фразеологізмів, пошук їх у реченні, заміну словом і навпаки, підбір фразеологізмів-синонімів, антонімів та омонімів, роботу з фразеологічними словниками
4. Морфемно-словотвірні	Г Передбачають формування та вдосконалення практичних умінь та навичок учнів визначати лексичне значення, добирати синоніми, антоніми; аналізувати слова за вживанням та походженням тощо
	Д Передбачають формування та вдосконалення практичних вмінь і навичок учнів через правильну вимову голосних і приголосних звуків, транскрибування слів, наголошування

119. Установіть відповідність між різновидом диктанту за методикою організації та його змістом:

1. Диктант без пояснень	А Різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що учні спочатку повторюють орфографічні чи пунктуаційні правила, тоді з'ясовують усі складні орфограми й пунктограми, а
--------------------------------	--

	відтак записують текст і перевіряють його
2. Попереджувальний	Б Різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що учні спочатку записують текст, а відтак пояснюють правопис орфограм і пунктограм
3. Коментований	В Різновид диктанту, під час написання якого учні підкреслюють орфограми та пунктограми, у яких сумніваються, тоді з'ясовують у вчителя правопис сумнівних слів чи речень, а після обґрунтованої відповіді вчителя виправляють помилки
4. Пояснювальний	Г Різновид диктанту, під час записування якого учні пояснюють орфограми та пунктограми
	Д Диктант, який не вимагає коментування наявних орфограм і пунктограм

120. Установіть відповідність між різновидом диктанту за характером відтворення готового тексту та його змістом:

1. Дослівний	А Різновид навчального диктанту, під час проведення якого учні виписують із запропонованого тексту тільки окремі слова, словосполучення чи речення на вивчене правило
2. Вибірковий	Б Різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що учні не записують повністю запропонований текст, а вносять визначені вчителем зміни
3. Вільний	В Різновид диктанту, методика проведення якого полягає в тому, що спочатку учні із вчителем аналізують англійський, німецький, польський чи інший текст, усно його перекладають, потім учитель диктує цей текст, а учні записують його українською мовою
4. Творчий	Г Різновид диктанту, який передбачає запис тексту без будь-яких змін
	Д Різновид диктанту, під час проведення якого учні можуть записувати текст не дослівно, а з деякими змінами в доборі слів і побудові речень, проте зберігаючи основний зміст тексту

121. Установіть відповідність між типом помилки та її суттю:

1. Орфографічні	А Помилки, які свідчать про неправильне вживання розділових знаків у диктантах, творах, переказах та інших письмових вправах через неухважність, незнання правил, нерозуміння структури речення
2. Пунктуаційні	Б Різновид граматичних помилок, які свідчать про порушення будови словосполучень, речень та

	надфразних єдностей
3. Стилiстичнi	В Неправильне написання апострофа, м'якого знака, подвоєння лiтер, ненаголошених голосних у коренях, великої лiтери, складних слiв, вiдмiнкових та особових закінчень, неправильний перенос слiв та iн.
4. Морфологiчнi	Г Помилки, якi свiдчать про порушення стилiстичних норм української мови, зокрема вживання слiв i висловiв iншого стилю, мовних штампiв, невдале використання емоційно забарвлених слiв, дiалектизмiв та просторiччя
	Д Помилки, зумовленi неправильним утворенням граматичних форм: вiдмiнкових, числових, родових, станових, часових, ступенiв порiвняння та iн.

122. Установiть вiдповiднiсть мiж рiзновидом помилки та її графiчним позначенням:

1. Орфографiчнi	А «С»
2. Пунктуацiйнi	Б «Г»
3. Граматичнi	В «V»
4. Стилiстичнi	Г «I»
	Д «Л»

123. Установiть вiдповiднiсть мiж формами позакласної роботи та їх змiстом:

1. Мовний гурток	А Захiд епiзодичної масової позакласної роботи, який триває визначений час (сiм днiв)
2. Мовна олімпіада	Б Вид позакласної роботи з української мови, пiзнавальна гра, що мiстить елемент змагання
3. Мовна вікторина	В Захiд позакласної роботи з української мови, який передбачає представлення наукової чи науково-популярної книги
4. Тиждень української мови	Г Форма позакласної роботи з мови в масштабах школи, мiста, району, областi, що складається з кiлькох турiв
	Д Важлива й ефективна форма позакласної роботи, перевага якої в тому, що заняття проводиться систематично, за певним планом, при постiйному складi учнiв

КОНТРОЛЬНА РОБОТА ДЛЯ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Контрольна робота для студентів заочної форми навчання передбачена навчальними планами і програмою та оцінюється як недиференційований залік. Контрольна робота є важливим способом перевірки теоретичних і практичних навиків студентів. Для виконання контрольної роботи потрібно опрацювати рекомендовану наукову та навчальну літературу.

Мета контрольної роботи – з'ясувати рівень засвоєння основних понять методики викладання української мови.

Контрольна робота містить одне теоретичне питання та чотири практичні завдання. Виконання теоретичного завдання дозволить визначити вміння студента опрацьовувати наукову літературу, користуватися термінологічним апаратом тощо. Практичні завдання контрольної роботи слугують критерієм визначення рівня засвоєння теоретичного матеріалу та застосування його на практиці.

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Алгоритм підготовки до контрольної роботи

1. Ознайомитися з теоретичними питаннями та практичними завданнями варіанта контрольної роботи.
2. Опрацювати перелік рекомендованої літератури до курсу «Методика викладання української мови»
3. Із запропонованого переліку літератури вибрати ту, яка найкраще підійде для висвітлення теоретичного питання та виконання практичних завдань.
4. Ознайомитися із зразками конспектів уроків з української мови, уміщених на сторінках періодичних видань, освітніх сайтів тощо.

Алгоритм виконання контрольної роботи

1. Користуючись науковою літературою, висвітлити запропоноване теоретичне питання.
2. Виконати низку практичних завдань, користуючись підручниками, конспектами лекцій та словниками.
3. Письмові відповіді до завдань мають бути правильними та науково обґрунтованими.

4. У практичних завданнях потрібно наводити конкретні приклади, не обмежуючись лише теорією.

5. У кінці контрольної роботи необхідно обов'язково подати перелік використаної літератури (навчальної, наукової, лексикографічної), оформленої відповідно до вимог бібліографічного опису.

Оцінювання контрольної роботи

Контрольна робота оцінюється у 100 балів. Щоб робота була зарахованою, студент має набрати не менше 51 бала. За кожне правильно висвітлене питання студент може отримати такі бали: перше завдання – 15 б., 2 завдання – 25 б., 3 завдання – 20 б., 4 завдання – 25 б., 5 завдання – 15 б.

Зразки виконання окремих практичних завдань контрольної роботи

Наведіть приклад реалізації компетентності «Підприємливість» на основі вивчення теми «Прикметник» у 6 класі.

Як зазначено у програмі, компетентність «Підприємливість» передбачає презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, застосовуючи доцільні виражальні мовні засоби; використовувати ефективні комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій; самоорганізовуватися; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність. Одним із навчальних ресурсів цієї компетентності є зразки реклами. Тому цю компетентність можна презентувати на прикладі домашнього завдання для учнів до теми «Ступені порівняння прикметників». Учням варто запропонувати написати невелику рекламну статтю. Наприклад, про відкриття нового кафе. *«У нашому місті нарешті трапилася найбільш очікувана подія цього місяця – відкрили найкраще кафе з найоригінальнішою назвою «Найсмачніші смаколики». У цьому закладі Ви зможете поласувати найсолодшими шоколадними виробами, найсмачнішою випічкою, найбільш екзотичними фруктовими десертами. Тут Вам подадуть найароматніші каву та чай, найсвіжіший сік, найбільш вишукані коктейлі. Найуважніший у місті персонал допоможе Вам зорієнтуватися в найрізноманітнішому меню і в найкоротші терміни виконає Ваше замовлення. Інтер'єр та екстер'єр кафе сприятимуть тому, щоб Ви ставали добрішими, веселішими і щасливішими. Після відвідин нашого кафе у Вас залишаться найприємніші та найтепліші спогади. Чекаємо на Вас щодня у найзручніший для Вас час з 10.00 до 21.00».*

Продемонструйте реалізацію принципу перспективності на прикладі вивчення теми «Рід іменника».

Принцип перспективності передбачає те, що вчитель не лише подає новий матеріал, а й акцентує увагу учнів на взаємозв'язку між лінгвістичними темами, бо отримані попередньо знання є важливими для вивчення майбутніх тем. Наприклад, вивчення теми «Рід іменника» є важливим для розгляду наступних тем з морфології, синтаксису та культури мовлення: «Поділ іменника на відміни» (іменники жіночого роду із закінченням –а належать до I відміни, з нульовим закінченням – до III відміни; іменники чоловічого роду з закінченням –а належать до I відміни, а з нульовим закінченням, закінченнями –о та –е – до II; іменники середнього роду на -о, -е та -а належать до II відміни, а іменники на –а, у яких при відмінюванні з'являються суфікси –ат, -ен, – до IV), «Відмінювання іменника» (іменники чоловічого роду з нульовим закінченням у родовому відмінку однини мають закінчення –а або –у (*болю, нежитю, тунелю, Сибіру, ступеня*), а іменники жіночого роду з нульовим закінченням – закінчення -і (*радості, емалі, Умані*)), «Поєднання іменника з прикметником» (*кумедний шимпанзе, простора авеню, смачна сальмі, вишукане меню*) та ін.

Репрезентуйте інтерактивний метод ейдетики на прикладі теми «Подвоєння у словах іншомовного походження».

Як відомо, метод ейдетики пропонує мимовільне запам'ятовування складних випадків граматики, орфографії за допомогою малюнків, піктограм, коротких розповідей. За допомогою цього методу учні швидко запам'ятовують мовознавчі поняття.

Скористатися методом ейдетики можна під час вивчення теми «Подвоєння у словах іншомовного походження». Для цього учням можна запропонувати таку коротку розповідь: *«У Голландії була розкішна вілла, на якій жила панна Белла (по-іспанськи донна), як Мадонна. Панна їла манну, пила мокко, приймала ванну. Вага нетто панни у ванні – тонна, вага брутто – менша. Коли дзвонив телефон, панна казала «Алло» і від здивування «Овва». Панні привозили голландські квіти і подарунки із Марокко, за які вона не платила жодного пенні. Панна читала **аннали** історії, розповіді про **Будду** та **буддистів**, про ісламського **муллу**, а також твори **Діккенса** та **Шиллера**. На стінах у віллі висіли гарні **панно**, а на клумбах росли **канна** та **дурра**. Разом з нею жили **панни Інна, Емма, Стелла** і їхня **бонна Ізабелла**».*

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Варіант 1

1. Предмет, об'єкт та завдання методики викладання української мови в школі.
2. Наведіть приклад реалізації соціокультурної змістової лінії програми на уроках з української мови у 5 класі.
3. Продемонструйте реалізацію принципу доступності на прикладі вивчення теми «Будова слова».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Асоціативний куц» на прикладі теми «Фразеологізми, їхнє значення» у 6 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 2

1. Різновиди методики викладання української мови, її зв'язок з іншими дисциплінами.
2. Наведіть приклад реалізації соціокультурної змістової лінії програми на уроках з української мови у 6 класі.
3. Продемонструйте реалізацію принципу доступності на прикладі вивчення теми «Словотвір».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Асоціативний куц» на прикладі теми «Лексичне значення слова. Однозначні та багатозначні слова».
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 3

1. Основні аспекти навчання української мови у середній школі.
2. Наведіть приклад реалізації соціокультурної змістової лінії програми на уроках з української мови у 7 класі.
3. Продемонструйте реалізацію принципу наступності на прикладі вивчення теми «Поділ іменників на відміни».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Правопис складних іменників»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 4

1. Принципи навчання української мови в середній школі.
2. Наведіть приклад реалізації соціокультурної змістової лінії програми на уроках з української мови у 8 класі.

3. Продемонструйте реалізацію принципу наступності на прикладі вивчення теми «Члени речення».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Правопис складних прикметників».
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 5

1. Традиційні методи навчання української мови в середній школі.
2. Наведіть приклад реалізації соціокультурної змістової лінії програми на уроках з української мови в 9 класі.
3. Продемонструйте реалізацію принципу науковості на прикладі вивчення теми «Рід іменника».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Розділові знаки в реченні з однорідними членами»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 6

1. Інноваційні методи навчання української мови в школі: загальна характеристика.
2. Наведіть приклад реалізації соціокультурної змістової лінії програми на уроках з української мови в 10 класі.
3. Продемонструйте реалізацію принципу науковості на прикладі вивчення теми «Відокремлені члени речення».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Акваріум» на прикладі теми «Запозичені слова в українській мові»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 7

1. З історії методики викладання української мови.
2. Наведіть приклад реалізації соціокультурної змістової лінії програми на уроках з української мови в 11 класі.
3. Продемонструйте реалізацію принципу перспективності на прикладі вивчення теми «Дієприкметник і дієприслівник».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Акваріум» на прикладі теми «Пасивна лексика української мови»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 8

1. Основні підходи до навчання української мови в середній школі.
2. Наведіть приклад реалізації математичної компетентності на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу перспективності на прикладі вивчення теми «Правопис складних іменників».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Мікрофон» на прикладі теми «Групи прикметника за значенням»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 9

1. Лексикографічні праці з методики викладання української мови в середній школі.
2. Наведіть приклад реалізації інформаційно-цифрової компетентності на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу наочності на прикладі вивчення теми «Просте речення».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Мікрофон» на прикладі теми «Розділові знаки у складному реченні»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 10

1. Методичні погляди М.Шкільника.
2. Наведіть приклад реалізації соціальної та громадянської компетентності на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу наочності на прикладі вивчення теми «Дієслово».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Обери позицію» на прикладі теми уроку розвитку усного мовлення в 10 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 11

1. Державний освітній стандарт з української мови для середньої школи.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Уміння вчитися упродовж життя» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу наочності на прикладі вивчення теми «Числівник».

4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Групування» на прикладі теми «Способи словотвору» в 10 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 12

1. Урок як основна форма навчання. Макро- та мікроструктура уроку.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Екологічна грамотність і здорове життя» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу послідовності на прикладі вивчення теми «Іменник».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод ейдетики на прикладі теми «Подвоєння приголосних у словах іншомовного походження»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 13

1. Проблема типології уроків української мови.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Спілкування державною мовою» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу послідовності на прикладі вивчення синтаксису в середній школі.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод ейдетики на прикладі теми «Правопис ненаголошених голосних»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 14

1. Урок вивчення нового матеріалу: завдання, структура, методи.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Підприємливість» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу систематичності на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод ейдетики на прикладі теми «Спрощення у групах приголосних»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 15

1. Урок узагальнення та систематизації вивченого: завдання, структура, методи.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Спілкування іноземними мовами» на уроках з української мови.

3. Продемонструйте реалізацію принципу зв'язку теорії з практикою на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Обери позицію» на прикладі теми «Розділові знаки в простому ускладненому реченні»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 16

1. Урок розвитку мовлення.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Загальнокультурна грамотність» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу наочності на прикладі теми «Запозичена лексика».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Ажурна пилка» на прикладі теми «Синоніми, антоніми, омоніми».
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 17

1. Урок перевірки й обліку набутих знань: завдання, структура, методи.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності в природничих науках і технологіях на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу перспективності на прикладі вивчення теми «Будова слова. Словотвір».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Ажурна пилка» на прикладі теми «Складнопідрядні речення»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 18.

1. Урок аналізу контрольних робіт: завдання, структура, методи.
2. Наведіть приклад реалізації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу креативності на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод ейдетики на прикладі вивчення теми «Фразеологія».
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 19

1. Урок закріплення вивченого матеріалу: завдання, структура, методи.
2. Наведіть приклад реалізації наскрізної лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу індивідуального підходу до учнів на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод ейдетики на прикладі вивчення теми «Лексичне значення слова».
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 20

1. Урок повторення.
2. Наведіть приклад реалізації наскрізної лінії «Здоров'я і безпека» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу доступності на прикладі вивчення фонетики.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Розділові знаки у складному безсполучниковому реченні».
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 21

1. Нестандартні уроки української мови.
2. Наведіть приклад реалізації діяльнісної змістової лінії на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу доступності на прикладі вивчення орфографії.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Ступені порівняння прикметника».
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 22

1. З історії формування уроку.
2. Наведіть приклад реалізації мовленнєвої змістової лінії на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу доступності на прикладі вивчення пунктуації.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Два – чотири – усі разом» на прикладі теми «Поділ іменника на відміни».

5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 23

1. Концепція національної школи.
2. Наведіть приклад реалізації мовленнєвої змістової лінії на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу систематичності на прикладі вивчення фонетики.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Правопис прислівників»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 24

1. Особливості проведення уроку – написання переказу.
2. Наведіть приклад реалізації математичної компетентності щодо вивчення теми «Пунктуація».
3. Продемонструйте реалізацію принципу зв'язку теорії з практикою на прикладі вивчення орфографії.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Правопис частки не»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 25

1. Перекази та їх різновиди.
2. Наведіть приклад реалізації математичної компетентності на уроках розвитку мовлення.
3. Продемонструйте реалізацію принципу креативності на прикладі вивчення лексики.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Навчаючи – учусь» на прикладі теми «Правопис апострофа»
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 26

1. Диктанти, їх різновиди.
2. Наведіть приклад реалізації інформаційно-цифрової компетентності на уроках розвитку мовлення.
3. Продемонструйте реалізацію принципу індивідуального підходу до учнів на уроці аналізу контрольних робіт.

4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Карусель» на прикладі теми: «Закінчення родового відмінка іменників II відміни» в 6 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 27

1. Урок написання контрольного диктанту: підготовка вчителя до уроку, проведення уроку.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Підприємливість» на уроках вивчення числівника.
3. Продемонструйте реалізацію принципу зв'язку навчання з життям на прикладі вивчення розділу «Риторика».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Симпозіум» на прикладі теми: «Текст, основні ознаки, будова. Мікротема і абзац» в 9 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 28

1. Твір як різновид завдань з розвитку мовлення. Класифікації творів.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Підприємливість» на уроках вивчення ступенів порівняння прикметника.
3. Продемонструйте реалізацію принципу вивчення морфології на синтаксичній основі.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Ротаційні трійки» на прикладі теми: «Розділові знаки між частинами складносурядного речення» в 9 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 29

1. Урок написання навчального твору.
2. Наведіть приклад реалізації математичної компетентності на прикладі вивчення теми «Творення активних і пасивних дієприкметників».
3. Продемонструйте реалізацію принципу міжпредметного та внутрішньопредметного зв'язку на прикладі вивчення теми «Рід іменників».
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Спільний проект» на прикладі теми: «Речення з однорідними членами» у 8 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 30

1. Урок написання контрольного твору.
2. Наведіть приклад реалізації математичної компетентності на прикладі вивчення теми «Безособові форми дієслова».

3. Продемонструйте реалізацію принципу природовідповідності на уроках фонетики в 5 класі.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Обговорення проблеми у загальному колі» на прикладі теми: «Основні види складнопідрядних речень» в 9 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 31

1. Класифікації вправ з української мови (загальний огляд).
2. Наведіть приклад реалізації наскрізної лінії «Здоров'я і безпека» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу зв'язку навчання пунктуації і виразного читання на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Карусель» на прикладі теми: «Види обставин, способи вираження їх» у 8 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 32

1. Різновиди орфографічних та пунктуаційних вправ.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Спілкування державною мовою» під час вивчення розділу «Риторика».
3. Продемонструйте реалізацію принципу зв'язку навчання з вихованням на уроках написання навчального переказу.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Спільний проект» на прикладі теми: «Відокремлені прикладки» у 8 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 33

1. Різновиди лексичних та стилістичних вправ.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Уміння вчитися упродовж життя» на прикладі вивчення розділу «Культура мовлення».
3. Продемонструйте реалізацію принципу взаємозалежності мови та мислення на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Два – чотири – всі разом» на прикладі теми: «Групи вигуків за значенням» в 7 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 34

1. Різновиди помилок. Робота над їх виправленням.

2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Уміння вчитися упродовж життя» на прикладі вивчення орфографії.
3. Продемонструйте реалізацію принципу активності на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Ротаційні трійки» на прикладі теми: «Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення» у 8 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 35

1. Факультатив з української мови.
2. Наведіть приклад реалізації інформаційно-цифрової компетентності під час вивчення тем з розвитку мовлення.
3. Продемонструйте реалізацію принципу креативності під час вивчення морфології.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Обговорення проблеми у загальному колі» на прикладі теми: «Тире у безсполучниковому реченні» в 9 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 36

1. Гурткова робота з української мови в середній школі.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Екологічна грамотність і здорове життя» на уроках розвитку мовлення.
3. Продемонструйте реалізацію принципу міцності знань на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Карусель» на прикладі теми: «Основні види складнопідрядних речень» в 9 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 37

1. Позакласна та позашкільна робота з української мови.
2. Наведіть приклад реалізації математичної компетентності під час вивчення синтаксису.
3. Продемонструйте реалізацію принципу індивідуального підходу до учнів під час уроку аналізу контрольного диктанту.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Спільний проект» на прикладі теми: «Відокремлені уточнювальні члени речення» у 8 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 38

1. Кабінет української мови у середній школі. Роль кабінету, його обладнання. Зміст і форми роботи.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Загальнокультурна грамотність» на прикладі вивчення синтаксису.
3. Продемонструйте реалізацію принципу єдності національного та загальнолюдського на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Дискусія у стилі телевізійного ток-шоу» на прикладі теми: «Обмеження вживання форм активних дієприкметників теперішнього часу в сучасній українській мові, способи заміни їх» в 7 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 39

1. Шляхи та засоби удосконалення кваліфікації вчителя мови в умовах нової української школи.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Загальнокультурна грамотність» на прикладі вивчення лексики.
3. Продемонструйте реалізацію принципу розвивального характеру навчання на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Відгадай» на прикладі теми: «Складні речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку» у 9 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 40

1. Компетентнісний підхід до викладання української мови в школі: характеристика ключових компетенцій, наскрізних та змістових ліній програми.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Загальнокультурна грамотність» на прикладі вивчення фразеології.
3. Продемонструйте реалізацію принципу зв'язку навчання кількох мов під час вивчення лексикології.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод ейдетики на прикладі теми: «Прикладка як різновид означення. Написання прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки» у 8 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 41

1. Словникова робота на уроках з української мови.

2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Екологічна грамотність і здорове життя» на уроках розвитку мовлення.
3. Продемонструйте реалізацію принципу навчання фонетики на текстовій основі.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Порожній стілець» на прикладі теми: «Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків» у 5 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 42

1. Інноваційні типи уроків.
2. Наведіть приклад реалізації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» на прикладі уроків розвитку мовлення.
3. Продемонструйте реалізацію лексико-синтаксичного принципу навчання української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Карусель» на прикладі теми: «Частки, що надають слову або реченню додаткових відтінків» в 7 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 43

1. Інтерактивне навчання української мови в середній школі.
2. Наведіть приклад реалізації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність» на прикладі уроків з лексикології.
3. Продемонструйте реалізацію принципу індивідуалізації та диференціації на уроках з української мови.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «Ротаційні трійки» на прикладі теми: «Будова і види словосполучень за способом вираження головного слова» у 8 класі.
5. Напишіть конспект уроку з української мови

Варіант 44

1. Класифікації усних та письмових вправ у методичній літературі.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності в природничих науках і технологіях на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу наочності під час вивчення фразеології.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод кубування під час вивчення морфології.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

Варіант 45

1. Методичні рекомендації щодо проведення навчального та контрольного переказів.
2. Наведіть приклад реалізації компетентності «Спілкування державною мовою» на уроках з української мови.
3. Продемонструйте реалізацію принципу перспективності під час вивчення фонетики.
4. Репрезентуйте інтерактивний метод «мозкового штурму» на уроках з української мови.
5. Напишіть конспект уроку з української мови.

ДОДАТОК А

ВРАЗКИ КОНСПЕКТІВ УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Автор: Роман Сколоздра, учитель української мови та літератури
Крупського ЗЗСО І-ІІ ступенів Львівської області:*

1. Тема: Узагальнення й систематизація вивченого з морфології (6 клас)

Мета уроку:

- *навчальна* – узагальнити знання учнів про основні морфологічні особливості іменників, прикметників, займенників і числівників та вдосконалити вміння групувати вивчений матеріал; редагувати неправильно побудовані словосполучення;
- *розвивальна* – розвивати навички визначати причинно-наслідкові зв'язки між мовними фактами, систематизувати вивчений матеріал, розвивати прагнення удосконалювати навички з культури мовлення;
- *виховна* – виховувати любов до рідного слова, народної творчості, зокрема прислів'їв та приказок.

Тип уроку: узагальнення й систематизації вивченого.

Методи та прийоми уроку: мікрофон, бесіда, слово вчителя, метод вправ, кубування, робота в групах.

Компетентності: підприємливість, загальнокультурна грамотність.

Обладнання: мультимедійний проектор, роздатковий матеріал, куб, мікрофон, підручник.

Перебіг уроку

1. Організаційний момент

2. Перевірка домашнього завдання

Учитель: На домашнє завдання Ви мали переписати будь-який вірш Т. Шевченка, виписати займенники та охарактеризувати їх. Прошу розгорнути зошити і показати виконане домашнє завдання. Хто бажає озвучити своє завдання?

3. Ознайомлення з темою та метою уроку

Учитель: Сьогодні на уроці ми повторимо та узагальнимо основні відомості про іменні частини мови.

4. Робота над узагальненням основних теоретичних відомостей про іменник, прикметник, числівник та займенник

Учитель застосовує метод мікрофон.

Запитання:

- 1) Назвіть іменні частини мови (іменник, прикметник, числівник і займенник);
- 2) Яка частина мови змінюється за числами та відмінками і належить до одного із трьох родів (іменник);
- 3) Скільки відмін має іменник? (4);
- 4) Іменники яких відмін ділять на групи? (першої та другої);
- 5) Які групи прикметників за значенням ви знаєте? (якісні, відносні та присвійні);
- 6) Від яких прикметників утворюються ступені порівняння? (від якісних прикметників);
- 7) Сформулюйте визначення числівника і займенника.

5. Виконання практичних завдань

Учитель: Учні, сьогодні ми з вами сядемо в чарівний потяг і вирушимо в незвичайну мандрівку із зупинками – іменними частинами мови.

Завдання для кожної зупинки вчитель спроектує на дошку або дає роздатковий матеріал.

І зупинка. Місто іменників

«Дивні оголошення». Знайти і виправити помилки. Пояснити орфограми.

Потрібен продавець! Звертатись до першого листопаду (листопада)

Вирушаємо у подорож до Риму (Рима).

Оголошуємо конкурс на краще фото Донбаса (Донбасу).

Бажаєш вести здоровий спосіб життя? Тобі до нас. Запис у директора спортклуба (спортклубу).

Скульптури на замовлення. Виготовляємо з каменя (каменю).

Увага! Велопробіжка до одного кілометру (кілометра).

Сьогодні у палаці культури відбудеться презентація романа американського письменника (роману).

Дешевий хліб можна придбати біля млину (млина).

Виготовляємо дашок, що захищає від вітра (вітру).

У нас можете замовити чай зі звіробоя (звіробою).

Увага! Лікування ячменю на оці (ячменя).

«Кубування». Учні виймають картки з іменниками і, обертаючи різні грані куба, характеризують цей іменник за ознаками, які йому властиві.

	лексичне значення		
конкретний, абстрактний	відміна	число	істота, неістота
	рід		

Муха, вовк, ягня, перо, барс, сирота, зелень, будинок, листоноша, токарь, кінь, село, кошеня, дерево, ножиці, ожина, чай, макарони, тиша, туризм, ансамбль, посуд, коріння, листя, корова, дракон, молоко, згряя, табун, вірус, молодь.

II зупинка. Галявина прикметників

Вправа «Лінгвістичний зоопарк». Учні діляться на малі групи (по 4); отримують картки із зображеннями тварин (качка, осел, баран, лисиця, змія, заєць, лебідь). Завдання – скласти словосполучення з прикметником, визначити розряд за значенням, довести багатозначність.

Орієнтовні відповіді:

Качине м'ясо, качиний дзьоб, качині повадки.

Ослячі чоботи, ослячі вуха, осячча впертість.

Баранячий розум, баранячий кожух, баранячий ріг.

Лисяча нора, лисяча шуба, лисячий погляд.

Зміїна посмішка, зміїна отрута, зміїне гніздо.

Заячий хвіст, заяча вдача, заяча шапка.

Лебедина вірність, лебедина подушка, лебединий пух.

Вправа «Словесний художник» (робота у групах).

Вчитель роздає учням картини (фото) із зображенням пейзажів. Завдання – описати картину, використовуючи прикметники, пояснити орфограми.

I група – якісні II група – відносні III група – присвійні

III зупинка. Хутір займенників

Вправа «Загадкові кишеньки». На дошці – ватман з кишеньками, на яких записані розряди займенників. Учні виймають картки із загадками, відгадують, знаходять займенник, називають розряд і його морфологічні ознаки, ставлять у відповідну кишеньку і називають два інші займенники цієї групи.

Пан поважний походжає, якого хвіст, мов ружа, сяє (якого, відносний).

Ця мадам, як сніг, розцвіла, та за вітром полетіла (ця, вказівний).

Вогнева стріла пролітає, ніхто у світі не спіймає (ніхто, заперечний).

Сиві воли усе поле злягли (усе, означальний).

Без рук, без ніг, а кожного змусить спати (кожного, означальний).

Як зростав – у землю ліз, хто дістав – утерсь від сліз (хто, відносний).

Сидить дівчина в траві, а лице її в крові (*її*, присвійний).

На чужій спині їде, а на своїй тягар везе (*своїй*, присвійний).

Які ноги заввишки, такий ніс завдовжки, хату на хаті має, жабам рахунок має (*які* – відносний, *такий* – вказівний).

Якою дорогою півроку їздять на коні, а півроку без коня? (*якою*, питальний)

Загудів невидимий дзвін, а його голос на кілька сіл (*його*, присвійний).

Стоять красуні на воді, вінки в них білі й золоті (*в них*, особовий).

День і ніч крутиться, а ніхто не помічає (*ніхто*, заперечний).

Мене просять і чекають, як покажусь – утікають (*мене*, особовий).

Дід старий попід стіною робить чистоту собою (собою, зворотний).

Білява-білява перед Богом стояла: «Боже милий, моє тіло рубають, а кров мою п'ють» (*моє*, присвійний).

Через воду переводить, а сам з місця вік не сходить (*сам*, означальний).

Спритний майстер по стрибках, її хвіст на гілочках (*її*, присвійний).

Брат до брата в гості прийшов, а той ховається (*той*, вказівний).

IV зупинка. Мегаполіс числівників

Робота в малих групах

Узгодити числівники з іменником

I група – замовлення шеф-кухаря ресторану в супермаркеті

2 (лимон), 4 (банан), 6 (яблуко), 5 (груша), 3 (ананас), 30 (слива).

Відповідь: 2 лимони, 4 банани, 6 яблук, 5 груш, 3 ананаси, 30 слив.

II група – магазин техніки

2 (комп'ютер), 3 (планшет), 4 (смартфон), 5 (телефон), 6 (телевізор), 22 (електрочайник).

Відповідь: 4 комп'ютери, 3 планшети, 4 смартфони, 5 телефонів, 6 телевізорів, 22 електрочайники.

III група – магазин одягу

2 (светр), 4 (костюм), 5 (сорочка), 7 (футболка), 10 (сукня), 6 (жакет).

Відповідь: 2 светри, 4 костюми, 5 сорочок, 7 футболок, 10 суконь, 6 жакетів.

IV група – зоопарк

5 (зебра), 2 (жираф), 4 (бегемот), 23 (павич), 8 (мавпа), 5 (тигрятко).

Відповідь: 5 зебр, 2 жирафи, 4 бегемоти, 23 павичі, 8 мавп, 5 тигряток.

6. Підведення підсумків уроку. Оцінювання учнів

Учитель: Отже, наш урок підходить до завершення, тому прошу кожного з вас продовжити речення: «Сьогодні на уроці ми...»

7. Домашнє завдання

1) Повторіть весь теоретичний матеріал з розділу «Морфологія».

2) Виконайте завдання на вибір:

- Напишіть анонс кінофільмів, зазначаючи дату, годину та вартість квитків. Використовуйте кількісні та порядкові числівники, написані літерами.

- Створіть невеличкий текст для реклами закладу обслуговування (дитяче кафе, перукарня, супермаркет, дитячий розважальний центр), використовуючи форми вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників.

Список використаної літератури:

1. *Денисюк Л.* Систематизація та узагальнення вивченого, 6 клас: Українська мова / Л. Денисюк // Відкритий урок. – 2002. - № 1-2.
2. *Донченко Т.* Структура уроку з української мови (Проблема структури уроку вимагає переосмислення) / Тамара Кузьмівна Донченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 6 – 11.
3. *Заболотний О. В.* Українська мова: підр. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2014. – 256 с.
4. *Максимчук Г.* Інтерактивні методи навчання української мови / Галина Максимчук, Іван Хом'як // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 18 – 21.
5. *Остапенко Н.* Технологія сучасного уроку з української мови : навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 248 с.
6. *Плющ М. Я.* Вивчення морфології в 5-6 класах / М. Я. Плющ. – К., 1980.

2. Тема: Краса та багатство української мови (6 клас)

Мета уроку:

- *навчальна* – навчити учнів бачити красу та багатство української мови в кожному слові, визначати засоби, що збагачують нашу мову; навчити доводити красу та багатство української мови конкретними прикладами, аргументувати свою позицію;
- *розвивальна* – розвивати усне й писемне мовлення, логічне мислення, уміння й навички учнів аналізувати та узагальнювати;
- *виховна* – виховувати любов до рідної мови, гордість за рідний народ та його милозвучну мову.

Тип уроку: урок засвоєння нового матеріалу

Методи та прийоми уроку: мікрофон, бесіда, слово вчителя, метод вправ, робота з підручником, робота біля дошки.

Компетентності: загальнокультурна грамотність, спілкування державною мовою.

Обладнання: мультимедійний проектор, роздатковий матеріал, мікрофон, підручник, словники (тлумачні, фразеологічний та словник синонімів).

Перебіг уроку

1. Організаційний момент

Учитель: Доброго дня, дорогі шестикласники! Сьогодні розпочинаємо нашу мандрівку цікавими дорогами української мови. Для цієї подорожі нам знадобляться підручник, бажання вчитися і гарний настрій! Цьогоріч ми працюватимемо з підручником тих самих авторів, що й минулого року.

2. Підготовка до сприйняття нового матеріалу

Учитель: Прошу поглянути на екран і прочитати речення. Зверніть увагу на те, які епітети та порівняння використовують поети стосовно української мови.

1. Ти наше диво калинове, кохана материнська мово! (Д. Білоус). 2. Мово рідна! Ти ж – як море – безконечна, могутня, глибинна (С. Плачинда). 3. Мальовнича, барвінкова, українська рідна мово! Ти привітна, наче мати, милозвучна і крилата! (В. Процюк). 3. Вивчаймо нашу мову правічну і дзвінку, як сонце, світанкову, як річка, гомінку! (Н. Супруненко). 4. Мова барвиста, мова багата, рідна і тепла, як батьківська хата (В. Гринько). 5. Українська переможна мова в серці українському луна, ніжна, шовковиста, калинова, є така на світі лиш одна (О. Грибинюк).

Відповідь:

епітети: кохана, материнська, безконечна, могутня, глибинна, мальовнича, барвінкова, рідна, привітна, милозвучна, крилата, правічна, дзвінка, світанкова, гомінка, барвиста, багата, рідна, тепла, переможна, ніжна, шовковиста, калинова.

Порівняння: як море, наче мати, як сонце, як батьківська хата.

Учитель: Про що свідчать усі ці епітети й порівняння?

Відповідь: Про красу і багатство української мови.

3. Повідомлення теми, мети і завдань уроку

Учитель: Отож, тема нашого уроку – «Краса і багатство української мови». Ми з Вами побачимо, наскільки багатою, мелодійною, красивою є українська мова. Я думаю, що кожен із Вас після сьогоднішнього уроку зможе переконати будь-кого, що українська мова – барвиста, милозвучна, могутня, незнищенна!

4. Ознайомлення з новим матеріалом

Учитель: Краса української мови виявляється у її милозвучності, дзвінкості, музичності. Коли її називають однією із наймилозвучніших мов світу, це не комплімент, а визнання дійсного факту фонетичної досконалості й упорядкованості мови, яка уникає важких для вимови чи немилозвучних звукосполук. Милозвучність української мови досягається (спроєктовано на дошку):

- послідовним чергуванням голосних і приголосних;
- відсутністю збігу приголосних;
- переважанням голосних і дзвінких приголосних звуків над глухими;
- чергуванням прийменників і префіксів *у/в, з/зі/із/зо*, сполучників

і/ї.

Багатство української мови виявляється у (спроєктовано на дошку):

- багатстві словникового складу мови (уявіть, «Словник української мови» в 11-ти томах містить 134 тисячі слів, «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (2005 р.) вміщує 250 тисяч слів);

- кількості синонімів (наприклад, до слова *іти* можемо навести такі синоніми: *ходити, ступати, простувати, прямувати, крокувати, чимчикувати, блукати, плентатися, волоктися, чвалати, чалапати, дибати* та ін.)

- кількості фразеологізмів, крилатих висловів (як відомо, словник фразеологізмів (2003 р.) налічує майже 8 тисяч фразеологічних одиниць, а електронний словник – понад 20 тисяч; крім цього, українські фразеологізми можуть утворювати синонімічні ряди, антонімічні пари та бути омонімами. Наприклад, до слова *ледарювати* можна навести такі фразеологізми-синоніми: *бити байдики, бити баглаї, лежня справляти, сидіти склавши руки, тинятися без діла, ані за холодну воду не братися, сім неділь на тиждень справляти*).

- різноманітності засобів словотворення (*вовк – вовчик, вовчєня, вовчєнятко, вовчєняточко, вовчище, вовчисько*);

- кількості спільнокореневих слів.

5. Виконання вправ на застосування й закріплення знань.

Робота з підручником (вправа 1 (усно))

Учитель: Розгорніть підручник на с.5 і прочитайте вірш О. Підсухи. З'ясуйте, у чому, на думку автора, виявляється багатство української мови.

Ой яка чудова українська мова!

Де береться все це, звідкіля і як?..

Є в ній ліс – лісок – лісочок, пуца, гай, діброва,

Бір, перелісок, черноліс. Є іще й байрак.

І така ж розкішна і гнучка, як мрія.

Можна «звідкіля» і «звідки», можна і «звідкіль».

Є в ній хурделиця, віхола, завія,

Завірюха, хуртовина, хуга, заметіль.

Відповідь: у синонімічному багатстві.

Вибірково-розподільний диктант

Учитель: Зараз ми писатимемо вибірково-розподільний диктант. Для цього у зошиті ми намалюємо таблицю (вчитель малює на дошці або використовує мультимедійний проектор). Ваше завдання записати продиктовані слова у відповідний стовпець.

іменники	прикметники	дієслова

Слова для диктанту: мова, мовити, промовистий, мовлення, мовознавець, домовлятися, змова, безмовний, мовний, розмова, промова, мовець, відмовити, передмова, перемовини, багатомовний, двомовність

Відповідь:

Іменники: *мова, мовлення, мовознавець, змова, розмова, промова, мовець, передмова, перемовини, двомовність.*

Прикметники: *промовистий, безмовний, мовний, багатомовний.*

Дієслова: *мовити, домовлятися, відмовити.*

Питання:

- 1) Як ми називаємо такі слова? (спільнокореневими)
- 2) Який у них корінь? (мов-)
- 3) Про що свідчить така кількість спільнокореневих слів? (про багатство української мови, різноманітність засобів і способів словотворення).

Гра «Кишеньки»

Учитель: На дошці висить 2 кишеньки: «Правильна мова» і «Багата, гарна мова». Ваше завдання підходити за чергою до мене, виймати картку зі словом-епітетом про мову і класти у відповідну кишеньку.

Перелік слів на картках: розкішна, бездоганна, барвіста, неповторна, солов'їна, точна, зразкова, незвичайна, зрозуміла, відшліфована, колоритна, живописна, милозвучна, гармонійна.

Відповідь:

Правильна мова: бездоганна, точна, зразкова, зрозуміла, відшліфована.

Багата, гарна мова: розкішна, барвіста, неповторна, солов'їна, незвичайна, колоритна, живописна, милозвучна, гармонійна.

Слухання та аналіз тексту.

Учитель: Щоб Ви краще переконалися у красі та багатстві української мови, прошу послухати таку цікаву і пізнавальну розповідь.

Часто ми чуємо суперечки про те, яка мова найкраща, найбагатша, наймилозвучніша. Звичайно, нам дуже хочеться, щоб саме наша мова була такою. Проте іноді у всіляких дискусіях нам через нестачу елементарних знань бракує аргументів, що підтвердили б красу й унікальність української мови. Як аргумент можемо навести історію, що відбулася в далекому 1916 році.

Було це давно – ще за старої Австрії. У купе швидкого потяга Львів – Відень їхали чотири пасажири: англієць, німець, італієць і наш українець. Говорили про різне і нарешті почали – про мови: чия мова найкраща, найбагатша, котрій належить світове майбутнє. Зрозуміло, що кожний вихваляв свою мову!

Англієць заявив, що Англія – це країна завойовників і великих мандрівників, які славу її мови рознесли по всьому світу. Англійська мова – це мова Шекспіра, Байрона, Діккенса, Ньютона, Дарвіна та інших великих письменників і науковців. Очевидно, англійська мова – це світова мова!

Гордовитий німець відразу заперечив, бо німецька мова – це мова двох імперій: Великонімеччини та Австрії. Це мова філософії, техніки, армії, медицини, мова славетних Шіллера, Канта, Вагнера, Гете і Гейне. І тому тільки німецькій мові належить світове майбутнє.

А італієць, посміхаючись, сказав: “Ви обидва не маєте рації. Моя мова – мова сонячної Італії – це мова музики, мова кохання – а про кохання мріє кожен. Італійською мовою написані славетні твори Данте, Боккаччо, Петрарки, лібрето знаменитих опер Верді, Пуччіні, Россіні та інших великих італійців. Ні, тільки італійська мова може стати провідною мовою у світі!”

А наш українець, вислухавши всіх, сказав: “Я міг би, панове, як і Ви, хвалитись, що моя рідна мова – це мова незрівнянного сатирика Котляревського, безсмертного генія Тараса Шевченка, неперевершеного в світі лірика Лесі Українки, великого титана Франка. Я міг би назвати багато славних імен свого народу, але не в тому суть! Ви ж нічого не сказали про саме багатство і можливості Ваших мов. А це найважливіше! Наприклад, чи могли б ви у своїх мовах написати невелике оповідання, у якому би всі слова починалися з тієї самої літери?!”

– О ні! Це неможливо, – заявили всі.

– Ось, на ваших мовах це неможливо, а в нашій – це зовсім просто! Назвіть якусь букву, – звернувся він до німця.

– Хай буде “П”, – сказав той.

– Добре. Оповідання буде називатися “Перший поцілунок”.

Популярному перемишльському поету Павлу Петровичу Подільчаку прийшло поштою приємне повідомлення: «Приїздить Павле Петровичу, – писав поважний правитель Підгорецького повіту Полікарп Пантелеймонович Паскевич, – погостюєте, повеселитесь». Павло Петрович поспішив, прибувши першим поїздом. Підгорецький палац Паскевичів привітно прийняв приїжджого поета. Потім підїхали поважні персони – приятелі Паскевичів... Посадили Павла Петровича поряд панночки – премилої Поліни Полікарпівни.

Поговорили про політику, погоду. Павло Петрович прочитав підібрані пречудові поезії. Поліна Полікарпівна пограла прекрасні полонези Понятовського, прелюдії Пуччіні. Поспівали пісень, потанцювали падеспан. польку. Прийшла пора – попросили пообідати. Поставили повні підноси пляшок: портвейну, плинки, пшеничної, підігрітого пуншу, пива; принесли печені поросята, приправлені перцем, півники, пахучі паляниці, печінковий паштет, пухкі пампушки під печеричною підливою, пироги, підсмажені пляцки. Потім подали пресолодкі пряники, персикове повидло, помаранчі, повні порцелянові полумиски полуниць, порічок. Почувши приємну повноту, Павло Петрович подумав про панночку. Поліна Полікарпівна попросила прогулятись по Підгорецькому парку, помилуватись природою, послухати пташині переспіви. Пропозиція повністю підійшла прихмелілому поету. Походили, погуляли ... Порослий папороттю прадавній парк подарував приємну прохолоду. Повітря п'янило принадними пахощами.

Побродивши по парку, пара присіла під пророслим плющем платаном.

Посиділи, помріяли, позітхали, пошепталися, пригорнулися. Почувсь перший поцілунок: прощай, парубоче привілля, пора поету приймакувати.

Питання до учнів:

1) То ж у чому ще виявляється краса і багатство української мови? (Можна написати оповідання або вірш, у яких би всі слова починалися на одну букву).

2) Що ще свідчить про багатство української мови?

Учитель: Чи звернули ви увагу, який багатий цей текст? Тут є власні і загальні назви, багато епітетів, однорідних членів речення; є прості і складні речення. Текст має також інформаційний характер, адже перелічено різні страви, напої, танці.

6. Підведення підсумків уроку

Ми сьогодні отримали дуже багато цікавої та корисної інформації про красу і багатство української мови. Тому прошу відповісти на питання (метод «Мікрофон»):

1) У чому полягає краса української мови?

2) Чому українську мову вважають багатогою?

3) Як переконати людей, які не визнають краси і багатства української мови у протилежному?

Учитель: Дякую за відповіді. І насамкінець подивіться на дошку. На нас увесь урок чекала ця квітка (на дошці намальована квітка з великими пелюстками). Ми сьогодні чули багато епітетів щодо української мови, сподіваюся, що ви їх запам'ятали, тому ваше завдання заповнити пелюстки квітки словами, які характеризують українську мову.

7. Оцінювання учнів на уроці

8. Домашнє завдання

На домашнє завдання підготуєте проект, завдання для якого запропоноване на с. 7 підручника. Для виконання проекту об'єднайтеся в групи по 4 особи. Ви повинні підготувати невеликий виступ на одну із запропонованих тем. До виступу можна додати ілюстрації, музичний супровід. Для якісного виконання проекту розподіліть між собою обов'язки.

Список використаної літератури:

1. Глазова О. Уроки української мови в 6 кл.: орієнтовне календарно-тематичне планування, варіативні плани-конспекти уроків, методичні коментарі: методичний посібник для вчителя / О. Глазова. – К.: Видавничий дім «Освіта». 2014.

2. Глазова О. П. Українська мова: підручник для 6 кл. загальноосв. навч. закл. / О. П. Глазова. – К.: Видавничий дім «Освіта». 2014. – 240 с.

3. Донченко Т. Структура уроку з української мови (Проблема структури уроку вимагає переосмислення) / Тамара Кузьмівна Донченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 6 – 11.

4. Заболотний О. В. Українська мова: підр. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К.: Генеза, 2014. – 256 с.

5. Максимчук Г. Інтерактивні методи навчання української мови / Галина Максимчук, Іван Хом'як // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 18 – 21.

6. Остапенко Н. Технологія сучасного уроку з української мови : навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 248 с.

7. Матеріали, вміщені на сайті <http://vsviti.com.ua>

ДОДАТОК Б

ВИДИ РОБІТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ПРОГРАМОЮ⁷

ПЕРЕКАЗИ

❖ Усні перекази:

- Усний вибірковий переказ художнього тексту, що містить опис предмета (за колективно складеним планом) (5 кл.).
- Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису тварини, що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним простим планом) (5 кл.).
- Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму (5 кл.).
- Докладний усний переказ тексту із завданням: заміною іншомовних слів українськими відповідниками (6 кл.).
- Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму (6 кл.).
- Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи (6 кл.).
- Докладний усний переказ тексту публіцистичного стилю з елементами роздуму (за простим планом) (6 кл.).
- Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини (за складним планом) (6 кл.).
- Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в художньому стилі (8 кл.).
- Вибірковий усний переказ тексту художнього стилю (9 кл.).
- Стислий усний переказ тексту публіцистичного стилю (за складним планом) (9 кл.).
- Усний переказ текстів різних стилів із творчим завданням (10 кл.).
- Усний переказ тексту публіцистичного стилю (10 кл.).
- Переказування художнього тексту (10 кл.).

⁷ Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>; Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11-й клас. Рівень стандарту (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407)) // Дивослово. – 2018. – №7–8. – С. 2–15. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

❖ **Письмові перекази:**

- Докладний письмовий переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (тварини), що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним планом) (5 кл.).
- Письмовий докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму, що містить однорідні члени речення (5 кл.).
- Письмовий вибірковий переказ художнього тексту, що містить опис приміщення (6 кл.).
- Докладний письмовий переказ тексту, що містить опис природи (6 кл.).
- Докладний письмовий переказ тексту-роздуму дискусійного характеру в публіцистичному стилі (7 кл.).
- Стислий письмовий переказ розповідного тексту художнього стилю про виконання певних дій (7 кл.).
- Докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням прикладок (8 кл.).
- Стислий письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі (за складним планом) (8 кл.).
- Докладний письмовий переказ тексту публіцистичного стилю з творчим завданням (9 кл.).
- Вибірковий письмовий переказ тексту наукового стилю (з використанням складних речень з різними видами зв'язку) (9 кл.).
- Докладний переказ із творчим завданням (10 кл.).
- Переказ публіцистичного тексту (10 кл.).
- Письмовий докладний переказ текстів різних стилів (10 кл.).
- Переказ тексту наукового чи публіцистичного стилю, що містить незмінювані іменники (10 кл.).
- Докладний переказ тексту публіцистичного стилю із творчим завданням (11 кл.).
-

ТВОРИ

❖ **Усні твори:**

- Усний твір-опис приміщення на основі особистих вражень або за картиною в художньому стилі (6 кл.).
- Усний твір розповідного характеру в художньому стилі про виконання певних дій на основі власних спостережень з використанням дієприслівникових зворотів (за складним планом) (7 кл.).
- Усний твір-опис пам'ятки історії й культури за картиною в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням порівняльних зворотів (8 кл.).

- Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за складним планом) з використанням називних речень для позначення місця (8 кл.).

- Усний твір-роздум у публіцистичному стилі мовлення на суспільну тему (9 кл.).

❖ Письмові твори

- Письмовий твір-опис предмета (тварини) з використанням слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності (у художньому стилі) (5 кл.).

- Письмовий твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів, у художньому стилі за колективно складеним планом (орієнтовні теми: «Чому людина має бути чемною», «Чому потрібно захищати слабших», «Чому потрібно вивчати іноземну мову») (5 кл.).

- Письмовий твір-роздум за колективно складеним планом у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому необхідно знати історію свого народу», «Чому потрібно знати звичаї свого народу», «Чого не можна купити за гроші», «Чому потрібно берегти природу») (5 кл.).

- Письмовий твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і вражень у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому я пишаюся своїм товаришем», «Який вчинок можна вважати героїчним», «У яких вчинках виявляється людська шляхетність») з використанням фразеологізмів (6 кл.).

- Письмовий твір-опис природи в художньому стилі на основі особистих вражень або за картиною на матеріалі відомих полотен українських пейзажистів А. Куїнджі, С. Васильківського, І. Айвазовського та ін.

- Письмовий твір розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі (орієнтовні теми: «Що я роблю для здійснення своєї мрії», «У чому полягає гідність людини», «Що важливіше – наполегливість чи скромність») з використанням займенників, що належать до різних розрядів (6 кл.).

- Письмовий твір-опис зовнішності людини за картиною українського художника (Т. Шевченка, М. Пимоненка, О. Мурашка та ін.) у художньому стилі з використанням дієприкметників і дієприкметникових зворотів (за складним планом) (7 кл.).

- Письмовий твір розповідного характеру про виконання автором улюбленої справи в художньому стилі (орієнтовні теми: «Душу я у вишивку вкладаю», «Як я створюю прикраси з бісеру», «У гуртку оригамі», «Збирання моделей човнів – улюблене заняття чоловіків нашої родини», «Як наш клас готує контент для заповнення блога») (7 кл.).

- Письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень або за картиною в художньому стилі (за складним планом) з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення (8 кл.).

- Написання твору-роздуму на морально-етичну тему в публіцистичному стилі (орієнтовні теми: «Своє, рідне – своєрідне», «Як відшукати свій шлях у житті», «Чи зможуть з часом селфі замінити родинні фотографії») з використанням безсполучникових речень (9 кл.).

- Твір-роздум на суспільно-політичну тему в публіцистичному стилі (10 кл.).

- Твір-роздум на морально-етичну тему в публіцистичному стилі (11 кл.).

ЕСЕ

- Есе (розмірковування в довільній формі) про красу й милозвучність української мови (5 кл.).

- Есе світоглядного змісту (орієнтовні теми: «Кого можна назвати патріотом рідної землі», «У чому полягає життєвий успіх») (6 кл.).

- Написання есе (орієнтовні теми: «Гармонія людини і природи як велика духовна цінність», «Земле барвінкова, дай мені здоров'я!») в публіцистичному стилі з використанням речень зі звертаннями та вставними словами (7 кл.).

- Складання есе про значення родинних традицій з використанням дієслів у різних часових формах (7 кл.).

- Написання есе «Які новітні засоби вияву творчості: на папері, полотні, у блогосфері – мені найбільше імпонують?». (9 кл.).

- Есе (орієнтовна тема: «Що робить мене щасливим(ою)») з використанням складнопідрядних речень (9 кл.).

- Написання есе «Прекрасна мить життя», «Чарівність і могутність слова», «З чого зіткане щастя?», «Наголос – душа слова», «Життя в гармонії з природою», «Моє бачення сучасної школи», «Чого варто уникати в спілкуванні», «Ціна недбалості», «Гаджети чи реальне спілкування?» (10 кл.).

- Написання есе за змістом висловів народної мудрості (10 кл.).

- Написання есе про явище природи, що викликає найбільше захоплення і здивування (10 кл.).

- Написання есе про свою заповітну мрію (11 кл.).

- Написання есе про реальну чи віртуальну мандрівку до одного із семи чудес України (11 кл.).

- Написання есе «Ця музика спонукає до думок», «Читання робить нас кращими» (11 кл.).

КАЗКИ ТА ОПОВІДАННЯ

- Створення казки, текст якої містить слова, що надають слову значення збільшеності та згрубілості (5 кл.).

- Створення оповідання про віртуальну мандрівку Україною з використанням іменників, утворених від поданих прикметників (наприклад: *полтавський – Полтавщина; вінницький – Вінниччина* та ін.) (6 кл.).

- Колективне складання «лінгвістичної» казки (орієнтовна назва: «Чому частини мови посварились і як вони помирились») (6 кл.).
- Складання байки (прозою) у формі діалогу між двома птахами – перелітним і таким, що залишається зимувати в Україні (з використанням інформації про птахів, зібраної в мережі Інтернет, та з вживанням у репліках діалогу складних речень, частини яких поєднано сполучниками (*тому що, щоб, але, для того щоб*) (7 кл.).
- Складання казки для меншого брата чи сестрички з використанням звуконаслідувальних слів (7 кл.).

ЛИСТИ

- Лист до рідної людини з використанням звертань та вставних слів (5 кл.).
- Складання листа до осені з використанням риторичних звертань та однорідних членів речення (*письмово*) (6 кл.).
- Складання листа до близької людини про враження від екскурсії до зоопарку з використанням незмінюваних іменників (наприклад: *гризлі, поні, какаду, ему* та ін.) (6 кл.).
- Складання тексту листа-запрошення на відкриття шкільного краєзнавчого музею (меморіальної дошки, пам'ятника історичній особі) з уживанням речень із простими та складними підметами (8 кл.).
- Написання ділового листа (10 кл.).
- Написання електронного листа (10 кл.).
- Написання листа другу / подрузі з іншої країни про спортивну подію в твоєму місті (11 кл.).

ЛИСТІВКИ

- Складання тексту вітальної листівки з нагоди Дня матері з використанням звертань (5 кл.).
- Складання тексту листівки (електронного листа), що містить привітання з Днем учителя (днем народження, сімейним святом) з використанням звертань, вставних слів (словосполучень) та однорідних членів речення (6 кл.).
- Складання листівки на паперових або електронних носіях із запрошенням на урочисту подію (день відкриття школи, ювілей першої вчительки) з використанням займенників, що належать до різних розрядів (6 кл.).

ІНФОРМАЦІЯ ДО ШКІЛЬНОЇ ГАЗЕТИ ЧИ ВЕБ-САЙТІВ

- Створення тексту інформації для шкільного веб-сайта або шкільної газети про цікавий випадок із життя класу з використанням різних за метою висловлення речень (5 кл.).
- Складання інформації до шкільного веб-сайта про цікавий випадок із життя класу (з використанням вставних слів і словосполучень) (5 кл.).

- Створення допису до шкільного веб-сайта про українських меценатів з використанням складних слів (наприклад: *добродій, милосердя, життєпис, благодійність*) (6 кл.).
- Складання інформаційного допису до шкільної газети або шкільного веб-сайта про подію з життя класу з використанням іменників – власних назв (імен і прізвищ однокласників, географічних назв і т. ін.) (6 кл.).
- Створення інформаційного повідомлення для шкільного веб-сайта з використанням дієприкметників про вдало організовану екскурсію (відвідану виставку, омріяну подорож) (7 кл.).
- Складання тексту для розміщення на шкільному веб-сайті про корисні для школярів лінгвістичні онлайн-словники (з використанням речень, ускладнених однорідними членами) (8 кл.).
- Створення допису до веб-сайта про успішну участь однокласників у Всеукраїнському фестивалі-конкурсі скрайбінг-роликів «Покоління мобільного Інтернету» (інформацію про конкурс зібрати в мережі Інтернет (9 кл.).

ПАМ'ЯТКИ / ІНСТРУКЦІЇ

- Укладання пам'ятки щодо дотримання найпоширеніших чергувань приголосних звуків (5 кл.).
- Складання інструкції «Як опанувати мобільний телефон найновішої моделі» з використанням іменників конкретних (наприклад: *корпус, екран, клавіатура*) та абстрактних (наприклад: *допомога, підказка, старання, успіх*) (6 кл.).
- Складання пам'ятки (інструкції) «Безпечне користування Інтернетом» з використанням дієслів різних способових форм (7 кл.).
- Складання пам'ятки «Правила дорожнього руху» з використанням прислівників та їхніх омонімів (наприклад: *удень – у день, назустріч – на зустріч, по-нашому – по нашому, надворі – на дворі*) (7 кл.).
- Складання пам'ятки «Як відрізнити сполучники й однозвучні з ними інші частини мови з прийменниками та частками (*проте – про те, зате – за те, якби – як би* та ін.) (7 кл.).
- Складання інструкції щодо користування електронними мовними словниками (8 кл.).

ВИСЛОВЛЕННЯ

- Складання висловлення за ілюстрацією (або коміксом) (5 кл.).
- Продовження висловлення за поданим початком (5 кл.).
- Складання висловлення (тексту) за змістом прислів'я (5 кл.).
- Складання висловлення з використанням опорних словосполучень (наприклад: *улюблені книжки, відповіді на запитання, запам'ятаю назавжди*) (5 кл.).
- Складання висловлення «Мої улюблені квіти» («Шкільний сад», «Що ми побачили в лісі») з використанням узагальнювальних слів при однорідних членах речення (5 кл.).

- Складання висловлення «Поїдемо поговорити з лісом!» («Про що розповіла верба») з використанням прямої мови (*усно*) (6 кл.).
- Складання висловлення про красу осінньої пори (пейзажної замальовки) за фотоілюстрацією з використанням однорідних членів речення (7 кл.).
- Складання висловлення про улюблену пісню з використанням дієприкметників (наприклад: *переконаний, оспіваний, стомлений, посмутнілий, зігрітий, усміхнений* та ін.) (7 кл.).
- Складання висловлення в публіцистичному стилі «Як досягти успіху» з уживанням фразеологізмів (наприклад: *не розгинаючи спину; не моргнувши оком*) (7 кл.).
- Складання висловлення про значення словників у здобутті освіти з використанням застарілих слів і неологізмів (8 кл.).
- Складання тексту, епіграфом до якого є слова «Національна фразеологія – душа кожної мови» (І. Огієнко) (8 кл.).
- Складання висловлення «Покрова – козацьке свято» з використанням запропонованих словосполучень (наприклад: *цікавість до минулого, гідність народу, козацька слава, збирати інформацію, цифрове покоління патріотів*) (8 кл.).
- Створення висловлення про відомого науковця-дослідника (педагога, митця), що містить речення з іменним складеним присудком (наприклад: *став першим, вважається першовідкривачем, був працюючий*) (8 кл.).
- Створення висловлення про улюблені українцями рослини з використанням уточнювальних прикладок додаванням до народних назв наукових (наприклад: *нагідки – календула; татарське зілля – айр, петрові батоги – цикорій звичайний; смерека – ялина європейська*) (8 кл.).
- Створення висловлення «Родина – це вся Україна з глибоким корінням, високим гіллям» з використанням речень, ускладнених відокремленими уточнювальними прикладками зі словами *на ім'я, на прізвище*.
- Письмовий твір-опис пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (з використанням відокремлених означень та обставин) (8 кл.).
- Складання висловлення з використанням двоскладних й односкладних речень (орієнтовні теми: «Чому вміння спілкуватися вважають запорукою успіху», «Яким я уявляю своє майбутнє: освіту, роботу, родину») (9 кл.).
- Складання висловлення з використанням речень, ускладнених однорідними та відокремленими членами речення (орієнтовні теми: «Яка вона, моя Україна», «Цінності сучасного молодого українця», «Як усе встигнути в прискореному ритмі сьогодення», «Про що мріє цифрове покоління українських школярів») (9 кл.).

- Складання тексту в художньому стилі «Про що я хотів(ла) б розпитати свого прапрапрадіда (або далекого нащадка)» з використанням речень із прямою мовою (9 кл.).
- Складання висловлення з використанням дібраних з мережі Інтернет цитат (9 кл.).
- Створення висловлення «Як уникнути залежності від Інтернету» з використанням складнопідрядних речень (9 кл.).
- Усне висловлення на тему: «Весняне пробудження природи» (10 кл.).
- Написання висловлень із використанням тропів і фігур (11 кл.).
- Висловлення власних вражень від перегляду цікавих фільмів (11 кл.).
- Висловлення захоплення красою природи в улюблену пору року (11 кл.).

ВИСЛОВЛЕННЯ-РОЗДУМ

- Складання роздуму про доцільне використання вільного часу з використанням числівників (орієнтовні теми: «Вільний час – можливість для розвитку здібностей», «Гайнування часу – найбільше марнотратство»).
- Створення мультимедійної презентації «Школа майбутнього» з елементами опису приміщення та використанням числівників для позначення кількості поверхів, класів, технічних засобів і т. ін. (6 кл.).
- Складання тексту-роздуму «Що об'єднує сучасних українських героїв з героями фольклору» (7 кл.).
- Складання роздуму про важливість ґрунтового знання державної мови та майстерного володіння мовленням (8 кл.).
- Складання тексту-роздуму в публіцистичному стилі «Вікіпедія: простір необмежених можливостей і прихованих обмежень» (8 кл.).
- Складання роздуму «Чому більшість неологізмів у мові – слова іншомовного походження» (8 кл.).
- Створення висловлення-роздуму «Професія моїх батьків» («Ким я мрію стати») з використанням професійних слів, неологізмів (6 кл.).
- Складання висловлення-роздуму «Від споживацького безглуздя довкілля треба берегти» з використанням антонімічних прийменників (7 кл.).
- Складання висловлення-роздуму на актуальну тему з використанням простих двоскладних речень (8 кл.).
- Створення висловлення-роздуму «Кого з літературних героїв я маю за зразок» з використанням речень, ускладнених однорідними членами (8 кл.).
- Створення висловлення-роздуму «Кого із сучасників я вважаю успішною людиною» з використанням відокремлених означень (у т. ч. відокремлених прикладок) (8 кл.).
- Створення висловлення-роздуму про щойно прочитану книжку з висновком: чого навчає вдумливого читача література (проекціювання змісту

прочитаного на ситуації сучасного життя) з використанням складносурядних речень (9 кл.).

- Створення роздуму «Як стати цікавим людям і собі» з покликаннями на життєві приклади успішних українців – наших сучасників з використанням складносурядних речень (9 кл.)

- Створення роздуму в публіцистичному стилі «Чи можна/варто протиставляти телебачення художній літературі?» (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети) (9 кл.).

- Складання роздуму про необхідність підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями та те, як їм можна й потрібно допомагати (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети) (9 кл.).

- Складання роздуму про роль спорту в житті молоді, основну думку якого виражено епіграфом «Якщо ти хочеш зміцнити дух, підтримуй силу тіла!» з використанням складнопідрядних речень (9 кл.).

ВИСЛОВЛЕННЯ-ОПИС

- Складання усного опису предмета (квітки, куща калини, осіннього листя і т. ін.) за картиною (5 кл.).

- Складання опису тварини для Вікіпедії та опису тварини як героя оповідання (*усно*) (5 кл.).

- Порівняльний опис двох рослин (квітів, дерев) за ілюстрацією з використанням прикметників-синонімів, прикметників-антонімів та якісних прикметників вищого та найвищого ступенів порівняння (*усно*) (6 кл.).

- Складання опису зимового лісу з використанням відносних прикметників (11 кл.).

ВИСЛОВЛЕННЯ-РОЗПОВІДЬ

- Складання розповіді на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів (орієнтовні теми: «Де і як я провів (ла) літні канікули?», «Чим запам'яталося мені літо?») (5 кл.).

- Складання тексту-розповіді про свою школу (клас) із використанням запропонованих (самостійно дібраних) прислів'їв (5 кл.).

- Створення розповіді про відвідування зоопарку з використанням незмінних слів (назв тварин) (5 кл.).

- Складання розповіді «Мудрі батькові поради» («Улюблені пісні моєї мами», «Чого навчив мене мій тренер») з використанням речень, що містять пряму мову (5 кл.).

- Складання розповіді про улюбленого українського художника на основі зібраної в мережі Інтернет інформації про його життя та творчість із використанням дієприслівників доконаного й недоконаного виду (наприклад: *розшукавши* (інформацію), *зібравши* (свідчення, спогади), *працюючи* (над полотнами, малюнками), *перемагаючи* (труднощі), *долаючи* (перешкоди) (7 кл.).

- Складання тексту-розповіді на історичну тему про визначні події, пов'язані з «малою батьківщиною», з використанням прислівників-синонімів та прислівників-антонімів (7 кл.).
- Складання розповіді з елементами роздуму «Яким я уявляю своє майбутнє» з використанням фразеологізмів (наприклад: *докласти сил, показати себе на ділі; вирости крила* і под.) (8 кл.).
- Створення висловлення розповідного характеру з елементами роздуму «Техніка в моєму житті» з використанням самостійно дібраних вставних слів (8 кл.).
- Створення висловлення-розповіді з елементами опису з використанням складносурядних речень (орієнтовна тема: «Що нині означає “жити красиво”?») (9 кл.).
- Складання розповіді про людей, які подолали свої недуги, і тих, хто їм у цьому допоміг, з використанням безсполучникових складних речень (9 кл.).
- Створення тексту-розповіді про спілкування з людиною, яку ви вважаєте взірцем інтелігентності, з поясненням, які чесноти цієї особи є, на вашу думку, найціннішими для суспільства (9 кл.).
- Складання розповіді про подорож Україною або світу із зазначенням назв мешканців відповідних місць (10 кл.).
- Складання усної розповіді про родину друга/подруги з використанням присвійних прикметників (11 кл.).
- Складання розповіді про враження від цікавої мандрівки (екскурсії) (11 кл.).
- Складання розповіді про процес приготування певної страви, проведення досліду тощо з використанням власне кількісних, збірних і дробових числівників (11 кл.).
- Колективне складання розповіді про уявну (віртуальну) мандрівку Україною (11 кл.).
- Написання розповіді «Зірки українського спорту» (11 кл.).
- Складання розповіді про можливості для занять спортом у вашому місті (селі) (11 кл.).

УКЛАДАННЯ СЛОВНИЧКІВ

- Колективне складання словничка найпоширеніших етикетних формул (привітання, прощання, вибачення, висловлення вдячності та ін.) (5 кл.).
- Колективне укладання словничка фразеологізмів на позначення певних якостей (наприклад: *золоті уста – красномовність; гострий на язик – дотепність*) або рис характеру особистості (*лицар без страху і догани, держить хвіст бубликом, підшитий лисом* і т. ін.) (5 кл.).
- Колективне укладання словничка популярних у шкільному житті неологізмів (6 кл.).

- Колективне укладання словничка традиційних українських звертань до рідних і близьких людей. Складання й виразне читання простих речень, ускладнених такими звертаннями.
- Укладання словничка «Формули мовного етикету сучасної молоді» (9 кл.).
- Укладання словників-мінімумів «Складні випадки наголошування», «Незнайомі слова», тематичних словників-мінімумів (10 кл.).
- Укладання словника рідковживаних слів (10 кл.).
- Укладання тематичного словника українських фразеологізмів (10 кл.).
- Укладання словника небажаних запозичень «Свої не гірші за моря» (10 кл.).

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- Створення мультимедійної презентації (міні-сценарію мультфільму) про пригоди сучасних школярів у Запорозькій Січі, середньовічному Києві, казковій країні та ін. з використанням прикметників із суфіксами **-ськ-, -цьк-, -зьк-** (наприклад: *козацький, запорозький, молодецький* та ін.) (6 кл.).

ДОПИСИ

- Складання допису в соцмережі про важливу подію зі шкільного життя з використанням дієслів різних способів (7 кл.).
- Складання допису дискусійного характеру до блога «Чи перемаже книжку комп'ютер, а бібліотеку – Інтернет?» з використанням відокремлених обставин (8 кл.).

ВІДГУКИ

- Складання відгуку про цікаву книжку з використанням прислівників вищого й найвищого ступенів порівняння Складання анотації на книжку з використанням прислівників (7 кл.).
- Створення відгуку про розміщену в мережі Інтернет віртуальну екскурсію до музею або історичної місцевості (з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення) (8 кл.).
- Написання відгуку про сайт відомої людини (10 кл.).

НАРИСИ

- Портретний нарис у публіцистичному стилі: «Людина, зовнішній вигляд якої видається вам досконалим:.. Визначення ролі в тексті службових частин мови, зокрема прийменників (7 кл.).

ДІАЛОГИ

- Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з життєвим досвідом учнів (діалог етикетного характеру з використанням етикетних формул) (5 кл.)

- Складання й розігрування діалогу-розпитування про корисність різних видів спорту (правила користування шкільною бібліотекою, правила користування мобільним телефоном та ін.) з використанням запропонованих (або самостійно дібраних) синонімів, антонімів(5 кл.).

- Складання й розігрування діалогу етикетного характеру з використанням синонімічних етикетних формул вітання, прохання, вдячності (у музеї, бібліотеці, магазині, спортзалі та ін.) з урахуванням віку та статусу співрозмовника (5 кл.).

- Складання й розігрування діалогів з використанням слів, у вимові яких часто трапляються помилки (*випадок, черговий, вимова, запитання, завдання* та ін.) (5 кл.).

- Діалог-розпитування (орієнтовні теми: «Домашня тварина, про яку ти мрієш» (з використанням реплік-речень, що містять означення), «Твоє улюблене заняття» (з використанням реплік-речень, що містять додатки), «Як пройти до музею» (з використанням реплік-речень, які містять обставини) (5 кл.).

- Складання й розігрування діалогу етикетного характеру відповідно до запропонованої ситуації спілкування етикетного характеру (вітання, знайомство й представлення, пропозиція допомоги людині, що опинилася в скрутній ситуації) (6 кл.).

- Складання й розігрування діалогу відповідно до ситуації спілкування, пов'язаної з обміном думками, життєвим досвідом учнів щодо безпеки спілкування телефоном та в мережі Інтернет (6 кл.).

- Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам (6 кл.).

- Складання та розігрування жартівливого діалогу «З ким варто й не варто дружити» з використанням іменників спільного роду (наприклад: *задавака, базіка, вереда, білоручка*) та іменниками, що можуть означати осіб чоловічого або середнього роду (*ледащо, забудько, базікало*) (6 кл.).

- Складання й розігрування діалогу – телефонної розмови, зміст якої – виклик таксі, з використанням незмінюваних іменників (наприклад: *таксі, метро, ательє*) (6 кл.).

- Складання й розігрування діалогів на тему шкільного життя з використанням прикметників, що перейшли в іменники (наприклад: *черговий, учительська, майбутнє, учений, військовий, знайомий, похідна, земноводні*) (6 кл.).

- Складання й розігрування діалогу між учнями, яким доручено придбати для класу певну кількість квитків на виставу (зошитів, олівців, кулькових ручок) з використанням числівників у формах непрямих відмінків на позначення кількості та цін (6 кл.).

- Складання діалогів-розпитувань у сімейному колі на побутові теми (наприклад: «Як минув день», «Чого ми сьогодні навчилися», «Як уберегтися від захворювань») з використанням питальних і відносних займенників (6 кл.).

- Складання та розігрування діалогу – обміну думками та враженнями (від прочитаної книжки, переглянутого фільму) з використанням звертань, вставних слів і словосполучення) (6 кл.).
- Складання й розігрування діалогу, який доповнює прослуханий або прочитаний текст про рослину – символ України (калину, вербу, тополю та ін.), з використанням реплік-речень зі звертаннями та вставними словами (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам (із використанням реплік-речень зі звертаннями та вставними словами) (7 кл.).
- Створення й розігрування діалогів дискусійного характеру (орієнтовна тема: «Чи можуть електронні носії інформації (планшети, айпади, айфони) повністю витіснити друковану книжку?») (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогів, які містять прохання про допомогу й висловлення порад щодо проблемної життєвої ситуації (з використанням дієслів наказового та умовного способів) (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогів «Розмова з лікарем про стан здоров'я») з використанням безособових дієслів (наприклад: *лихоманить, нудить, не спиться* та под.) (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогів відповідно до ситуації, пов'язаної з характеристикою людей, з використанням дієприкметників (наприклад: *освічений, розвинений, упевнений, натруджені (руки), досягнутий (успіх), докладені (зусилля), заслужена (перемога)*) (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогів, що характеризують психічні стани людей, із використанням фразеологізмів, які містять дієприкметники (наприклад: *як водою облитий; як ошпарений; як громом прибитий*) (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування з елементами зауважень, пропозицій з використанням у реченнях-репліках дієприкметникових зворотів (наприклад: *не розв'язані вчасно; не виконані належним чином; не звірені за словником, не згаяний (час)* та ін.) (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування – обмін враженнями після концерту улюбленого співака з використанням вигуків, що передають почуття захоплення, радості, подиву та ін. (7 кл.).
- Складання й розігрування діалогу – обміну думками та враженнями від телепередач (матеріалів відеохостинга YouTube), присвячених вивченню та збереженню пам'яток історії та культури (8 кл.).
- Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам (з використанням односкладних і неповних речень) (8 кл.).

- Складання та розігрування діалогу дискусійного характеру в розмовному стилі з використанням прислів'їв – узагальнено-особових речень (8 кл.).
- Складання інструкції для учнів початкових класів «Як у мережі Інтернет розшукати потрібну інформацію» з використанням неозначено-особових речень (8 кл.).
- Складання та розігрування діалогу-розпитування або домовляння (телефонної розмови) з використанням неповних речень та односкладних речень (8 кл.).
- Складання та розігрування діалогів відповідно до певної ситуації (офіційна й неофіційна розмова, діалог-домовленість) на актуальні й цікаві для учнів теми (9 кл.).
- Складання й розігрування діалогів – обговорень (прочитаної книжки, музичних новинок тощо) з різними співрозмовниками – товаришем (неформальне спілкування) та вчителем в офіційній ситуації (9 кл.).
- Складання й розігрування діалогу-домовленості (наприклад, щодо озеленення шкільного приміщення) з відповідною аргументацією (потребою очищення й природного зволоження повітря; зонування середовища, декорування приміщення тощо. (9 кл.).
- Складання діалогів-рефлексій на основі аналізу власних навчальних досягнень (9 кл.).
- Моделювання й розігрування діалогів відповідно до запропонованих ситуацій (10 кл.).
- Складання діалогів із використанням іменників на позначення назв осіб за родом діяльності у формі чоловічого і жіночого роду (10 кл.).
- Діалог, складений відповідно до ситуації мовлення (11 кл.)
- Діалог-обмін думками, враженнями (11 кл.).
- Складання діалогів у розмовному стилі із використанням прикметників, що містять суб'єктивну оцінку обговорюваних об'єктів (11 кл.).
- Складання діалогів, що містять запитання і відповіді з числівниками на позначення дат і часу певних подій (11 кл.).
- Складання діалогів за умовами запропонованої ситуації спілкування із використанням таких дієслів, що не мають розрізнення за категорією роду (11 кл.).
- Діалогування на тему: «На добро відповідай добром, а на зло?», «Чому Ліна Костенко назвала страшними слова «дволикість», «дворушництво», «двозначність», «двомовність», «двоєдушність»?» (11 кл.).
- Діалогування на тему: «Корисне дозвілля»

ВИКОНАННЯ ПРОЕКТІВ

- Виконання проекту «Українське козацьке бароко в пам'ятках історії та культури» (8 кл.).
- Виконання проекту «Роль і значення звертань у творах українського фольклору» (8 кл.).

- Навчальний проект «Культура звертання – культура особистості: у минулому, нині й завжди» (10 кл.).
- Підготовка проектів «Музей одного слова», «Фразеологічне багатство творів Мирослава Дочинця», «Синоніми у творах Михайла Стельмаха» (10 кл.).
- Виконання проекту «Приклади мовної стійкості в художній літературі й українському кіно» (11 кл.).
- Виконання проекту «Синтаксичні непорозуміння» (11 кл.).

ОБГОВОРЕННЯ

- Обговорення етикету повідомлень засобами SMS-спілкування, а також колективної комунікації в режимі конференції та в чатах (домовляння про зустріч, вибачення, привітання зі святом) (9 кл.)
- Обговорення питання «Які вислови відомих українців варто було б розмістити на сучасних білбордах» з використанням у мовленні цитат (9 кл.)
- Обговорення питання «Навіщо потрібен етикет» (правила спілкування в Інтернеті) з розігруванням зразків діалогів між школярами на форумах і чатах (9 кл.)
- Обговорення питання «Чи придатна рок-музика для передавання патріотичних настроїв, думок, закликів?» з ілюструванням виступів прикладами сучасних українських рокових пісень. Викладення підсумків обговорення для розміщення на шкільному веб-сайті у формі роздуму, що містить складні речення з різними видами безсполучникового зв'язку (9 кл.).
- Обговорення теми «Словники в нашому житті» (10 кл.).
- Обговорення самостійно вибраної теми (11 кл.).

ПОВІДОМЛЕННЯ

- Повідомлення на тему про мову (наприклад: «Дієслівний та іменний складений присудки»), що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі (8 кл.).
- Коротке повідомлення (на основі кількох джерел) у публіцистичному стилі на морально-етичну або суспільну тему (9 кл.).
- Повідомлення на тему «Лексичну норму відображають і утверджують насамперед словники» (10 кл.).
- Повідомлення на тему: «Жорстокі слова» (10 кл.).

ВИСТУП

- Складання тексту виступу в шкільному радіожурналі (орієнтовна тема: «Як впливає на нашу свідомість навколишня інформація: реклама, білборди, написи на футболках?») (із використанням речень, ускладнених відокремленими членами) (9 кл.).
- Виступ під час бесіди, дискусії, полеміки (10 кл.).
- Конспект тексту публічного виступу (11 кл.).
- Виступ під час дискусії: «Які слова руйнують наше життя?»

«Інтернет зближує чи накопичує самотність?» (10 кл.).

- Виступ під час дискусії: «Грубість – духовна слабкість чи демонстрування сили?» (10 кл.).

- Інформаційний виступ на тему: «Можливості українського наголосу» (10 кл.).

СТАТТЯ

- Складання проекту статті до Вікіпедії «Українські козаки: історія й сучасність» із використанням простих і складних, двоскладних й односкладних речень (8 кл.).

- Стаття до журналу або шкільного веб-сайту в публіцистичному стилі (11 кл.).

СКЛАДАННЯ СПИСКУ / ПЕРЕЛІКУ

- Складання списку потрібних для родини на тиждень продуктів із зазначенням кількості та цін з додержанням правил узгодження числівників з іменниками (6 кл.).

- Колективне укладання переліку цікавих школярам українськомовних сайтів (7 кл.).

- Складання переліку необхідних для вашої родини закупівель (продуктів харчування, промислових товарів тощо) на поточний місяць із використанням узагальнювальних слів при однорідних членах речення (8 кл.).

- Складання та обговорення переліку умов успішного спілкування в сучасному молодіжному середовищі, зокрема з використанням мобільного зв'язку (9 кл.).

- Укладання переліку назв премій, конкурсів, рейтингів з використанням прикметників вищого й найвищого ступенів порівняння

СКЛАДАННЯ РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

- Складання тексту реклами шкільного конкурсу на найкращий твір «Улюблена справа кожному цікава» з використанням прислівників-синонімів та прислівників-антонімів (7 кл.).

- Складання тексту рекламного буклета молодіжного вбрання з використанням прислівникових сполук *до лиця, до смаку, не до речі, не до вподоби, на вибір, в міру* (7 кл.).

ОГОЛОШЕННЯ

- Оголошення про певну подію з використанням числівників на позначення дат і часу для розміщення в соцмережі (6 кл.).

- Оголошення приватного змісту (10 кл.).

ДИСКУСІЇ

- Дискусія на тему: «Не бійтесь заглядати у словник: Це пишний яр, а не сумне провалля..» (М. Рильський), «Чи потрібні мові запозичення?», «Гроші. Навіщо збирати? Де зберігати? На що витратити? Як заощаджувати?», «Мовна мода – це добре чи погано?» (10 кл.).

- Дискусія на тему: «Чи потрібно бути мовностійким?» (11 кл.).

ОБГОВОРЕННЯ

- Обговорення тексту рекламного характеру (10 кл.).
- Обговорення тексту публіцистичного стилю (10 кл.).

КОМЕНТУВАННЯ

- Записування й коментування висловлень відомих людей, прислів'їв про мову як засіб спілкування, пізнання та впливу (8 кл.).

- Записування й коментування висловів відомих людей про розвиток української мови (9 кл.).

- Коментування висловлень відомих людей про читання (10 кл.).

- Коментування висловлень відомих людей про ставлення до свого здоров'я (10 кл.).

- Коментування висловлень відомих людей щодо збереження природи (10 кл.).

- Коментування новин тижня, висвітлених на місцевому телеканалі (10 кл.).

- Коментування сталих виразів із дієприкметниками, що перейшли в іменники, складання з ними діалогів («Очі завидющі – руки загребущі», «Береженого Бог береже», «Не вчи ученого їсти хліба печеного») (11 кл.).

ОБҐРУНТУВАННЯ

- Письмове обґрунтування свого вибору на визначену тему: «Електронна чи паперова книга?», «Улюблений вид дозвілля», «Мій вибір – здоровий спосіб життя», «Чи може зашкодити неграмотне письмо?». «Чи потрібно вчитися заощаджувати?», «Чи важливо бути пунктуальним?», «Ця музика надихає», «Мій вибір – жити й творити в Україні», «Що означає бути відповідальним?» (10 кл.).

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ

- Складання плану роботи на тиждень (10 кл.).

- Складання плану дозвілля на канікули (10 кл.).

- Складання плану проведення зимових канікул (10 кл.).

- Планування колективної роботи з розподілом ролей кожного учасника (10 кл.).

- Складання плану на літні канікули з використанням дієслів майбутнього часу (11 кл.).

- Планування бюджету туристичної мандрівки класу в Карпати, Холодний Яр, Шевченківськими місцями тощо (11 кл.).

РЕКОМЕНДАЦІЇ / ПРОПОЗИЦІЇ

- Складання тексту рекомендаційного характеру «Як уникати помилок у мовленні» (10 кл.)
- Складання тексту рекомендаційного характеру «Як уникати конфліктів із друзями» (10 кл.).
- Написання пропозиції однокласникові / однокласниці спільно спланувати дозвілля у вихідний день й згоди / відмови у відповідь (10 кл.).
- Висловлення пропозиції допомогти літній людині (11 кл.).

МОДЕЛЮВАННЯ

- Моделювання й розігрування телефонної розмови (10 кл.).
- Моделювання «Карти пам'яті» складних орфографічних тем (10 кл.).
- Моделювання аудиторії (10 кл.).
- Моделювання ситуації спілкування (10 кл.).
- Моделювання речень, ускладнених звертаннями (11 кл.).

РЕДАГУВАННЯ

- Редагування чужого тексту (10 кл.).
- Редагування текстів з метою їх виправлення (11 кл.).
- Редагування текстів різних стилів (11 кл.).

ЧИТАННЯ ТЕКСТІВ

- Виразне читання текстів різної жанрово-стильової належності (10 кл.).
- Читання й коментування афоризмів, що містять заперечні й неозначені займенники (11 кл.).
- Виразне читання текстів різних стилів, інтонування їх відповідно до наявних розділових знаків (11 кл.).
- Читання й переказування текстів із числівниками (11 кл.).

ІНШІ ВИДИ РОБІТ

- Упорядкування за абеткою імен героїв улюблених мультфільмів (5 кл.).
- Складання власного родоводу з додержанням правил написання чоловічих та жіночих імен по батькові (6 кл.).
- Складання характеристики знайомої або відомої людини з використанням прикметників у різних відмінкових формах (6 кл.).
- Створення мікротексту з висловленням захоплення, схвалення вчинку знайомої людини (знаменної події), із використанням прикметників типу *несказаний, незрівнянний, неоцінений* (6 кл.).

- Складання письмових мікровисловлень (реплік), які містять відмову від пропозиції, що загрожує життю або здоров'ю людини, з використанням заперечних займенників (6 кл.).
- Складання тексту для руханки (гасла спортивної команди, девізу команди, що братиме участь у присвяченому певній суспільній події флешмобі) з використанням різних особових форм дієслів (7 кл.).
- Складання розповіді-спогаду про спілкування із цікавою людиною з використанням речень із прямою мовою (9 кл.).
- Створення для розміщення на блозі тексту звернення-прохання до однолітків про допомогу людям, які стали жертвами стихійного лиха (з уживанням складнопідрядних речень з підрядними способу дії та ступеня) (9 кл.).
- Зіставлення прочитаних мовою оригіналу та в перекладі українською творів зарубіжної літератури (9 кл.).
- Ознайомлення з найбільш авторитетними мовними онлайн-словниками (9 кл.).
- Тези прочитаних публіцистичної чи науково-пізнавальної статей (9 кл.).
- Конспект сприйнятого на слух науково-навчального тексту (9 кл.).
- Добір і складання лінгвістичних мініатюр про правильність мовлення (10 кл.).
- Складання паспорта слова (10 кл.).
- Підготовка конспекту тексту наукового стилю (10 кл.).
- Складання ієрархії життєвих цінностей (10 кл.).
- Складання карти своїх мрій (10 кл.).
- Письмове прохання довільного змісту (10 кл.).
- Написання привітання близькій людині (10 кл.).
- Написання застережень молодшим дітям щодо безпечної поведінки на воді та біля водойм (10 кл.).
- Висловлення співчуття близькій людині (10 кл.).
- Написання звернення до громадян міста (села) щодо чистоти довкілля (10 кл.).
- Висловлення прохання про допомогу (10 кл.).
- Висловлення подяки незнайомим людям про допомогу (10 кл.).
- Доповідь на науково-популярну або морально-етичну тему (11 кл.).
- Виписування із «Книги рекордів України» речень з прикметниками у формі вищого й найвищого ступенів порівняння (11 кл.).
- Складання тексту порівняльної характеристики двох гаджетів, фільмів, комп'ютерних програм тощо із використанням прикметників вищого ступеня порівняння (11 кл.).
- Написати запрошення друзів-іноземцям на спортивний матч в Україні (11 кл.).
- Розроблення рекомендацій щодо покрокового навантаження в заняттях спортом (11 кл.).

- Складання гасел уболівальників на підтримку улюбленої команди (11 кл.).
- Складання й озвучення графіків чергувань, індивідуальних розкладів додаткових занять тощо із використанням числівників на позначення дат і часу (11 кл.).
- Записування прислів'їв і приказок, назв пісень, кінофільмів, художніх творів, що містять числівники (11 кл.).
- Складання особистої програми збереження здорового довкілля (11 кл.).
- Висловлення захоплення наполегливістю й досягненнями параолімпійців (11 кл.).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

Нормативні документи:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/konczepczziya.pdf>
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 76–81.
3. Закон України «Про загальну середню освіту» / Верховна Рада України. Закон від 13.05.1999 № 651-XIV// <http://zakon.rada.gov.ua>
4. www.mon.gov.ua
5. www.imzo.gov.ua
6. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi>.
7. Методичні рекомендації щодо викладання української мови в 2018-2019 навчальному році. - Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/61466/
8. Українська мова. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
9. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11-й клас. Рівень стандарту (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407)) // Дивослово. – 2018. – №7–8. – С. 2-15. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
10. Українська мова. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11-й клас. Профільний рівень (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407 // Дивослово. – 2018. - №7-8. – С. 32–60. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
11. Програми курсів за вибором і факультативів з української мови. 8-11 класи / За заг. ред. К. В. Таранік-Ткачук. – К.: Грамота, 2012. – 272 с.

12. *Береш О. І., Гнаткович Т. Д., Ківеждій О. В. Шкурда М. І.* Українська мова. 5-9 класи. Програми факультативних курсів для загальноосвітніх навчальних закладів. – Ужгород: Гражда, 2015. – 68 с.

Підручники, посібники:

1. *Пентилюк М.* Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посіб. / М. І. Пентилюк, Т. Г. Онукевич. – К. : Ленвіт, 2006. – 134 с.

2. *Кочан І. М., Захлюпана Н. М.* Словник-довідник з методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 250 с.

3. *Караман С.* Методика навчання української мови в гімназії / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.

4. *Караман С.* Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: Посібник для студентів пед.університетів та інститутів/колектив авторів М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман/ за ред. М. І. Пентилюк: – К.: Ленвіт, 2011. – 366 с.

5. Методика вивчення української мови в школі / О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк та ін. – К. : Рад. ш., 1987. – 246 с.

6. Методика викладання української мови в середній школі / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик. – К. : Вища школа, 1979. – 309 с.

7. Методика викладання української мови в середній школі [за ред. С. Чавдарова і В. Масальського]. – К. : Рад. шк., 1962. – 371 с.

8. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.

9. *Наумчук М.М., Лушпинська Л.П.* Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови: навчально-методичний посібник / М.М. Наумчук, Л.П. Лушпинська. – Тернопіль: Астон, 2003.

10. *Плиско К.* Теорія і методика навчання української мови в середній школі / Катерина Плиско. – Харків : ХДПУ, 2001. – 115 с.

11. Практикум з методики навчання української мови / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 302 с.

12. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посібник для студентів / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2011. – 366 с.

13. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М.І. Пентилюк – К. : Ленвіт, 2015. – 320 с.

14. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник. / [за ред. М. І. Пентилюк] [О. М. Горошкіна, Н. Єсаулова, О. Лук'янченко та ін.]. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.

Періодичні видання:

1. Дивослово (<https://dyvoslovo.com.ua>).
2. Українська мова в школі.
3. Українська мова та література в школі (Сторінка журналу на сайті Інституту педагогіки НАПН України – http://undip.org.ua/news/fahovi_detail.php?ID=372).
4. Українська мова й література в середніх школах, ліцеях, гімназіях, колегіумах.
5. Урок української.
6. Українська мова та література (газета).
7. Рідна школа.
8. Українська мова. (Сторінка журналу на сайті НАН України <http://www1.nas.gov.ua/>).
9. Мовознавство (<https://movoznavstvo.org.ua>).
10. Відкритий урок: розробки, технології, досвід (http://osvita.ua/publishing/open_lesson).
11. Проблеми сучасного підручника: збірник наук. праць (<http://ipvid.org.ua/>).

ДОДАТКОВА

Підручники, посібники:

1. *Алексюк А. М.* Загальні методи навчання в школі / Анатолій Миколайович Алексюк. – К. : Радянська школа, 1973. – 264 с.
2. *Алексюк А. М.* Методи навчання і методи учіння / Анатолій Миколайович Алексюк. – К. : Знання. – 1980. – 48 с.
3. *Андрущенко В. Я.* Методика переказу в середній школі / В.Я. Андрущенко. – К., 1958.
4. *Білоусенко П.* Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови : посібник для вчителя / П. І. Білоусенко, В. В. Явір. – К. : Освіта, 1992. – 128 с.
5. *Біляєв О.* Сучасний урок української мови : навч.-метод. посібник / Олександр Михайлович Біляєв. – К. : Радянська школа, 1981. – 176 с.
6. *Бровко О. О., Горошкіна О. М., Нікітіна А. В., Порохня Л. В., Шестопалова Т. П.* Позакласна робота з української мови і літератури:

- олімпіади, науково-дослідницька робота. / О.О. Бровко, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, Л. В. Порожня, Т. П. Шестопалова. – Луганськ, 2005.
7. *Бутенко Н. Ю.* Комунікативні процеси у навчанні / Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 383 с.
8. *Варзацька Л.* Інтегровані уроки рідної мови і мовлення. 5 клас. Посібник для вчителя / Лариса Олександрівна Варзацька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 120 с.
9. *Варзацька Л.* Формування оргдіяльнісних умінь на уроках української мови в старшій школі на академічному рівні: метод. посіб. /Лариса Олександрівна Варзацька. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 144 с.
10. *Ващенко Г.* Загальні методи навчання : підручник для педагогів / Григорій Григорович Ващенко. – Київ : Укр. видав. спілка, 1997. – 441 с.
11. *Дичківська І. М.* Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
12. *Дідук Г. І.* Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5–7 класах / Г. І. Дідук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 80 с.
13. *Дороз В.Ф.* Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: Навчальний посібник / В.Ф. Дороз. – К., 2008.
14. *Духовна М.М.* Кабінет української мови у середньому і вищому навчальному закладі : навчальний посібник для загальноосвітніх і вищих навчальних закладів / М. М. Духовна. – К., 1995.
15. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
16. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н. П. Наволокова. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 176 с.
17. *Кочан І. М., Захлюпана Н. М.* Українська лінгводидактика в іменах : словник-довідник / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – Львів, 2011. – 237 с.
18. *Кочан І. М., Захлюпана Н. М.* Українські лінгводидакти крізь призму часу : словник-довідник / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – Львів : ПАІС, 2009. – 168 с.
19. *Когут О. І.* Інноваційні технології навчання української мови і літератури / Ольга Когут. – Тернопіль : Астон, 2005. – 204 с.
20. Кращі позакласні заходи з української мови та літератури. – Випуск 1. / уклад. Є. І. Науменко. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 171, [5] с.
21. *Кузьмінський А. І.* Технологія і техніка шкільного уроку : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К. : Знання, 2010. – 335 с.
22. *Кулінська Л.П.* Екранна і звукова наочність на уроках української мови. Посібник для вчителів / Л. П. Кулінська. – К., 1986. – 118 с.

23. *Лукач С.* Бесіда на уроках мови : посібник для вчителя / С. П. Лукач. – К. : Радянська школа, 1990. – 112 с.
24. *Мельничайко В. Я.* Лінгвістика тексту у шкільному курсі української мови: посібник для вчителів / В. Я. Мельничайко. – К. : Радянська школа, 1986. – 168 с.
25. *Мельничайко В. Я.* Творчі роботи на уроках української мови / В. Я. Мельничайко. – К., 1984. – 224 с.
26. *Мельничайко В. Я.* Удосконалення змісту і методів навчання української мови / Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Рожило Л. П. – К. : Радянська школа, 1982. – 192 с.
27. *Мельничайко О.* Рідна мова. Комунікативні вправи : навч. посіб. / О. І. Мельничайко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 48 с.
28. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник / [за наук. ред. М. С. Вашуленка]. – К. : Літера ЛТД, 2012. – 364 с.
29. *Могила Н.М.* З живого джерела. Позакласна робота з мови / Н. М. Могила. – К., 1997
30. Нестандартні уроки в школі та їх аналіз : навч.-метод. посібник. – [за ред. Н. М. Острроверхової]. – К. : Видавництво Харитоненка, 2003. – 152 с.
31. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти: навчальний посібник для студентів пед. вузів / Є. С. Полат, М. Ю. Бухаркін, М. В. Моїсеєва, А. Є. Петров. – М. : Академія, 2000. – 272 с.
32. *Омельчук С. А.* Усі уроки української мови. 5 клас / С. А. Омельчук, А.І. Ляшкевич та ін. – Харків : Основа, 2009. – 478 с.
33. *Онищук В.* Типи, структура і методика уроку в школі / В. Онищук. – К. : Радянська школа, 1973. – 159 с.
34. *Остапенко Н.* Технологія сучасного уроку з української мови : навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 248 с.
35. *Плиско К.* Принципи, методи і форми навчання української мови (теоретичний аспект) : навч. посіб. / К. М. Плиско. – Х. : Основа, 1995. – 240 с.
36. *Плющ М. Я.* Вивчення морфології в 5 – 6 класах : посібник для вчителів / М. Я. Плющ. – К. : Радянська школа, 1988. – 168 с.
37. *Пометун О.* Інтерактивні технології навчання : Теорія, практика, досвід : метод. посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : АСК, 2002. – 135 с.
38. *Пометун О.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; [за ред. О. І. Пометун]. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.

39. *Пометун О. І.* Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К. : АСК, 2007. – 144 с.
40. *Пометун О. І.* Інтерактивні методики та система навчання / О. І. Пометун. – К. : Шкільний світ, 2007. – 112 с.
41. *Семенов О., Грищенко О.* Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін: посібник / Олена Семенов, Ольга Грищенко. Київ, 2015. – 217с.
42. *Сидоренко В. В.* Шляхи удосконалення професійної компетентності учителя української мови та літератури в умовах особистісно орієнтованого навчання : навч.-метод. посібник / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк : Каштан, 2008. – 193 с.
43. *Скуратівський Л.В.* Пізнавальні завдання з української мови / Л. В. Скуратівський. – К., 1989. – 142 с.
44. *Стельмахович М.* Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4 – 8 класах / М. Стельмахович. – К. : Радянська школа, 1976. – 188 с.
45. *Стельмахович М. Г.* Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4 – 8 класах / М. Г. Стельмахович. – Київ : Радянська школа, 1981. – 132 с.
46. *Стріха А.Д.; Гуревич А.Ю.* Цікава граматики / А. Д. Стріха, А. Ю. Гуревич. – К.: Рад. шк. 1991. – 112 с.
47. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н. Голуб, О. Дяченко, Н. Остапенко, В. Шляхова. – Черкаси : Відлуння, 1999. – 128 с.
48. Технологія сучасного уроку рідної мови: навчальний посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. – К., 2012.
49. Українська мова. 5–6 класи. Розвиток ситуативного мовлення : навчальний посібник / Н. Ф. Баландіна, А. П. Безноса, О. В. Волошко, О. І. Кобзар та ін. / [за ред. Н. Ф. Баландіної]. – Х. : Вид-во Ранок, 2007. – 270 с.
50. Функції і структура методів навчання / [за ред. О. В. Онищука]. – К. : Радянська школа, 1979. – 159 с.
51. *Фурсова Л.* Інтегровані уроки мови й літератури : проблемний підхід / Л. Фурсова, Н. Гайдукова, С. Гулькіна, Є. Ісайкіна, І. Коробко та ін. – Тернопіль Мандрівець, 2008. – 224 с.
52. *Хом'як І. М.* Наукові основи навчання орфографії в середній школі / Іван Миколайович Хом'як. – Рівне : ППФ «Волинські обереги», 1998. – 228 с.
53. *Чернецька Т.* Сучасний урок : теорія і практика моделювання : [навч. посібник] / Т. І. Чернецька. – К. : ТОВ «Праймадрук», 2011. – 352 с.
54. *Шарко В. Д.* Сучасний урок : технологічний аспект / посібник для вчителів і студентів / Валентина Дмитрівна Шарко. – К. : СПД Богданова А. М., 2007. – 220 с.

55. *Шкільник М* Формування в учнів граматичних понять іменника : посібник для вчителів / М. М. Шкільник. – Київ : Радянська школа, 1962. – 166 с.

Монографії, автореферати дисертацій:

1. *Бадер В.* Взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів : автореф. десерт. ... д-ра пед. наук : зі спец. 13.00.02 / В. І. Бадер. – К., 2004. – 36 с.

56. *Бакум З. П.* Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія / Зінаїда Павлівна Бакум. – Кривий Ріг, 2008. – 338 с.

2. *Біляєв О.* Лінгводидактика рідної мови. / О. М. Біляєв. – К: Генеза, 2005. – 180 с.

3. *Біляєв О.* Лінгводидактичні основи сучасного уроку з української мови в середній школі: автореферат дис. докт. пед. наук: 13.00.02; Київський державний педагогічний інститут ім. О.М. Горького. – К., 1985. – 48 с.

4. *Богуш А.М.* Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія / А. М. Богуш, О. С. Трифонова, О. І. Кисельова, Ж. Д. Горіна, М. П. Черкасов. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. – 365 с.

5. *Варнавська І.* Формування мовленнєвої компетентності учнів 5–7 класів у процесі засвоєння виражальних засобів української мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.02 / І. В. Варнавська. – Херсон, 2005. – 24 с.

6. *Горошкіна О.* Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія / Олена Миколаївна Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.

7. *Донченко Т.* Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови: монографія / Тамара Кузьмівна Донченко. – К. : Фондація О. Ольжича, 1995. – 251 с.

57. *Караман С.* Зміст і технологія навчання української мови в гімназії : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Станіслав Олександрович Караман. – К., 2000. – 36 с.

8. *Караман С.* Методика навчання української мови в гімназії / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.

9. *Кучеренко І. А.* Теоретичні і методичні засади сучасного уроку з української мови в основній школі : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.02 / Кучеренко Ірина Анатоліївна. – Херсон, 2015. – 560 с.

10. *Кучерук О.* Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія / О. А. Кучерук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 420 с.

11. *Мамчур Л. І.* Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи : монографія / Л. І. Мамчур. – Умань : Видавець «Сочінський», 2012. – 449 с.

12. *Манако А. Ф.* Інструментальні та прикладні засоби комп'ютерної технології навчання української мови : Дис. ... канд. техн. наук / Манако Алла Федорівна. – К., 1995. – 130 с

13. Михайло Шкільник. З методичної спадщини. – Львів, Вид. центр ЛНУ, 2011.

14. *Палихата Е.* Система навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи : автореф. дис. ...д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 / Е. Я. Палихата. – К., 2004. – 41 с.

15. *Перова С. В.* Розвиток ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах : автореф. ... канд. пед. наук / Світлана В'ячеславівна Перова. – Луганськ, 2012. – 20с.

16. *Семенов О.* Ефективні технології навчання у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців: монографія / О. Семенов, В. Герман, О. Рудь, Н. Громова, Н. Пономаренко, І. Левенок, М. Ячменик/за ред. О. Семенов. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 376 с.

17. *Семенов О. М., Земка О.І.* Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і практика. Монографія / О. М. Семенов, О. І. Земка. – Суми : Ніко, 2014. – 286 с.

18. *Симоненко Т.* Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія / Т. Симоненко. – Черкаси : Вид. Вовчок О. Ю., 2006. – 328 с.

19. *Сухомлинський В.* Сто порад учителеві / Василь Олександрович Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти томах. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 661 с.

20. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори у 5 томах. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т5. – 670 с.

21. *Уліщенко А.* Застосування інформаційних технологій у навчанні мови та літератури : методичний посібник / А. Уліщенко, В. Уліщенко. – Х : ХОНМІБО, 2006. – 96 с.

22. Формування критичного мислення на уроках української мови : Монографія / Колектив авторів за заг. ред. Дороз В. Ф.: Дороз В. Ф.,

Романова Л. Я., Ярова О. Б., Нищета В. А., Удовиченко Г. А. – К. : Освіта України. – 2008. – 336 с.

23. *Шелехова Г.* Система роботи з розвитку зв'язного мовлення на уроках рідної мови в середній школі: автореф. ... канд. пед. наук : зі спец. 13.00.02. / Г. Т. Шелехова. –К., 1996. – 45 с.

24. *Шкільник М.* Проблемний підхід до вивчення частин мови: посіб. для вчителів / М. М. Шкільник. – Київ : Рад. школа, 1986. – 136 с.

Статті:

1. *Адамець Л., Тименко В.* До проблеми наступності мовної освіти (з досвіду роботи) / Л. Адамець, В. Тименко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1. – С. 28–30.

2. *Анісов В. Ф.* Переказ, його плюси й мінуси / В. Ф. Анісов // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 9. – С. 75–78.

3. *Аркушин Г. Л.* На заняттях мовного гуртка / Г. Л. Аркушин // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 4. – С. 62–65.

4. *Бабенко О.* Плекаймо мовну особистість / О. Бабенко // Дивослово – 2004. – № 4. – С. 56–60.

5. *Бабійчук Т.* Відеофрагменти як ефективний засіб навчання на заняттях української мови / Т. Бабійчук // Українська мова і література в школі – 2006. – № 6. – С. 42–50.

6. *Бабійчук Т. В.* Використання відеозаписів на уроках української мови / Т. В. Бабійчук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 7. – С. 50–54.

7. *Бакум З.* Фонетико-стилістичні вправи як засіб підвищення мовної культури учнів / З. Бакум // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1. – С 2–4.

8. *Бакум З.* Лінгвістичні засади навчання інтонації в гімназії / Зінаїда Бакум // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7 – 8. – С. 7–10.

9. *Бакум З.* Реалізація сучасних підходів навчання на етапі поглиблення та систематизації знань із фонетики української мови / Зінаїда Павлівна Бакум // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 4. – С.16–20.

10. *Бакум З.* Текстоцентризм у сучасній системі принципів навчання української мови / З. П. Бакум // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 47. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – С. 91–94.

11. *Батюк Л. І.* Вивчення незмінюваних іменників / Л. Батюк // Українська мова і література в школі. – 1978. – №10. – С. 77–81.

12. Батюк Л. І., Голянич М. І. Робота над пунктуацією під час вивчення морфології / Л. І. Батюк, М. І. Голянич // Українська мова і література в школі. – 1987. – № 6. – С. 51–54.
13. Безвушко П. А. Алгоритми на уроках мови / П. А. Безвушко // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 9. – С. 13–28.
14. Біляєв О. Потреби школи і завдання методики мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 11. – С. 3–7.
15. Біляєв О. М. Удосконалення методів навчання української мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 11. – С. 58–67.
16. Біляєв О. Зв'язок навчання мови з життям / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 1. – С. 63–68.
17. Біляєв О. Наукова організація праці на уроках мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 5. – С. 51–58.
18. Біляєв О. Реформа школи і урок мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 4. – С. 66–76.
19. Біляєв О. Навчання мови: здобутки, втрати, проблеми / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1987. – № 8. – С. 49–58.
20. Біляєв О. Лабораторія навчання української мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 6 (17). – С. 52–53.
21. Біляєв О. Методика мови як наука / О. Біляєв // Дивослово. – 2002. – № 11. – С. 20–24, 49–50.
22. Біляєв О. Доказова розповідь та евристична бесіда у навчанні мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 8 (33). – С. 2–5.
23. Біляєв О. Зміст уроку мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 4. – С. 2–6.
24. Біляєв О. Інтегровані уроки рідної мови / О. Біляєв // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 36–40.
25. Біляєв О. Вправи в навчанні мови / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 6 (39). – С. 2–5.
26. Біляєв О. Про вивчення фонетики в школі / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 7–8 (40–41). – С. 2–4.
27. Біляєв О. Робота з підручником / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 4. – С. 2–4.
28. Біляєв О. Спостереження над мовою як метод навчання / О. М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 2–4.
29. Боголіб Г. К., Яцук І. В. Міжпредметні зв'язки при підготовці учнів до письмових робіт / Г. К. Боголіб, І. В. Яцук // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 3. – С. 46–50.

30. *Болтівець С.* Психологія диктанту / С. Болтівець // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 16–22.
31. *Бондаренко Н.* Система роботи над описом зовнішності людини в 7 класі / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3 (36). – С. 11–13.
32. *Бондаренко Н.* Читання як проблема методики навчання української мови / Неллі Бондаренко // Дивослово. – 2004. – №12. – С. 19–25.
33. *Бондаренко Н.* Новий підручник як невід’ємна складова системної перебудови мовної освіти // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 2–5.
34. *Бондаренко Н.* Проблеми словникової роботи на уроках української мови та шляхи їх розв’язання / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7 (48). – С. 5–11.
35. *Бондаренко Н.* Вивчення мови за новою системою: попередні підсумки і найближчі перспективи / Неллі Бондаренко // Дивослово. – 2006. – № 11. – С. 2–6.
36. *Бондаренко Н.* Словникова робота в процесі вивчення морфології / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – К., 2006. – № 8 (57). – С. 2–4.
37. *Бондаренко Н.* Словникова робота як один із аспектів реалізації соціокультурної змістової лінії / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 7–8 (64). – С. 2–5.
38. *Бондаренко Н.* Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу / Неллі Бондаренко // Дивослово. – 2013. – №12. – С. 2–7.
39. *Бондаренко Н., Ярмолюк А.* Невід’ємний складник системної перебудови мовної освіти / Неллі Бондаренко, Алла Ярмолюк // Дивослово. – 2005. – № 8. – С. 26–29.
40. *Бондарчук Л.* Викладати мову та літературу у глибокому системному зв’язку / Л. Бондарчук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 4. – С. 134–137.
41. *Боровик О. В.* Сучасні технології навчання української мови / О. В. Боровик // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 6. – С. 50–54.
42. *Варзацька Л. О.* Вивчення морфології у взаємозв’язку з лексикою, синтаксисом і стилістикою / Л. Варзацька // Українська мова і література в школі. – 1978. – №7. – С. 63–69.
43. *Варзацька Л.* Методика інтегрованого уроку мови / Лариса Олександрівна Варзацька // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 31–50.

44. *Варзацька Л.* Особистісно зорієнтоване навчання рідної мови. Способи розвивальної допомоги / Л. Варзацька // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 8 (49). – С. 8–12.
45. *Варзацька Л.* Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Дивослово. – 2006. – № 4. – С. 15–25.
46. *Варзацька Л.* Міжпредметна інтеграція в системі особистісно зорієнтованої мовної освіти / Л. Варзацька // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 7 (56). – С. 6–9.
47. *Варзацька Л.* Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості / Лариса Олександрівна Варзацька // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 1. – С. 17–23.
48. *Варзацька Л.* Функції оргдіяльнісних умінь у структурі особистісно зорієнтованого уроку з української мови / Лариса Варзацька // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7 – 8. – С. 29–33.
49. *Варзацька Л.* Особистісно зорієнтоване навчання української мови в старшій школі / Лариса Олександрівна Варзацька // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2010. – Випуск 50. – С. 47–56.
50. *Варзацька Л.* Метод опорних умінь у системі компетентності мовної освіти / Л. Варзацька // Дивослово. – 2012. – № 11. – С. 2–5.
51. *Варзацька Л.* Проектна діяльність у системі компетентнісної мовної освіти / Л. Варзацька // Дивослово. – 2012. – № 9. – С. 7–9.
52. *Варзацька Л.* Типи інтегрованих уроків у системі компетентнісної мовної освіти / Лариса Варзацька // Дивослово. – 2013. – № 11. – С. 2–4.
53. *Варзацька Л.* Типологія уроків української мови в системі компетентнісної освіти / Лариса Варзацька // Дивослово. – 2014. – №9. – С. 7–14.
54. *Варзацька Л., Дворецька Л.* Методика інтегрованого уроку мови / Л. Варзацька // Дивослово. – 2004. – №7. – С. 31–51.
55. *Варзацька Л., Красатюк Л.* Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади / Л. Варзацька, Л. Красатюк // Дивослово. – 2005. – № 2. – С. 5–19.
56. *Василенко В.* Лінгвістичні казки на уроках української мови / В. Василенко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7 (48). – С. 35–39.
57. *Вахній Н. Г.* Перші кроки факультативу / Н. Г. Вахній // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 1. – С. 53–54.
58. *Вашуленко М. С.* Перспективність і наступність у навчанні української мови в початковій і середній школі / Микола Вашуленко // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 2. – С. 15–20

59. *Ващенко В. С.* Програма з мови, а не лише з граматики / В. С. Ващенко // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 2. – С. 74–75.

60. *Векслер Р. П.* Робота з коротким тлумачним словником української мови / Р. П. Векслер // Українська мова і література в школі. – 1979. – №11. – С. 57–61.

61. *Вишня Л. І.* Вивчення складу у зв'язку з правилами переносу / Л. І. Вишня // Українська мова і література в школі. – К., 1979. – №3. – С. 46–50.

62. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

63. *Вільчинська Т.* Морфемний і словотвірний аналіз у школі / Т. Вільчинська // Дивослово. – К., 2003. – № 6. – С. 22–23.

64. *Волинський В.* Дидактичні призначення і характеристики комп'ютерних електронних посібників і підручників / В. Волинський // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 4 (53). – С. 55–59.

65. *Волинський В., Ханюк Т., Чабан Н.* Класифікація комп'ютерних програмно-педагогічних засобів навчання / В. Волинський, Т. Ханюк, Н. Чабан // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 61–62.

66. *Волошина В. Я.* Розвиток активності і самостійності учнів на уроках мови (з історії методики) / В. Я. Волошина // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 2. – С. 49–52.

67. *Галаєвська Л.* Реалізація соціокультурної змістової лінії на уроках рідної (української) мови в 5-му класі / Л. Галаєвська // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 8 (49). – С. 12–18.

68. *Галетова А. Г., Пентилюк М. І.* Особливості проведення уроку в кабінеті мови / А. Г. Галетова, М. І. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 4. – С. 77–84.

69. *Гамалій А. Т.* Настільні ігри з фонетики / А. Т. Гамалій // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 8. – С. 67–70.

70. *Гарагонич В. А.* Про учнівські твори / В. А. Гарагонич // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 12. – С. 59–61.

71. *Гирич І.* Щоб нові підручники – за старим зразком? / Ігор Гирич // Урок Української. – 2007. – № 4. – С. 39–41.

72. *Глазова О. П.* Гурткова робота: думати, шукати, експериментувати / О. П. Глазова // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 1. – С. 54–58.

73. *Глазова О.* Навчання діалогічного мовлення / Олександра Глазова // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 31–33.

74. *Гмир І. С.* Позакласна робота з мови / І. С. Гмир // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 5. – С. 60–62.
75. *Гнаткевич Т., Стонко О.* Роль творчих робіт учнів в активізації навчально-пізнавальної діяльності / Т. Гнаткевич, О. Стонко // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 5 (16). – С. 8–9.
76. *Гнатюк О.* Розвиток аудіативних умінь і навичок: з педагогічного досвіду / О. Гнатюк // Українська мова та література. – 2006. – № 40. – С. 3–10.
77. *Голіздра Л.Я.* Використання комп'ютерних технологій на уроках української мови / Л.Я. Голіздра // Обдарована дитина. – 2004. – № 10. – С. 22–25.
78. *Голобородько Є. П.* Загальні питання інтерактивного навчання / Є. П. Голобородько // Збірник наукових праць: Інтерактивне навчання: Досвід впровадження / За заг. ред. В. Д. Шарко. – Херсон : ОЛДІ-плюс, 2000. – С. 3–6.
79. *Голобородько Є. П.* Комплексний аналіз тексту на уроках мови / Є. П. Голобородько // Збірник наукових праць. пед. науки. – Херсон : ОЛДІ-плюс, 2009. – Вип. ЛІІ. – С. 75–80.
80. *Голуб Н.* Розвиток зв'язного мовлення учнів засобами музики та живопису як цілісна система / Ніна Голуб // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 3. – С. 12–18.
81. *Голуб Н.* Практичний аспект риторизації процесу навчання української мови і літератури в школі / Ніна Борисівна Голуб // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 1. – С. 11–16.
82. *Голуб Н.* Моделювання як метод навчання у вищій школі / Ніна Борисівна Голуб // Вісник Львівського університету. – Серія філологія. – 2010. – Випуск 50. – С. 66–72.
83. *Голуб Н.* Методика мови: навчання риторики учнів старших класів: (матеріали для вчителя) / Н. Голуб // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 2. – С. 2–8.
84. *Голуб Н.* Система вправ з риторики / Ніна Борисівна Голуб // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 6. – С. 2–8.
85. *Голуб Н.* Методичні рекомендації щодо навчання української мови в умовах компетентнісного підходу / Ніна Голуб // Дивослово. – 2013. – № 9. – С. 2–7.
86. *Голуб Н.* Ситуативний метод на уроках української мови в школі / Ніна Борисівна Голуб // Українська мова і література в школі. – 2013. – № 7. – С. 18–23.
87. *Голуб Н.* Урок української мови в системі компетентнісної освіти / в Хроніці / Ніна Голуб // Дивослово. – 2014. – № 6. – С. 61–62.
88. *Голуб Н.* Особливості текстотворчої діяльності учнів 5-7 класів в умовах компетентнісного навчання української мови [Електронний ресурс] / Н.

Б. Голуб // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2013. – Вип. 20. – (Серія 16. «Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики»). – С. 72–76. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_20_19.

87. Голуб Н. Мовленнєві жанри на уроках української мови у 8-9 класах / Ніна Голуб // Українська мова і література в школі. – 2015. – № 1. – С. 13–18.

88. Гопштер Є. Роль міжпредметних зв'язків у формуванні комунікативної компетенції учнів / Є. Гопштер // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 4. – С. 24–28.

89. Горбачук В. Т. З історії унаочнення уроків української мови / В. Т. Горбачук // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 7. – С. 54–57.

90. Горбачук В. Т. Класифікація диктантів / В. Т. Горбачук // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 3. – С. 50–54.

91. Горбачук В. Т. Програма – підручник – учень / В. Т. Горбачук // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 8. – С. 85–86.

92. Горбачук В. Т., Сидорченко В. В., Яворська О. Н. Динамічні таблиці на уроках фонетики і морфології / В. Т. Горбачук, В. В. Сидорченко, О. Н. Яворська // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 6. – С. 55–58.

93. Горбачук В. Т. Виправлення й аналіз пунктуаційних помилок у диктантах / В. Т. Горбачук // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 7. – С. 59–63.

94. Горошкіна О. Роль соціальних чинників у навчанні української мови / О. Горошкіна // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 2–3.

95. Горошкіна О. Особливості використання інтерактивних методів навчання української мови в старших класах / Олена Горошкіна // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – № 4. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 39–43.

96. Горошкіна О. Жанровий аспект розвитку мовлення учнів / О. Горошкіна // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 2. – С. 5–10.

97. Гребницький Г. Формування в учнів мовленнєвих умінь засобами фразеології / Г. Гребницький // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 5. – С. 5–8.

98. Григор'єва Н. П. Твори-мініатюри на уроках граматики / Н. П. Григор'єва // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 7. – С. 54–57.

99. Гусак Т. Нестандартні уроки: формування відповідного ставлення школярів до учіння / Т. М. Гусак // Рідна школа. – 2006. – № 9. – С. 49–50.

100. *Данилевська О.* Мовна політика в Україні 1917–1920 рр. і тогочасні підручники з української мови / Оксана Данилевська // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 44–47.
101. *Дворецька Л.М.* Використання комп'ютерних технологій під час проведення інтегрованих уроків української мови та мовлення / Л. М. Дворецька // Комп'ютер у школі і сім'ї. – 2004. – №2. – С. 43–45.
102. *Девдера М.* Узагальнення та повторення вивченого матеріалу та “Диктантний алгоритм” / М. Девдера // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 5. – С. 40–42.
103. *Девдера М.* Робота з укрупненням на уроці української мови / М. Девдера // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 45–49.
104. *Девдера М.* Уроки мови із застосуванням укрупнень (фрагменти розробок) / М. Девдера // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7. – С. 32–34.
105. *Демчук О.* Погляд на пріоритети філологічної освіти в ХХІ столітті / О. Демчук // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 3 (14). – С. 4–5.
106. *Дженджеро О.* Психологічні аспекти мовленнєвого розвитку старшокласників / О. Дженджеро // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 5. – С. 9–11.
107. *Дженджеро О.* Проблема мовленнєво-комунікативної підготовки старшокласників у практиці навчання рідної мови / О. Дженджеро // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 6. – С. 6–9.
108. *Дика Н.* Робота з учнями старшої школи над лінгвістичними поняттями: вивчення складнопідрядного речення / Н. Дика // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2015. – № 5–6 (50–51). – С. 37–42.
109. *Дика Н. М.* Формування мовних понять в умовах реалізації концепції нової української школи (10–11 класи) / Н. М. Дика // Педагогічна освіта: Теорія і практика. – 2018. – С. 43–48
110. *Дідович І.* Особливості побудови художнього і наукового опису. Опис квітки в художньому стилі / І. Дідович // Українська мова та література. – 2001. – № 19. – С. 4–5.
111. *Дмитровський Є. М* Програмоване навчання на уроках мови / Є. М. Дмитровський // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 1. – С. 48–55.
112. *Донченко Т.* Уроки мови мають стати уроками словесності / Тамара Кузьмівна Донченко // Дивослово. – 1995. – № 4. – С. 36–38.
113. *Донченко Т.* Як готувати учнів до переказу / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2 (13). – С. 3–6.

114. *Донченко Т.* Лабораторні заняття з методики української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 8 (25). – С. 52–53.
115. *Донченко Т.* Практичні заняття з методики української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7 (24). – С. 49–50.
116. *Донченко Т.* Методика української мови у світлі реформування мовної освіти / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 2. – С. 75–78.
117. *Донченко Т.* Власне методичні принципи навчання української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 2 (35). – С. 2–4.
118. *Донченко Т.* Структура уроку з української мови (Проблема структури уроку вимагає переосмислення) / Тамара Кузьмівна Донченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 6–11.
119. *Донченко Т.* Методика навчання української мови як наука і предмет вивчення у педагогічних ВНЗ / Г. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 7. – С. 2–6.
120. *Донченко Т.* В. Сухомлинський про значення і навчання української мови / Тамара Кузьмівна Донченко // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 4. – С. 55–59.
121. *Донченко Т.* До проблеми методів навчання української мови / Тамара Кузьмівна Донченко // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7. – С. 2–5.
122. *Донченко Т.* Системно-методичне забезпечення підготовки вчителя української мови та літератури / Т. Донченко // Вища освіта України. – 2008. – № 2. – С. 62–67.
123. *Донченко Т.* Мета навчання української мови як системне утворення та шляхи її реалізації / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 1. – С. 2–6.
124. *Донченко Т.* Організаційна діяльність учнів на уроках української мови / Т. К. Донченко // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – II Бугайківські читання. – 2011. – № 5. – С. 63–66.
125. *Донченко Т., Мельничайко В.* Програма з методики української мови для вищих педагогічних навчальних закладів / Т. Донченко, В. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 6 (23). – С. 53–54.
126. *Дорошенко М. І.* Усні творчі роботи / М. І. Дорошенко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 9. – С. 66–72.

127. *Дорошенко М.І.* Словниковий диктант / М. І. Дорошенко // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 7. – С. 63–66.
128. *Дорошенко О.А.* Навчальні диктанти інформаційної дії / О. А. Дорошенко // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 12. – С. 6–9.
129. *Дробот Г. А.* Один з видів контролю учнівських знань / Г. А. Дробот // Українська мова і література в школі. – 1979. – №10. – С. 59–61.
130. *Дружененко О.* Навчання рідної мови як етнопедагогічна проблема / О. Дружененко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 11–15.
131. *Дубовик С.* Застосування методики взаємного навчання на уроках української мови в школі (вивчення тем “Прислівник” і “Дієприслівник”) / С. Дубовик // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 4 (37). – С. 6–9.
132. *Дубовик О.* Моделювання уроку як педагогічної системи / О. С. Дубовик // Освіта на Луганщині. – 2003. – № 1. – С. 92–94.
133. *Дяченко-Лисенко Л., Коваленко С.* Мислимо – спілкуємось: освітній і виховний потенціал сучасного шкільного курсу української мови / Л. Дяченко-Лисенко, С. Коваленко // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 6. – С. 14–18.
134. *Емерзіян Л.* Нестандартні уроки мови та літератури / Л. Емерзіян // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2014. – № 7–8. – С. 43–45.
135. *Жежеря М. А.* Готуючись до написання твору / М. А. Жежеря // Українська мова і література в школі. – 1975. – №1. – С. 56–60.
136. *Жицький Є. І.* Робота над планом письмового твору / Є. І. Жицький // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 10. – С. 37–42.
137. *Заблоцька О. С.* Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / О. С. Заблоцька. – Режим доступу: <http://visnyk.zu.edu.ua/Articles/40/08zosipa.zip>
138. *Заболотний О.* Вивчення складнопідрядного речення в шкільному курсі української мови / О. Заболотний // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 4. – С. 10–14.
139. *Завгородня Г.* Узагальнюючі таблиці, опорні схеми, тренажери як засоби інтенсифікації навчання рідної мови / Г. Завгородня // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 6 (17). – С. 33–34.
140. *Зайко В. В.* Диференційований підхід до учнів на уроках мови / В.В. Зайко // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 2. – С. 46–50.

141. *Закревська О.* Використання мультимедійних технологій на уроках української словесності / Оксана Закревська // Дивослово. – 2009. – № 2. – С. 17–19.
142. *Зінько С.* Інноваційні методи в навчанні рідної мови / С. Зінько // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 2. – С 9–13.
143. *Іванова О.* Роль тексту при засвоєнні лексико-граматичних категорій / Іванова О. // Українська мова і література в школі. – К., 2007. – № 1 (58). – С. 44–46.
144. *Ільченко З. І.* Робота над помилками / З. І. Ільченко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 4. – С. 65–69.
145. *Кадельчук В. З.* Про підручник з української мови / В. З. Кадельчук // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 7. – С. 74–77.
146. *Караман С.* Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії / Станіслав Караман // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 36–38.
147. *Караман С.* Технологія навчання української мови в гімназії: Методи і прийоми навчання української мови / С. Караман // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 3. – С. 25–28.
148. *Караман С.* Реалізація стратегії співдіяльності у професійній мовленнєвій підготовці вчителя-словесника / С. Караман // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матер. Міжнар. наук.-практ. конф (28–29 березня). – К.: Київ ун-т ім. Б. Грінченка, 2012 – С. 338–346.
149. *Караман С.* Інформаційний ресурс тексту як засіб формування толерантної особистості старшокласника профільної школи / С. О. Караман, О. В. Караман, Т. О. Горохова // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки. Вип. 5 : зб. наук. пр. / за ред. акад. Л.І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – С. 279–288.
150. *Караман С., Тихоша В.* Технологічні підходи до створення посібників і підручників з української мови для гімназії / С. Караман, В. Тихоша // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 36–38.
151. *Караман С., Тихоша В.* Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії / С. Караман, В. Тихоша // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 36.
152. *Карпенко В.* Інтегровані уроки рідної мови й мовлення / В. Карпенко // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 6. – С. 38–40.
153. *Кващук А. Г.* Деякі вади у викладанні мови / А.Г. Кващук // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 5. – С. 57–63.

154. *Кисельова Л. Є.* Твори живопису на уроках мови / Л. Є. Кисельова // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 10. – С. 68–70.
155. *Кисельова Л. Є.* Використання місцевого матеріалу на уроках мови / Л. Є. Кисельова // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 5. – С. 42–44.
156. *Клюзко М. І.* Програмоване навчання на уроках мови / М. І. Клюзко // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 3. – С. 56–65.
157. *Кобцев Д.* Принцип україноцентризму в контексті міжпредметної соціокультурної інтеграції на уроках української мови [5 кл.] / Д. Кобцев // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 7 – 8. – С 5–13.
158. *Кобцев Д.* Формування креативних компетенцій учнів на уроках української мови в процесі міжпредметної інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу / Д. Кобцев // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 5. – С.16–20.
159. *Коваленко І.* Психологічні чинники засвоєння виражальних засобів мови учнями середнього шкільного віку / І. Коваленко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 6 (39). – С. 12–16.
160. *Комендант С. С.* Диктант для старшокласників // С. С. Комендант // Дивослово. – 1997. – № 11. – С. 33–37.
161. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. І. Пентилюк, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5–9.
162. *Коротун І. Я.* Наступність у викладанні мови / І. Я. Коротун // Українська мова в школі. – 1962. – № 1. – С. 40–44.
163. *Костильов Ф. В.* Запобігання помилкам у письмових роботах / Ф.В. Костильов // Українська мова і література в школі. – 1969. – №5. – С. 66–67.
164. *Кошелева Є. О.* Від правила до його застосування / Є.О. Кошелева // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 6. – С. 65–67.
165. *Кравець М. В.* Інтерактивна робота на уроках словесності // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – №4(4).
166. *Кравчук Д. М.* Система творчих робіт з мови у 8 класі / Д.М. Кравчук // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 7. – С. 61–66.
167. *Кравчук Д. М.* Учням про ономастику (Матеріал для позакласної роботи) / Д.М. Кравчук // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 6. – С. 66–74.
168. Культуромовна особистість фахівця у ХХІ столітті [Текст] : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м.

- Суми, 7 грудня 2017 року) / за ред. О. М. Семеног. – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – Вип. 1. – 230 с.
169. *Купцова В.* Система краєзнавчої роботи на уроках мови / Валентина Купцова // Дивослово. – 1999. – № 10. – С. 30–35.
170. *Купцова В.* Про особистісно зорієнтоване навчання / В. Купцова // Дивослово. – 2000. – № 7. – С. 44–48.
171. *Курляк І.* Формування змісту і методики викладання рідної мови в перших українських гімназіях / Ірина Курляк // Дивослово. – 1998. – №1. – С. 35–37.
172. *Кучеренко І.* Психологічні умови засвоєння стилістики учнями старших класів / І. Кучеренко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 4. – С. 9–12.
173. *Кучеренко І.* Інтегровані уроки як вид нетрадиційної організаційної форми навчання мови / Ірина Кучеренко // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 1. – С. 10–14.
174. *Кучеренко І.* Загальнодидактичні і лінгвометодичні вимоги до сучасного уроку з української мови / І. Кучеренко // Українська мова і література в сучасній школі. – 2013. – № 20. – С. 12–17.
175. *Кучеренко І.* Зміст уроку з української мови в аспекті комунікативно спрямованої освіти / Ірина Кучеренко // Українська мова і література в школі. – 2013. – № 7. – С. 7–13.
176. *Кучеренко І.* Технологічний аспект вивчення української мови / Ірина Кучеренко // Дивослово. – 2018. . – № 6. – С. 2–7.
177. *Кучеренко І.* Цілевизначення як основа проектування сучасного уроку з української мови / Ірина Кучеренко // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 40. – С. 206–210.
178. *Кучерук О.* Сучасні технології навчання мови як методична проблема / О. Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 6 (55). – С. 17–21.
179. *Кучерук О.* Лінгвокультурологічна модель формування мовної особистості: шляхи реалізації / О. Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 6. – С. 9–13.
180. *Кучерук О.* Редагування тексту в шкільному курсі української мови / О. Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 4. – С. 14–17.
181. *Кучерук О.* Дидактичні технології і стратегії лінгвокультурологічного розвитку школярів / О. Кучерук // Дивослово. – 2008. – № 5. – С. 2–7.

182. *Кучерук О.* Концепція системи методів навчання мови в основній школі / О. Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7 – 8. – С. 10–16.
183. *Кучерук О.* Гра як засіб розвитку пізнавального інтересу школярів до вивчення української мови / О. Кучерук, Т. Сушкевич // Дивослово. – 2009. – № 2. – С. 28–31.
184. *Кучерук О.* Методологічні засади особистісно орієнтованої лінгводидактики / О. Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2013. – № 6. – С. 20–24.
185. *Лавренова М.* Психологічні засади формування українського літературного мовлення молодших школярів в умовах діалектного середовища Закарпаття / М. Лавренова // Педагогіка і психологія. – 2010. – №1 (66). – С. 119–129.
186. *Лаврик В.* Типологія уроків як форма організації особистісно зорієнтованого навчання української мови в сучасній школі / В. Лаврик // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 4. – С. 2–9.
187. *Лаврик В.* Індивідуально-диференційований підхід – основа особистісно зорієнтованого навчання: методика мови / В. Лаврик // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1. – С. 14–16.
188. *Лаврінчук І.* Аналіз диктанту. Алгоритм роботи над помилками / І. Лаврінчук // Українська мова і література. – 2005. – № 6. – С. 11–13.
189. *Ладоня І. О., Злотник Й. С.* Письмові роботи на красномовному матеріалі / І. О. Ладоня, Й. С. Злотник // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 5. – С. 36–41.
190. *Литвиненко К.* Реалізація культурологічної змістової лінії на уроках української мови: проблеми і перспективи / К. Литвиненко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 6 (39). – С. 8–12.
191. *Ліщук П. М.* Від плану до твору / П. М. Ліщук // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 4. – С. 53–59.
192. *Луценко В.* Особливості навчання тексту-опису / В. Луценко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 3. – С. 13–15.
193. *Любинець Л. П., Панасюк Р. І.* Унаочнення під час вивчення наголосу / Л. П. Любинець, Р. І. Панасюк // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 8. – С. 74–76.
194. *Лященко П. Я., Шанюк І. І.* Методика викладання української мови та літератури / П. Я. Лященко, І. І. Шанюк // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 6. – С. 96–92.

195. *Макаренко В.* Реалізація культурологічного принципу навчання на уроках української мови у 5 -7 класах / В. Макаренко // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 4. – С. 35–38.
196. *Макаренко В.* Уроки української мови та літератури: традиції і новаторство // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 11 – 12. – С. 12–22.
197. *Максимчук Г.* Інтерактивні методи навчання української мови / Галина Максимчук, Іван Хом'як // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 18–21.
198. *Мамеренко С.* Українську викладаю так: нестандартні підходи до вивчення української мови та літератури / С. Мамеренко // Відкритий урок. – 2011. – Червень. – С. 39–40.
199. *Марега В.* Самодиктант на уроках мови і літератури / В. Марега // Дивослово. – 2001. – № 2. – С. 40–41.
200. *Марун М.* Рідна мова: принципи навчання / М. Марун // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 38–39.
201. *Марцінко Т.* Формування навичок інтонування мовлення учнів середньої школи як передумова розвитку мисленнєво-мовленнєвої діяльності на уроках української мови / Т. Марцінко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 2. – С. 5–9.
202. *Матрохін М.І.* План в учнівському творі / М.І. Матрохін // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 8. – С. 36–41.
203. *Матрохін М. І.* Письмові твори за аналогією / М.І. Матрохін // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 7. – С. 39–45.
204. *Мацько Л.* Сучасні підходи до створення підручника з української мови: місце лінгвостилістики / Л. Мацько // Дивослово. – 1999. – № 8. – С. 42–44.
205. *Мацько О.* Стилї навчання / Оксана Мацько // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 32–34.
206. *Мацько Л.* Аспекти мовної особистості у проекції педагогічного дискурсу / Л. Мацько // Дивослово. – 2006. – № 7. – С. 2–5.
207. *Мацько Л., Мацько О., Калита О.* Новий підхід до переказу з творчим завданням / Л. Мацько, О. Мацько, О. Калита // Дивослово. – 2007. – № 5. – С. 2–6.
208. *Мацько Л., Семенов О.* Програмні засади навчання української мови учнів старшої школи (профіль – українська філологія): методика мови / Л. Мацько, О. Семенов // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 3. – С. 2–8.
209. *Медведєва Н. Р.* Пропедевтичні заняття з пунктуації / Н. Р. Медведєва // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 8. – С. 76–79.

210. *Мельничайко В. Я.* Технічні засоби в позакласній роботі / В. Я. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 8. – С. 70–73.
211. *Мельничайко В. Я.* Робота над граматичними синонімами під час підсумкового повторення / В. Я. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 3. – С. 55–62.
212. *Мельничайко В. Я.* Факультативні заняття з української мови / В. Я. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 7. – С. 1–7.
213. *Мельничайко В. Я.* Відомості про текст у підготовці до написання твору / В. Я. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 1. – С. 44–51.
214. *Мельничайко О. І.* Використання малюнків і картин для розвитку мови / О. І. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 3. – С. 47–50.
215. *Мельничайко О. І.* Наступність між початковими і середніми класами у вивченні синтаксичних тем / О. І. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 8. – С. 68–72.
216. *Мельничайко О.* Деякі види творчої роботи учнів на основі неповного тексту / О. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 5 (16). – С. 4–5.
217. *Мірошник С.* Пошуково-дослідницькі завдання випереджувального характеру як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів / С. Мірошник // Дивослово. – 2002. – № 2. – С. 58–59.
218. *Міхеєва М.* Використання автоматизованої методики оцінювання теоретичних знань із мови / М. Міхеєва // Українська мова та література. – 2004. – Жовтень (№ 37). – С. 9–14.
219. *Могильницька Г.* Шкільна лінгвістика – цілісна система чи набір фрагментів? / Галина Могильницька // Дивослово. – 2014. – № 11. – С. 7–14.
220. *Нагрибельна І.* Вивчення службових частин мови у 7 класі (Функціонально-стилістичний підхід) / Інна Нагрибельна // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 24–27.
221. *Нагрибельна І.* Методика вивчення сполучника у середній школі / Інна Нагрибельна // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 3. – С. 12–15.
222. *Непийвода В. Ф.* Робота над інтонацією під час вивчення синтаксису простого речення / В. Ф. Непийвода // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 7. – С. 73–79.

223. *Нечепоренко Л. С.* Ефективний прийом застосування наочності / Л.С. Нечепоренко // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 1. – С. 45–49.
224. *Новосьолова В.* Нові підходи до вивчення слова і його лексичного значення у школі / В. Новосьолова // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 6. – С. 8–10.
225. *Новосьолова В.* Вивчення розділу “Лексикографія. Фразеологія” у шостому класі / В. Новосьолова // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 6. – С. 7–10.
226. *Новосьолова В.* Використання сучасних методів, прийомів та засобів навчання на уроках лексикології / В. Новосьолова // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 8. – С. 8–18.
227. *Новосьолова В.* Стилїстичні можливості лексикології і фразеології на уроках української мови в 10 класі / В. Новосьолова // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7 – 8. – С. 17–23.
228. *Окуневич Т.* Літературно-краєзнавчий матеріал на уроках синтаксису / Т. Окуневич // Дивослово. – 1995. – № 12. – С. 50–51.
229. *Омельченко З. Л.* Робота над подоланням діалектних помилок при вивченні морфології / З.Л. Омельченко // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 3. – С. 37–43.
230. *Омельчук С.* До проблеми класифікації помилок і недоліків у творчих роботах учнів / С. Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 6 (23). – С. 65.
231. *Омельчук С.* Дослідницький метод у навчанні української мови / С. Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 2. – С. 7–10.
232. *Омельчук С.* Основні аспекти мовленнєво-методичної компетентності вчителя-словесника / Сергій Омельчук // Дивослово. – 2012. – № 5. – С. 13–18.
233. *Омельчук С.* Тезаурус основних видів дослідницьких завдань з української мови / С. Омельчук // Дивослово. – 2012. – № 4. – С. 2–6.
234. *Омельчук С.* Нормативність культури мовлення в учнівських науково-дослідницьких роботах української мови / Сергій Омельчук // Дивослово. – 2014. – №9. – С. 2–6.
235. *Орлова О.І.* Компетентнісне навчання за допомогою ІКТ на уроках української мови та літератури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://5fan.ru/download.php>
236. *Остапенко Н.* Місце моделювання як методу навчання в педагогічному проектуванні (на матеріалі вищої школи) / Н. Остапенко // Українська мова і література в школі – 2004. – № 6. – С. 41–46.

237. *Остапенко Н.* Теоретичні основи формування комунікативної компетентності учнів загальноосвітньої школи на уроках української мови / Н. Остапенко // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 3. – С. 5–8.
238. *Остапенко Н.* Сучасні підходи до класифікації методів навчання рідної мови та роль О. М. Біляєва у її формуванні / Н. Остапенко // Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. – К. : Міленіум, 2008. – С. 255–263.
239. *Остапенко Н.* Особливості методики проведення нетрадиційних уроків рідної мови в загальноосвітній школі / Н. Остапенко // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 7. – С. 5–8.
240. *Остроушко О.* Стереотипний образ української мови в процесі реалізації соціокультурної змістової лінії навчання мови / О. Остроушко // Мандрівець. – 2007. – № 4. – С. 60–65.
241. *Очкань Г.* Інтерактивне навчання як спеціальна форма організації пізнавальної діяльності студентів на заняттях української мови в технікумах і коледжах / Галина Очкань // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 50. – Київ–Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 187–191.
242. *Падун Н. О., Падун А. О.* Інтегроване навчання як міждисциплінарна проблема / Н. О. Падун А. О Падун // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – № 2. – С. 26–31
243. *Паламарчук В. І.* Виготовлення і використання динамічних таблиць / В.І. Паламарчук // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 7. – С. 57–60.
244. *Паламарчук В.І.* Використання наочності на уроках мови / В. І. Паламарчук // Українська мова і література в школі. – 1972. – № 1. – С. 55–60.
245. *Паламарчук В. І.* Наочність на уроках мови / В.І. Паламарчук // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 11. – С. 69–73.
246. *Паламарчук В. І.* Роль навчального диктанту в розвитку пізнавальної самостійності учнів / В. І. Паламарчук // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 5. – С. 36–45.
247. *Паламарчук О. С.* Ситуативні вправи на уроках рідної мови в 6 класі / О. С. Паламарчук, А. Г. Галетова // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. Випуск 31. – Херсон : Видавництво ХДПУ, 2002. – С. 104–107.

248. *Парасюк С.* Психолого-педагогічні основи викладання мови: застереження та пропозиції / С. Парасюк // Українська мова і література. – 2001. – Ч. 44 (252). – С. 1–2, 16–17.
249. *Пархоменко Л.С.* Твір-опис пам'ятки історії і культури на основі особистих вражень / Л. С. Пархоменко // Все для вчителя. – 2006. – № 3–4. – С.33.
250. *Пасічник Т.* Чи будуть люди на землі (екологічне виховання на уроках української мови) // Урок української. – 2008. – № 3–4. – С. 49–51.
251. *Пентиліюк М.* Твір за картиною / М. Пентиліюк // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 7.
252. *Пентиліюк М.* Міжпредметні зв'язки на уроках мови / М.І. Пентиліюк // Українська мова і література в школі. – 1987. – № 5. – С. 38–45.
253. *Пентиліюк М.І.* Особливості технології уроку мови / М. І. Пентиліюк // Дивослово. – 1998. – № 4 – С. 16–18.
254. *Пентиліюк М.* Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / М. Пентиліюк // Українська мова і література в школі. – 2000. – № 3. – С. 8–10.
255. *Пентиліюк М.* Виховуємо чуття мови / М. І. Пентиліюк // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 2. – С. 5–8.
256. *Пентиліюк М.* Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови / М. Пентиліюк, О. Горошкіна, А. Нікітіна // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 1. – С. 15–20.
257. *Пентиліюк М.* Сучасний урок української мови / М. І. Пентиліюк, Т. Г. Окуневич. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
258. *Пентиліюк М.* Особливості змісту уроку мови / М. Пентиліюк // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 1. – С. 12–16.
259. *Пентиліюк М.* Сучасні підходи до типології уроків / Марія Пентиліюк // Дивослово. – 2008. – № 6. – С. 2–5.
260. *Пентиліюк М.* Текст як основа формування риторичних умінь і навичок учнів / Марія Іванівна Пентиліюк // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 1. – С. 2–7.
261. *Пентиліюк М.* Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. Пентиліюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.
262. *Пентиліюк М.* Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей. – К. : Ленвіт, 2011. – 256 с.
263. *Пентиліюк М.* Дидактичні засади роботи з науковою термінологією у вищій школі / М. Пентиліюк // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 59. – Херсон : ХДУ, 2011. – С. 10–15.

264. *Пентилюк М.* Варіативні форми проведення сучасного уроку з української мови / М. Пентилюк, Т. Окуневич // Українська мова і література в школі. – 2014. – №1 (111). – С. 2–6.

265. *Пентилюк М.* Актуальні проблеми української лінгводидактики в дослідженнях учених-методистів / М. Пентилюк // Дивослово. – 2016. – № 9. – С. 2–5.

266. *Пентилюк М., Галетова А.* Роль навчального кабінету в роботі з розвитку зв'язного мовлення / М. І. Пентилюк, А. Г. Галетова // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 5. – С. 39–46.

267. *Пентилюк М., Нікітіна А., Горошкіна О.* Концепція когнітивної методики навчання української мови / Марія Пентилюк, Алла Нікітіна, Олена Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5–9.

268. *Передрій Г.* Вивчення складних питань шкільного словотвору / Г. Передрій // Дивослово. – 2004. – № 2. – С. 29–35.

269. *Передрій Г.* Позакласна робота з мови / Г. Р. Передрій // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 11. – С. 64–70.

270. *Передрій Г.* Про наступність у викладанні орфографії / Г. Р. Передрій // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 3. – С. 41–45.

271. *Передрій Г. Р.* Тиждень мови / Г. Р. Передрій // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 7. – С. 54–60.

272. *Перенчук Л.* Використання інноваційних ідей на уроках української мови та літератури / Л. Перенчук // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 6. – С. 32–35.

273. *Перепелиця С. В.* Веб-квест як засіб створення розвивального середовища на сучасному уроці української мови і літератури та у позаурочній роботі / С. В. Перепелиця // Українська мова і література в школах України. – 2017. – № 10. – С. 40–44.

274. *Перехрана О.* Розвиток творчих здібностей учнів на уроках мови і літератури / Ольга Перехрана // Дивослово – 2003. – № 3. – С. 53–54.

275. *Пермінов В.* Вивчення правопису прислівників за допомогою методів ейдетики / В. Пермінов // Українська мова та література. – 2004. – Квітень (№ 14). – С. 7–8.

276. *Петровська О.* Основні типи уроків з української мови в 5 – 7 класах / О. А. Петровська. – Київ : Радянська школа, 1959. – С. 36–42.

277. *Печерська Е.* Уроки різні та незвичайні / Е. А. Печерська // Рідна школа. – 2009. – № 4. – С. 62–65.

278. *Пещак М.* Комп'ютерне відтворення сучасної української орфоєпії / Марія Пещак // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 25–28.

279. *Піскорська Л. І., Неліна Т. П.* Петриківський розпис на уроках мови / Л. І. Піскорська, Т.П. Неліна // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 9. – С. 41–49.
280. *Піскорська Л., Скуратівський Л.* Проблемно-пізнавальні завдання на уроках рідної мови / Л. Піскорська, Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 7–8. – С. 14–16.
281. *Плахотник В.* Вправи і завдання в лінгводидактиці / Василь Плахотник // Українська мова і література в школі. – 2009. – № 9. – С. 43–45.
282. *Плетньова Л.* Тестовий контроль навчальних досягнень учнів старших класів з української мови / Л. Плетньова // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7 – 8. – С. 38–42.
283. *Плиско К.* Система орієнтирів як засіб технологізації навчання української мови / К. М. Плиско // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2004. – № 24. – С. 10–12.
284. *Плітко В.* Вивчення мови через текст / В. Плітко // Дивослово – 2004. – № 4. – С. 26–27.
285. *Подлевська Н.* Формування культури спілкування – одна із важливих проблем навчання мови / Н. Подлевська // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 18–20.
286. *Подранецька Н.* Застосування проектних технологій на уроках української мови та літератури як один із напрямків розвитку мовної особистості / Н. Подранецька // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 4. – С. 22–25.
287. *Подранецька Н.* Проектна технологія на уроках української мови та літератури: педагогічний досвід / Н. Подранецька // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 8. – С. 42–47.
288. *Полієвікова О.Б.* Використання творчих вправ як засобу мотиваційного забезпечення процесу навчання рідної мови / О.Б. Полієвікова // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С. 15–18.
289. *Пономаренко В. І.* Краєзнавчий матеріал на уроках мови / В.І. Пономаренко // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 6. – С. 59–61.
290. *Пономаренко В.М.* До проблем сучасного уроку з української мови / В. М. Пономаренко // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 2. – С. 53–56.
291. *Попович І.* Твір-опис природи за картиною у 6 класі / І. Попович // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 1. – С. 5–7.
292. *Порало Н.* «Незліченні думки летять у височінь...», або творчі роботи учнів на уроках української мови / Н. Порало // Українська мова та

- література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2006. – № 9 – 10. – С. 68–73.
293. *Постоловська Н. С.* Підготовка до письмових робіт / Н.С. Постоловська // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 1. – С. 61–65.
294. *Почтар К.* Використання відеозаписів на уроках української мови і літератури / К. Почтар // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 3. – С. 39–42.
295. *Проценко С.* Формування самоосвітньої компетентності учнів на уроках української мови і літератури / Світлана Проценко // Дивослово. – 2017. – № 3 – С. 11–16.
296. *Регушевський Є.* Словник-довідник із методики викладання української мови / Є. Регушевський // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 80.
297. *Рожило Л. П., Шпортенко О. М.* Метод спостережень на уроках мови / Л. П. Рожило, О. М. Шпортенко // Українська мова і література в школі. – 1973. – № 2. – С. 58–64.
298. *Рожило Л. П.* Найважливіші праці з методики викладання української мови / Л. П. Рожило // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 11. – С. 67–76.
299. *Рожило Л. П.* Логічна основа методів теоретичного вивчення мови // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 11. – С. 53–60
300. *Рожило Л. П.* Проблемні завдання на уроках мови / Л. П. Рожило // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 4. – С. 54–58.
301. *Романенко Ю.* Нові програми – це важливо (До проблеми навчально-методичного забезпечення нової української школи) / Юлія Романенко // Дивослово. – 2016. – № 12. – С. 2–4.
302. *Романенко Ю.* Підготовка виступу на зборах і семінарах (урок мовленнєвого розвитку в 10 класі) / Ю. Романенко // Урок української. – 2008. – № 3–4. – С. 46–49.
303. *Руденко А.Ф.* Підготовка до твору / А. Ф. Руденко // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 8. – С. 52–55.
304. *Руденко Ю. Д.* Гурток мовної культури / Ю. Д. Руденко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 1. – С. 68–72.
305. *Рудик Н.Т.* Зв'язок уроків мови і літератури / Н. Т. Рудик // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 2. – С. 41–46.
306. *Русанівський В. М.* Мовознавство і сучасні підручники з мови / В. М. Русанівський // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 9. – С. 33–40.

307. *Садовнікова О.* Метод проектів на уроках української мови як засіб формування пізнавально-творчих умінь старшокласників / *О. Садовнікова* // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 4. – С. 8–14.
308. *Свашенко А. О.* Позакласна робота з фразеології / *А. О. Свашенко* // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 4. – С. 51–60.
309. *Свірчук Т.* Малі фольклорні жанри як засіб реалізації комунікативної та соціокультурної змістових ліній нового змісту навчання української мови / *Т. Свірчук* // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 5. – С. 11–15.
310. *Святовець В. Ф.* Вимоги В.О. Сухомлинського до уроків мови та літератури / *В. Ф. Святовець* // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 10. – С. 75–82.
311. *Святовець В. Ф.* Зв'язок у викладанні мови та літератури / *В.Ф. Святовець* // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 12. – С. 71–75.
312. *Семенів Н.* Електронний підручник з рідної (української) мови як засіб реалізації особистісного орієнтованого навчання / *Н. Семенів* // Українська мова і література в школі. – К., 2005. – №5 (46). – С. 2–6.
313. *Семенів Н.* Формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності школярів при вивченні української (рідної) мови за електронним підручником / *Н. Семенів* // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 4. – С 9–13.
314. *Семеног О.* Допрофесійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури / *О. Семеног* // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 4. – С. 4–7.
315. *Семеног О.* Тенденції професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури / *О. Семеног* // Рідна школа. – 2004. – № 2. – С. 36–38.
316. *Семеног О.* Етнолінгводидактична культура учителя у праксеологічному вимірі / *Олена Семеног* // Рідне слово в етнокультурному вимірі : зб. наук. праць / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич : Посвіт, 2017. – С. 461–471.
317. *Семеног О.* Підготовка майбутніх учителів до гурткової роботи з риторичної майстерності (на матеріалі творчої спадщини Олександра Захаренка) / *О. Семеног* // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – № 1 (65). – С. 163–174.

318. *Семенов О.* Фахова етика у лінгвокультурному вимірі: американський досвід / О. Семенов, О. Кравченко // Естетика і етика педагогічної дії. – 2017. – Вип. 16. – С. 70–83.

319. *Семенов О. М.* Формування академічної культури майбутніх педагогів-дослідників в умовах цифрового творчого середовища як наукова проблема [Текст] / О. М. Семенов, О. В. Семеніхіна, Д. С. Безуглий // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2017. – Том 62, № 6. – С. 240–252. –

(Web Of Science) <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/1917/128>

320. *Семенов О.* Культуромовна особистість майбутнього учителя в об'єктиві концепції «нова українська школа» / Олена Семенов // Проблеми освіти: збірник наукових праць / ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України. – Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД», 2018. – Вип. 88 (частина 2). – С.205–215.

321. *Семенов О., Мацько Л.* Профільне навчання з української мови у старшій школі / О. Семенов, Л. Мацько // Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника : збірник матеріалів Усеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – С. 70–73.

322. *Семенченко М. А.* Виховання інтересу до мови / М.А. Семенченко // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 3. – С. 65–67.

323. *Семенченко М. А.* Підготовка учнів до написання твору / М.А. Семенченко // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 12. – С. 51–53.

324. *Сергієнко В. Д.* Підготовка до письмового твору / В.Д. Сергієнко // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 10. – С. 63–66.

325. *Сидоренко В. В.* Модель професійної компетентності вчителя української мови і літератури в контексті впровадження компетентісно зорієнтованого підходу / В. В. Сидоренко // Наукова скарбниця Донеччини. – 2011. – № 1. – С. 72–77.

326. *Симоненко Т.* Реалізація у ВНЗ основних принципів навчання мови (з досвіду роботи) / Т. Симоненко // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 8. – С. 53–55.

327. *Симоненкова Т.* Нові форми проведення уроків з мови / Т. Симоненкова // Урок української. – 1999. – № 9–10. – С. 27–33.

328. *Симоненкова Т.* Система основних методів та прийомів у процесі формування професійної комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів // Рідна школа. – 2005. – № 7. – С. 29–31.

329. *Сімонок В. П.* Міжмовні зв'язки як засіб інтенсифікації вивчення мови / В. П. Сімонюк // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 10. – С. 3–5.

330. *Скрипник Л.* Використання інноваційних методів і прийомів на уроках української мови і літератури / Л. Скрипник // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 2. – С. 43–46.

331. *Скуратівська Г.* Формування загальнонавчальних умінь під час вивчення фонетики, графіки, орфоепії, орфографії / Г. Скуратівська // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 8. – С. 13–16.

332. *Скуратівський Л.* Вивчення мовної теми як засіб мовленнєвого розвитку учнів / Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 7–8. – С. 5–10.

333. *Скуратівський Л.* Інформаційні технології як засіб мовленнєвого розвитку учнів в процесі навчання української мови в основній школі / Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 4. – С. 7–10.

334. *Скуратівський Л.* Мотив як рушійна сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови / Л. Скуратівський // Дивослово. – 2005. – № 2. – С. 2–4.

335. *Скуратівський Л.* Стратегії інтелектуального розвитку учнів основної школи на уроках української мови / Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 15–20.

336. *Скуратівський Л.* Психолого-дидактичні тенденції загального і мовленнєвого розвитку школярів в науці і практиці середньої школи ХХ століття / Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 8. – С. 22–26.

337. *Скуратівський Л., Шелехова Г.* Концепція підручника рідної мови / Л. Скуратівський, Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 3 (14). – С. 5–7.

338. *Славітінська І.* Проблема мовної освіти в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / І. Славітінська // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 7–8. – С. 16–20.

339. *Смілянська Н.* Поняття про текст: система уроків з розвитку зв'язного мовлення / Н. Смілянська // Українська мова та література. – 2006. – № 40. – С. 11–19.

340. *Соболев І. І.* Письмові роботи як засіб розвитку образного мислення учнів / І. І. Соболев // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 1. – С. 50–53.

341. *Сокол І.* «"Веб-квест" як інноваційний метод формування творчої особистості» [Електронний ресурс] / І. Сокол. – Режим доступу: <https://prezi.com/tf7lzsyfhd09/presentation>.

342. *Стельмахович М. Г.* Етнопедагогічні основи методики української мови / М. Г. Стельмахович // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 5. – С. 19–23.

343. *Стеців Л.* «Душа і пісня споконвік жива (Підготовка до написання твору за даним початком)» / Лідія Стеців // Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 12–17.

344. *Студенкіна В.* Лінгводидактична компетентність учителів української мови в структурі методичної / В. Студенкіна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 22 (209). – Ч. I. – С. 85–90.

345. *Сурмін Ю. П.* Метод аналізу ситуацій (case study) та його навчальні можливості / Юрій Петрович Сурмін // Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології : колективна монографія. – К. : МАУП, 2005. – С. 173–199.

346. *Сухомлинський В. О.* Слово рідної мови / В. О. Сухомлинський // Українська мова і література в школі. – 1968. – 12 груд. – С. 1–10.

347. *Таращанська Р. Ю.* Послідовність розумових операцій у вивченні граматичного правила / Р.Ю. Таращанська // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 6. – С. 44–46.

348. *Таращанська Р. Ю.* Свідоме засвоєння граматичного матеріалу / Р.Ю. Таращанська // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 2. – С. 56–58.

349. *Терещенко П. І.* Навчально-виховна робота на уроках мови / П.І. Терещенко // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 1. – С. 79–80.

350. *Тишківська Н. Я.* Музика на уроках української мови / Н.Я. Тишківська // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 2. – С. 9–12.

351. *Токмань Г.* Розвиток писемного мовлення учнів. Система творів та методика їх написання / Г. Токмань // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 2. – С. 28–31.

352. *Турська О. В.* Творчі завдання як засіб розвитку емоційної сфери особистості на уроках рідної мови / О.В. Турська // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Збірник наук. праць. – К., 2001. – Вип. 18. – С. 288–291.

353. *Угніч Р.* Теорія і практика моделювання компетентнісного уроку / Руслана Угніч // Дивослово. – 2018. . – № 5. – С. 12–19.

354. Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.] – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.

355. Уліщенко А. Застосування інформаційних технологій у навчанні мови та літератури : методичний посібник / А. Уліщенко, В. Уліщенко. – Х: ХОНМІБО, 2006. – 96 с.

356. Умрилова Н.М. Наступність і перспективність у роботі над дієсловом / Н.М. Умрилова // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 6. – С. 47–51.

357. Фасоля А.М. Свята рідної мови в школі / А. М. Фасоля // Українська мова і література в школі. – 1989. – №7– С.51–56

358. Фасоля А. М. Мета, зміст. Технологія уроку / Анатолій Фасоля // Дивослово / А. М. Фасоля. – 2004. – № 6. – С. 19–25.

359. Федоренко В., Коваленко Л. Методичні рекомендації щодо використання тестових технологій у процесі вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах / В. Федоренко, Л. Коваленко // Дивослово. – 2007. – № 2. – С. 22–24.

360. Федоренко О. Узагальнюючі логічні схеми на уроках української мови / О. Федоренко // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2. – С. 23–24.

361. Федорчук Т. Формування вмінь старшокласників аргументувати власні висловлення / Тетяна Федорчук // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7 – 8. – С. 42–45.

362. Федорчук Т. Формування вмінь старшокласників будувати діалоги – обміни думками / Тетяна Федорчук // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 5. – С. 2–6.

363. Федорчук Т. Організаційні форми, методи і прийоми навчання риторики в старшій школі / Тетяна Федорчук // Українська мова і література в школі. – 2009. – № 8. – С. 9–16.

364. Федчик В. Лінгвістичні засади комунікативної методики / В. А. Федчик // [Електронний ресурс]: Режим доступу : http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Philologia/48655.doc.htm

365. Федчик В. А. Типологія уроків як проблема дидактики і лінгводидактики // [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Philologia/23209.doc.htm

366. Філіпчук З. М. Міжпредметні зв'язки української мови та географії / З.М. Філіпчук // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 5. – С. 52–57.

367. *Філоненко Л.* Стан роботи над переказами в сучасній школі / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – Українська мова і література в школі. – К., 2006. – № 7 (56). – С. 10–12.
368. *Філоненко Л.* Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення: методика мови / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1. – С. 9–14.
369. *Хом'як І.* Алгоритмування навчального матеріалу в орфографії / Іван Хом'як // Дивослово. – 1999. – № 5. – С. 18–20.
370. *Хом'як І.* Вивчення орфографії на морфологічній основі / Іван Хом'як // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 3 (14). – С. 7–10.
371. *Хом'як І.* Вивчення лексики у поєднанні з орфографією / Іван Хом'як // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 20–24.
372. *Хом'як І.* Дослідне навчання орфографії, його характеристика і перспективи / Іван Хом'як // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 35–38.
373. *Хом'як І.* Класифікаційний аналіз уроків мови / Іван Миколайович Хом'як // Українська мова і література в сучасній школі. – 2012. – № 10. – С. 2–7.
374. *Хом'як І.* Проблема типології уроків мови / Іван Миколайович Хом'як // Теоретична і дидактична філологія. – Випуск 12. – 2012. – С. 122.–129.
375. *Хом'як І.* Внутрішня організація уроків мови / Іван Миколайович Хом'як // Українська мова і література в школі. – 2014. – № 2. – С. 8–12.
376. *Цимбалюк В. І.* Наш мовно-літературний кабінет / В. І. Цимбалюк // Українська мова і література в школі. – 1973. – № 2. – С. 64–67.
377. *Цінько С., Жаровська А.* Підготовка студентів-філологів до реалізації соціокультурної змістовної лінії з використанням ІКТ / Світлана Цінько, Аліна Жаровська // Дивослово. – 2016. – № 10. – С. 17–19.
378. *Цінько С., Мареев Д.* Використання елементів соціолінгвістики в позакласній роботі з мови / С.Цінько, Д. Мареев // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 1. – С. 59–61.
379. *Чак Є. Д.* Матеріали для позакласної роботи з фразеології / Є.Д. Чак // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 3. – С. 60–63.
380. *Чемоніна Л.* Наступність і перспективність у засвоєнні школярами словотворчих понять / Л. Чемоніна // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 1 (58). – С. 5–9.
381. *Чемоніна Л.* Функціонально-стилістичний підхід до вивчення морфеміки і словотвору як засіб реалізації спадкоємності між освітніми ланками / Л. Чемоніна // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 6 (63). – С. 2–6.

382. *Чеховська Л.* Проектні технології в процесі вивчення української філології / Л. Чеховська // Завуч. – 2004. – січень (№ 3). – С. 5–7.
383. *Шарко В. Д.* Методологічні засади сучасного уроку: посібник для вчителів і студентів / В. Д. Шарко. – Херсон, вид-во ХДУ, 2009. – 111 с.
384. *Шевцова Л.* Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів / Лариса Шевцова // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2 (13). – С. 11–17.
385. *Шевцова Л.* Дидактична суть ситуативних завдань / Лариса Шевцова // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 30.
386. *Шелехова Г.* Формування у старшокласників комунікативних умінь і навичок / Г. Шелехова // Дивослово. – 1998. – № 1. – С. 38–41.
387. *Шелехова Г.* Рекомендації щодо оформлення в класному журналі результатів навчальних досягнень учнів з рідної (української) мови / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 6 (17). – С. 80–83.
388. *Шелехова Г.* Формування в школярів умінь сприймати усне і писемне мовлення / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 4 (29). – С. 7–11.
389. *Шелехова Г.* Особливості мовленнєвої змістової лінії нової програми з української (рідної) мови для 5 класу / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7 (48). – С. 12–15.
390. *Шелехова Г.* Використання комп'ютерних технологій на уроках української мови / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 9. – С. 4–8.
391. *Шелехова Г.* Наступність і перспективність у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів початкової і основної школи на уроках української мови / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 2. – С. 39–42.
392. *Шелехова Г.* Особливості розвитку в старшокласників комунікативно-мовленнєвих умінь (на академічному рівні) / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 7–8. – С. 24–28.
393. *Шелехова Г.* Зміст і структура оновленої програми з української мови для основної школи крізь призму сучасних підходів / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2013. – № 2. – С. 60–64.
394. *Шеремета Т., Гончарук Н.* Підвищуємо якість уроку через упровадження інноваційних технологій / Тетяна Шеремета, Надія Гончарук // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 22–23.
395. *Шиліна Г.* Класно-дистанційна форма навчання на уроках української мови та заняттях факультативу в добровільних класах середньої школи / Галина Шиліна // Дивослово. – 2014. – № 10. – С. 2–7.

396. *Шитик Л.* Використання програмованих завдань при вивченні синтаксису / Л. Шитик // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 5. – С. 16–20.
397. *Шкавро В.* Риторичні вправи на уроках української мови / В. Шкавро // Українська мова і література в школах України. – 2014. – № 12. – С. 34–36.
398. *Шляхова В.* З досвіду викладання орфографії / В. Шляхова // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 2 (19). – С. 44–46.
399. *Юрійчук Н.* До проблеми принципів навчання материнської мови через призму ноосферної освіти / Н. Юрійчук // Українська мова і література в школі. 2004. – № 2 (35). – С. 9–11.
400. *Ющук І.П.* Психологічний аспект у методиці викладання рідної мови / Іван Ющук // Дивослово. – 1999. – № 8. – С. 42–44.
401. *Ющук І.* До методики синтаксичного аналізу речення / Іван Ющук // Дивослово. – 2003. – № 10. – С. 33–37.
402. *Ющук І.* Роздум про мету викладання рідної мови в школі / Іван Ющук // Дивослово. – 2004. – № 9. – С. 10–14.
403. *Яворська С.* Джерела дослідження історії розвитку методики мови (XVIII – початок XIX ст.) / Стефанія Яворська // Дивослово. – 2002. – № 7. – С. 19–23.
404. *Яворська С.* З методичної спадщини: аналіз підручників української мови (початок XX ст.) / Стефанія Яворська // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 8 (25). – С. 46–49.
405. *Яворська С.* Методи і прийоми навчання мови у 20-х роках XX ст. / Стефанія Яворська // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 4 (29). – С. 50–54.
406. *Яворська С.* Олена Курило: лінгвометодичні засади навчання мови / Стефанія Яворська // Дивослово. – 2003. – № 11. – С. 25–28.
407. *Яворська С.* Внесок учених у методику навчання української мови (20-і рр. XX ст.) / С. Яворська // Українська мова. – 2004. – № 4. – С. 117–126.
408. *Яворська С.* З теорії і практики навчання української мови у школах Галичини / Стефанія Яворська // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 1. – С. 62–66.
409. *Яворська С.* Зміст і будова підручників з української мови (20–30-ті роки XX ст.) / Стефанія Яворська // Дивослово. – 2004. – № 2. – С. 58–62.
410. *Яворська С.* Методика навчання української мови: проблеми, теорія, практика / С. Яворська // Рідна школа. – 2004. – № 2. – С. 65–68.

411. *Яній О. В.* Не обмежуватись підручником / О. В. Яній // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 12. – С. 53–57.
412. *Янчук Н.* Реалізація функціонально-комунікативного підходу до вивчення фразеології у середніх навчальних закладах нового типу Н. Янчук // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 4 (15). – С. 28–32.
413. *Янчук Н.* Реалізація принципу наступності у процесі вивчення лексики і фразеології / Н. Янчук // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 2 (19). – С. 10–13.
414. *Янчук І.* Самореалізація особистості підлітка на уроках української мови / І. Янчук // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 5 (30). – С. 20–25.
415. *Ярмолюк А.* Класифікація помилок у творчих роботах учнів / А. Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7 (24). – С. 4–8.
416. *Ярмолюк А.* Текст як засіб розвитку комунікативних умінь учнів 5-х класів / А. Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7. – С. 15–20.
417. *Ярмолюк А.* Формування соціокультурної компетенції старшокласників у процесі роботи над текстом / А.В. Ярмолюк // Українська мова і література в школі. 2008. – № 7 – 8. – С 33–37.

Навчальне видання

Оксана Костів, Олеся Сколоздра-Шенітко
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчально-методичний посібник
для студентів українського відділення
філологічного факультету

Відповідальний редактор:

Купчинська З. О., доктор філологічних наук, завідувач кафедри української мови імені професора Івана Ковалика Львівського національного університету імені Івана Франка

Підписано до друку . Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк.